

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSPANYA ENGİZİSYONU VE ENGİZİSYON MAHKEME
KAYDI İNCELENMESİ

MUHAMMET KUTLUHAN GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2020

©2020-MUHAMMET KUTLUHAN GÜNEŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSPANYA ENGİZİSYONU VE ENGİZİSYON MAHKEME
KAYDI İNCELENMESİ

SPANISH INQUISITION AND INVESTIGATION OF COURT
REGISTRATIONS

Hazırlayan
MUHAMMET KUTLUHAN GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Veli ÜNSAL

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih AnaBilim yüksek lisâns öğrencisi, Muhammet Kutluhan GÜNEŞ tarafından hazırlanan “İspanya Engizisyonu Ve Engizisyon Mahkeme Kaydı İncelenmesi” 05/08/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSÂNS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman..... (İmza)

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Üye Doç. Dr. Suzan AKKUŞ MUTLU (İmza)

.....

Üye Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ (İmza)

.....

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2020

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdür

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2020

Muhammet Kutluhan GÜNEŞ

ÖZET

İSPANYA ENGİZİSYONU VE ENGİZİSYON MAHKEME KAYDI İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Muhammet Kutluhan GÜNEŞ

Danışman: Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Doç. Dr. Suzan AKKUŞ MUTLU

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Engizisyon denildiğinde akla ilk gelen İspanyol Engizisyonudur ve tarihi açıdan önemli bir konuma sahiptir. Engizisyon mahkemeleri birçok ülkede uygulanmasına karşın İspanya Engizisyonunu bu kadar önemli kılan sebep muhakkak ki kuruluş felsefesi ve yaptığı insanlık dışı uygulamalardır. Fakat bu sebeplerle ünlü olan İspanyol Engizisyonunun bugüne kadar ele alınmayan ve yanlış bilinen boyutları da mevcuttur.

İspanyol engizisyonu, 1492 yılında Granada'nın Müslümanların elinden çıkmasıyla beraber “Katolik Krallar” olarak taltif edilip bugün de bu isimlerle anılan Ferdinand ve İsabelin, İspanya topraklarında bir tek sapkın bırakmamak amacıyla, Papalıkla ortak yürüttüğü siyasi bir mahkemedir.

Çalışmamızda, İspanyolca doktora tezleri ve makalelerden yararlanarak Türkiye’de İspanyol Engizisyonu hakkında bilinmeyen Auto de Fe ve Teşkilat kısmını irdeledik. Bunun dışında Zaragoza Engizisyon Mahkemesinin Moriskolara uyguladığı engizisyon süreci ile alakalı da bir mahkeme kaydını inceledik ve çıkan sonuçları çalışmamızda değerlendirdik.

Anahtar Kelimeler: Engizisyon, İspanyol Engizisyonu, Zaragoza, Katolik

SUMMARY

SPANISH INQUISITION AND INVESTIGATION OF COURT REGISTRATIONS

M. Sc. Thesis

Preparer: Muhammet Kutluhan GÜNEŞ

Advisor: Prof. Dr. Veli ÜNSAL

2020

Ahi Evran University Institute of Social Science

History Department

Jury

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Assoc. Prof. Dr. Suzan AKKUŞ MUTLU

Asist. Prof. Dr. Özlem POYRAZ

The Spanish Inquisition, which comes to mind when it comes to Inquisition, has an important historical point. Despite its application in many Catholic countries, the reason that makes the Spanish Inquisition so important is the philosophy of establishment and the inhuman practices it does. However, the Spanish Inquisition, which is famous for these reasons, also has incorrectly known dimensions.

Spanish Inquisition, along with out of the hands of Granada's Muslims in 1492. "Catholic Kings" as named today as referred to by this name Ferdinand and Isabel, in order not to let people who do not have a single Catholic faith in Spanish territory, is a political court which religious purposes as collaborators with the Pope .

In our study, we investigated Spanish doctoral dissertations and articles from the Organization of the unknown and taking advantage of the fun of the Spanish Inquisition Auto de fe in Turkey. Other than that associated with the Inquisition Zaragoza process applied by the Court in Moriscos we examined the court record and the results of our study, we evaluated.

Key Words: Inquisition, Spanish Inquisition, Zaragoza, Catholic

ÖNSÖZ

Engizisyon denildiğinde akla ilk olarak İspanya Engizisyonu gelmektedir. İspanya engizisyonu denildiğinde ise Müslümanlara yapılan işkenceler, canlı yakmalar, sürgünler ve acımasız uygulamalar. Fakat İspanyol Engizisyonunu anlamakta en mühim merhalelerden bir tanesi de Mağribi gözüyle baktığımız bu alana bir de İspanyol gözüyle bakmak olacaktır.

Birçok İspanyolun da bugün engizisyona trajedi gözüyle baktığı açıktır. Muhakkak ki eski toprakların geri alınması için yapılanları doğru görenler de mevcuttur fakat Engizisyonu bir işkence amacı veya bir gurur vesilesi olarak görmekten ziyade ona kurum ve teşkilat yapısı açısından bakmanın, tezimize bilimsel bir bakış açısı kazandıracağı kanaatindeyiz.

Bu bakımdan, çalışmamızda İspanyolca ana kaynak belgeler, araştırma eserleri ve İspanyolca Doktora tezleri ve makalelerden faydalanılmıştır. Çalışmamız boyunca Kurum ve Teşkilat yapısını bir İspanyol gözüyle vermeye çalıştık. Bu bakımdan İspanyol Engizisyonunu işleten çarkları, görevlileri ve görevlilerin konumlarını açık bir şekilde vermeye çalıştık. İncelemeye çalıştığımız Procesos de fe sobre moriscos del Tribunal de la Inquisición de Zaragoza 1575 Tarihli Mahkeme kaydını ise Eski İspanyolcadan yeni İspanyolcaya transkript ederek çevirisini yaptık. Bu kayıt özellikle Engizisyon döneminde yaşayan Müslümanların Türklerden yardım beklemelerini ve Türkleri ne denli büyük gördüklerini gözler önüne sermesi bakımından da önemli bir kaynak. Bu vesileyle araştırmalarımız doğrultusunda Türkiyede ilk defa bir İspanyol Engizisyon Mahkemesi kaydını Türk Tarih biliminin hizmetine sunmuş olduk.

Bu çalışmayı yazarken en daraldığım zamanlarda dahi yardımını benden esirgemeyen ve bana yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Veli ÜNSAL hocama, çalışmayı tamamlayabilmem için evimizde fedakarca çabalayan kıymetli eşim Fatma Betül GÜNEŞ'e, çalışmamın tadı tuzu olan kızım Zeyneb Rana GÜNEŞ'e, İspanyolca Makaleleri ve Arşiv kaynaklarını bulmam noktasında bana büyük yardımları olan Asturia'da yaşayan arşiv görevlisi Fátima Rodríguez Coya'ya, Kıymetli yardımlarından ötürü kardeşim ETÜ Arş. Gör. Kaan AKAR'a ve eğitim hayatım boyunca desteğiyle her zaman yanımda olan kıymetli aileme teşekkür ederim.

Kırşehir-2020

Muhammet Kutluhan Güneş

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
BİLDİRİM	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
1. ENGİZİSYON NEDİR?	3
1.1. ENGİZİSYONUN İSPANYADA KURULUŞU VE KURUMSALLAŞMASI	4
1.2. ENGİZİSYON MAHKEMELERİNİN SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK SEBEPLERİ	6
1.3. ENGİZİSYON VE İŞKENCE	8
2. ENGİZİSYON TEŞKİLATI	11
2.1. GENEL KONSEY (CONSEJO DE GENERAL)	11
2.1.1 Müşavirler - Consejeros	13
2.2 ENGİZİSYON TEŞKİLAT ÜYELERİ	14
2.2.1 Genel Engizitör (Inquisidor General)	15
2.2.2 Engizitörler - Inquisidores	20
2.2.3 Savcı (Fiscal)	21
2.2.4 Sayman (Contador general)	22
2.2.4.1 Yerel Mahkeme Saymanı (Receptor)	22
2.2.5 Katipler (Notarios)	23
2.2.6 Şerif (Alguacil)	24
2.2.7 Papalık görevlisi (Nuncio)	24
2.2.8 Hapishane Görevlisi (Alcaide)	24

2.2.9	Avukat (Abogado)	24
2.2.10	Kalifikatör (Calificador)	25
2.2.11	Komiserler (Comisarios)	25
2.2.12	Familyarlar (Familiares)	26
3.	AUTO DE FE (İNANÇ EYLEMİ)	31
3.1	AUTO DE FE (İNANÇ EYLEMİ)	31
3.2	AUTO DE FE TARİHİ	32
3.3	AUTO DE FE ÇEŞİTLERİ	35
3.3.1	Auto general de fe (Genel Auto de Fe)	35
3.3.2	Auto particular de fe (özel Auto de fe)	35
3.3.3	Auto singular de fe (tekil Auto de fe)	36
3.3.4	Autillo	36
3.4	AUTO DE FE AŞAMALARI	36
3.4.1	Yüksek mahkemeden lisans talebi	37
3.4.2	Auto'nun ilanı: Otoritelerin daveti ve kamu ilanı	38
3.4.3	Platform'un kuruluşu	40
3.4.4	Cruz Verde (Yeşil Haç) ilanı, alayı ve nöbeti	40
3.4.5	Genel Auto de fe günü	41
3.4.6	Genel Auto de fe sonrası	45
4.	ENGİZİSYON SÜRECİNDEN ETKİLENEN GRUPLAR	47
4.1	MÜSLÜMANLAR VE MÜSLÜMAN İSPANYA DÖNEMİ	47
4.1.1	Valiler Dönemi	48
4.1.2	İç Mücadeleler	50
4.1.3	Endülüs Emevileri (Emirlik Ve Halifelik Dönemleri)	51
4.1.4	Endülüs Emevi Emirlikleri Sonrası Dönem	54
4.1.5	Engizisyon Sürecinde Müslümanlar	58
4.1.6	El-A'cemiyye (Aljamiado)	59
4.1.7	Müslümanlara Verilen Örnek Hükümler	64
4.2	YAHUDİLER	65
4.2.1	Yahudilere Verilen Örnek Hükümler	67

4.3	ENGİZİSYONDAN ETKİLENEN DİĞER GRUPLAR	67
5.	ZARAGOZA ENGİZİSYON MAHKEMESİNİN MORİSKOLAR ÜZERİNDE UYGULADIĞI ENGİZİSYON SÜRECİNE AİT 1575 TARİHLİ MAHKEME KAYDI İNCELEMESİ	69
5.1	ZARAGOZA ENGİZİSYON MAHKEMESİNİN MORİSKOLAR ÜZERİNDE UYGULADIĞI ENGİZİSYON SÜRECİNE AİT 1575 TARİHLİ MAHKEME KAYDININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	88
5.2	TRANSKRİPSİYON VE ÇEVİRİ YÖNTEMİ	89
	SONUÇ	90
	KAYNAKÇA	93
	EKLER	100
	ÖZGEÇMİŞ	116

Kısaltmalar

a.g.e : Adı Geçen Eser

a.g.m : Adı Geçen Makale

AHN : Archivo Historico Nacional de Madrid

ARCV : Archivo de la Real Chancilleria de Valladolid

AGS : Archivo General de Simancas

Bkz. : Bakınız

BNE : Biblioteca Nacional de Espana

BOE : Bulletin Oficial de Espana

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı)

Ed: Editör

No.: Numara

s : Sayfa

S. : Sayı

S.M. : Su majestad (Majesteleri)

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Engizisyon mahkemeleri herkes tarafından az da olsa bilinen ve İspanyollarca kurulduğu söylenen mahkemedir. Aslında bu mahkemelerin Katolik inancına sahip birçok ülkede küçük büyük kurulduğu aşikardır. Bu konu ülkemizde, konu ile alakadar olan akademik çevrelerce ve konunun okuru olan kitleler tarafından bilinmektedir. Bu yüzden çalışmamızı İspanya Engizisyonu olarak adlandırmak, herkes tarafından bilinen mahkemenin İspanyada kurulduğu gerçeğini yansıtmak bakımından önemlidir.

İspanya Engizisyonu ya da İspanyol Engizisyonu semavi din mensupları tarafından her dönemde insanlığa karşı işlenen en örgütlü ve gaddarca suçu göstermesi bakımından hep gündemde tutulmuştur. Ülkemizde herhangi bir kişiye sorulduğunda, Müslümanlarca kurulan en yüksek kültür ve medeniyet devletlerinden biri olarak Endülüs Emevileri gösterilecektir. Yıkılışı ve orada yaşayan Müslümanların yaşadıkları zulümlerin başrolü olarak adlandırılacaktır. Hem de ülkemize getirilen seferad Yahudilerini sürgün eden Katolik zulmü olarak nitelendirilecektir. Mamafih birçok kişinin de işkence yöntemlerini anlatması işten bile değildir.

Fakat biz araştırmamızda bu bilinenlerin dışında İspanya Engizisyonuna teşkilat ve mahkemelerin görünen yüzü açısından baktık. Araştırmamızda verdiğimiz bilgiler, Ülkemizde genel araştırma yöntemlerinin aksine İspanyol ana kaynaklarından, araştırma eserlerden, bilimsel makalelerden ve İspanyol akademisinde yazılmış doktora tezlerinden faydalandık. Bu vesile ile bilinen bazı yanlışları ve Engizisyonun çok fazla bilinmeyen tarafını ortaya çıkarma imkanımız oldu.

Örneğin, Auto de fe denilen Engizisyon mahkemelerinin en görünür yüzü olan büyük toplantıların, ülkemizde yakma cezası olarak adlandırılmasının antitezini yaparken, teşkilat üyelerini de önem sırasına göre Türk Tarih Biliminin hizmetine sunduk. Bunları yaparken, araştırdığımız kadarıyla ülkemizde ilk defa bir Engizisyon mahkeme tutanağını ise transkript ve tercüme ettik.

Ayrıca, dönemin önemli literatürlerinden olan el-Acemiyye (Osmanlı Alfabesi gibi Moriskoların Arap harfleriyle İspanyolca yazımı) yazı stiline de önemli bir örneği olan “Yusuf şiiri”nin de bir sayfasını transkript ve tercüme ettik. Aynı zamanda Arap harflerinin İspanyolca karşılıklarını oluşturduk.

Bu vesileyle araştırmamız Engizisyona, Engizisyonu kuranların gözüyle bakan ve teşkilat yapısı açısından ele alan bir çalışmadır. Araştırmanın, Engizisyon ile alakadar olan araştırmacılara, “İşpanyolca kaynaklara” nasıl ulaşabileceklerini göstermesi bakımından da bir pusula görevi göreine olan inancımız sonsuzdur.

ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu alışma, Engizisyonun başlangıç tarihinden sonuna kadar olan süreci gerek Türkçe gerekse İşpanyolca yayımlanmış kitap, makale, doktora ve yüksek lisans tezleri, süreli yayınlar ile kaynak tarama modeli kullanılarak oluşturulmuştur. Bu bibliyografya içerisinde konu ile alakadar olan olay ve olgular kendi koşulları içerisinde anakronizm hatasına düşmeden yapılmaya çalışılmıştır.

Topladığımız bütün bilgi kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler elde etmek ve en doğru sonuca ulaşabilmek gayesiyle, toplanan tüm veriler birçok kaynaktan veya kaynak eserden faydalanılarak geçerlilik ve güvenilirlik bakımından değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve eleştirel bir bakış açısı ile tahlil edilmiştir.

1. ENGİZİSYON NEDİR?

Engizisyon lügat olarak, Latince “inquirere” kökünden türemiş olup, İspanyolca karşılığı “Inquirir”dir. Manası itibariyle de “bir şeyi dikkatle incelemek, araştırmak ve öğrenmek” şeklinde çevirilmiştir. Latince “Inquisitio” (inkisite) kelimesi, inquirir kelimesinin harekete dönüşmüş halidir. Bu haliyle kelimeye baktığımızda “inquisicion” (engizisyon) kelimesi karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Fransızcada “inquisition”, İtalyancada “inquisizione” ve Almanca’da “Inquisition” olarak geçen kelime bu ülkelerde de karşımıza çıkmaktadır.¹ Çünkü Katolikliğe ait bir enstrüman olan engizisyona, Orta Çağ İspanyasında yaşanmış ve bitmiş bir yargılama sistemi olarak bakmak bu mahkemeleri küçümsemek manasını taşır. Bu mahkemeler muhakkak ki Katolikliğin mevcut olduğu bütün ülkelerde vücut bulacaktır.

Bu dini mahkemeler dogma’ya (Katolikliğe kesin ve şüphesiz inanç) muhalif olanları cezalandırmak için kullanılan önemli bir aygıttır. İşlev olarak düşünecek olursak kitap yakmayı da benimseyen bu mahkemeler, kitapların kendilerince yararsız ve zararlı olanlarını yakmıştır.² Sapkınlar olarak nitelenen Yahudileri ve Müslümanları inançlarından çevirmişler inançlarından dönmeyenleri veya gizleyenleri ise çok büyük ve ağır cezalara çarptırmışlar, Hristiyanlığa dönenler ve vaftiz olanlara da inanmamışlar ve kutsal ofis çatısı altında bir av başlatmışlardır.

Orta Çağ Engizisyonu, belki de ilk olarak 4 Nisan 1184 yılında Papa 3. Lucio tarafından Valdenselilerin³ (Verona) sapkınlık etmelerine karşı bir mücadele için düzenlendi. ⁴ farklı bir kaynaktan elde ettiğimiz bilgide ise, ilk engizisyon Fransa’da Papa III. İnocencio tarafından 1204 yılında kurulduğu belirtilmektedir.

¹ José Antonio ESCUDERO, *La Inquisicion en España*, **Cuadernos de Historia**, S.108, Madrid 1996, s.4; Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Esgin, **Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1998.

² D. Julio MELGARES MARÍN, **Procedimientos de la Inquisicion**, Libreria de D. Leon Pablo Villaverde, Madrid 1886, s.21.

³ Valdense Kilisesi, 12. Yüzyılda Pedro Valdo tarafından kurulmuş ve bugün evanjelik ve Protestan diyebileceğimiz kilisenin adıdır. Bunlar din adamları olarak görülme de Güney Fransa ve Kuzey İtalya bölgelerinde gezgin vaizler olarak girişimlerde bulunmuşlardır. Katolik kilisesi tarafından, Katolik inancına bir tehdit olarak algılanan bir oluşumdur.

⁴ D. Luis DE LA CRUZ VALENCİANO, **La Inquisicion Española**, Yayınlanmamış Makale, Barcelona 2012, s.

Bu mahkemeleri Almanya, İtalya, İngiltere 1218 yılında kabullenmiş, Katalon bölgelerde ise bu 1232 yılında vücut bulmuştur.⁵ Farklı bir görüşte ise Papa III. Alexandre III. Lateran konsilinde (1179), sapkınlarda denilen diğer dinlere inananların mallarına el koymak üzere bir tedbir kararı çıkarttırmıştı.⁶ Görüldüğü üzere engizisyonun ilk çıkışı ile alakalı farklı görüşler olmakla beraber net olarak bir tarih üzerine birleşilememektedir.

Farklı bir teze göre Aziz Thomas d'Aquin (1225-1274) sapkınlık için merhametsiz düşünceler ortaya atmış ve bu görüşler Engizisyonun kurulmasına temel oluşturmuştur.⁷ Katolik Krallar döneminde en şaşalı dönemini geçiren engizisyon, kilise ve otoritenin (Katolik Krallar) güç birliği etmesi vesilesiyle de büyük bir yol katetmiş ve Reconquista hareketinin amacına ulaşmasına da en önemli vesile olmuştur.

1.1. ENGİZİSYONUN İSPANYADA KURULUŞU VE KURUMSALLAŞMASI

Çağımızda aklımıza Engizisyon denildiği zaman gelen kurum, Katolik Krallar (los Reyes Catolicos) saltanatı olarak ta adlandırılan, Kastiya (Castilla) kraliçesi 1. İsaabel (İzabel) ve Aragon kralı 2. Fernando (Ferdinand) tarafından evliliklerinin ardından bir birlik oluşturularak başlamıştır.

Her ne kadar kuruluşundan Katolik Krallar zamanına kadar atıl ve düşük bir yapı olarak karşımıza çıksa da, Dominik⁸ düzeniyle kontrol altında tutulan ve Roma'ya bağlı bir kurum olarak Ortaçağ Engizisyonu 1238 yılında Aragonda kurulmuştur.⁹ İspanyada, Santo Oficio olarak ta bilinen yapı; 1452 Mart'ta dünyaya gelen Aragon prensi Fernando ve Eylül 1450'de doğan Castiya prensesi İsaabel'in, bu iki yöneticinin Valladolid'de 18 Eylül 1469'da evlenmesi ve tahta geçmeleri ile görüşmeler hassas bir döneme evrildi¹⁰

⁵ Marin, s.24.

⁶ Ahmet Hikmet EROOĞLU, *Farklı İnanıcı Tehdit Olarak Algılamının Sonucu: Engizisyon Terörü, Dini Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.20, Ankara 2004, s.95.

⁷ a.g.e, s.97.

⁸ Katolik Din Kuralları, bunları uygulayanlara da Dominico (Dominikan) denmektedir.

⁹ Sara ALONSO, *Actos de habla en procesos de la Inquisición española*, Doktora Tezi, Universidad de Valladolid 2014, s. 37

¹⁰ Escudero, s.7.

Kral dördüncü Enrique'nin¹¹ ölümüne kadar Castiyanın prensi oldular ve ardından Katolik Krallar¹² devri başladı.¹³ 1478'de Isabel Sevillede iken Alonso de Hojeda isimdeki bir dominik'in, Dinlerinin bazı yanlışlar sebebiyle alt üst edilmesinin yanlışlığını anlatan vaazından etkilendi ve bu vaazın güvenilirliğinin Kardinal Mendoza ve Tomas de Torquemada¹⁴ isimli Dominikan tarafından da doğrulanması¹⁵ üzerine bu yeni radikal ve antisemitik oluşum, 1 Kasım 1478'de¹⁶ Kral Ferdinand'ın Papa Sixto IV'ya Torquemada'nın genel engizitör olarak atanmasını isteyen bir mektup yollaması sonrası kuruldu.¹⁷ Bu kuruluş kendisinden olmayanlar -Müslüman, Yahudi vb.- tarafından korkulan bir politik silah halini almış gibiydi.¹⁸

Katolik bir kurum olan Engizisyonun atama gücü, Papa Sixto IV tarafından üç psikopos veya superior (engizisyon yargıci manasında) seküler veya dini rahipler gönderilerek Yahudileri, Hristiyanlıktan dönenleri vb. kişileri yargılamaları amacıyla verilmişti.¹⁹ Bunlara karşın, Engizisyonun Bourbon tarafını desteklediğini düşünenler de yok değildir.²⁰

Ülke dışına sürülmeler ve ölüm cezalarıyla perçinlenen engizisyon mahkemelerin kuruluş amacı bir tane dahi dinsiz bırakmamaktır. İnsanlar ülkelerinden edilmiş ya da dinlerini değiştirmiş fakat istenilen gibi din değiştirenlerin çoğu da engizisyon mahkemelerinde çeşitli işkencelere maruz bırakılmışlardı. Fransız tarihçi Manuel de Malet ve İsac Engizisyonun durumundan şöyle bahsetmektedir;

“ Fernando ve Isabel Katolik Krallar olarak adlandırılan çok dindar prenslerdi, korkunç önlemler aldılar (...) 1492'de Yahudiler, 1502'de Müslümanlar Vaftiz'i veya

¹¹ Doğum: 5 Ocak 1425 – Ölüm: 11 Aralık 1474, 20 Temmuz 1454 yılında 2. Juan'nın ölümünden sonra Kastilya yönetimini devralmıştır.

¹² Granadanın alınması sonrası bu sıfat takılmıştır.

¹³ Andres BERNALDEZ, **Historia de Los Reyes Catolicos Dn. Fernando y Da. Isabel**, C.1, Don Jose M.a Geofrin, Sevilla 1869, s.29-31.

¹⁴ Thomas de Torquemada, 1420 yılında Valladolid şehrinde doğmuş, Engizisyon mahkemeleri içerisinde yıldızı parlayana kadar bir müddet Prenses Isabella'nın günah çıkarma işleriyle de meşgul olmuştu. 27 Eylül 1480 günü Kardinal Mendoza ile birlikte Kastilya engizitörü olarak tayin edildiler. 23 Haziran 1494 yılında Papa sağlığının yerinde olmadığı sebebiyle aynı görevi üstlenecek dört yardımcı verdiğini bildirmiş 1496 yılında ise Torquemada Engizisyondan çekilmiştir. Engizisyondan çekilmesine rağmen 5 Mayıs 1498 yılında yeni bir talimat çıkarmış ve bu senenin Ekim ayının sonunda Damla hastalığından ölmüştür. Bkz. Charles FINGER, **İspanyada Engizisyon**, çev. Ömer Rıza DOĞRUL, Koşkun Basımevi, İstanbul 1938

¹⁵ Alonso, s.37

¹⁶ Escudero, s.8.

¹⁷ Natalia URRJA JAQUE, **Mujeres, Brujería e Inquisición. Tribunal Inquisitorial de Lima, Siglo XVIII**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad Autónoma De Madrid, Madrid, 2012, s.134

¹⁸ Antonio DOMÍNGUEZ ORTÍZ, **Los Orígenes de la Inquisición, Engizisyon Dergisi**, S.8, Madrid 1999, s.313

¹⁹ Alonso, s.37, Álvaro Fernández DE CORDOVA MİRALLER, **ALEJANDRO VI Y LA INQUISICIÓN ESPAÑOLA**, Edizioni Università della Santa Croce, Roma, 2005, s.677

²⁰ María Luisa PEDRÓS CIURANA, **Inquisición, Magia Y Sociedad En La Valencia Del Siglo Xviii**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad de Valencia, Valencia, 2016, s.59

Sürgün'ü seçmek zorunda kaldılar. Bir çoğu gitmeyi tercih etti (...) Katolikliği Seçenler ise İspanyolların gözünde birer şüpheliye döndüler; Özelde eski dinlerini öğretmekle suçlandılar. Bu Krallar onlara karşı İspanyada Kutsal Ofis(ev) denilen Engizisyonun Dini Mahkemelerini yarattılar (...)"

Bunu herkese göstermek için ise Auto de fe denilen büyük organizasyonlar düzenlediler. Bu organizasyon engizisyonun en büyük propaganda enstrümanlarından birisidir.²¹ Engizisyonun yanında bu organizasyonlarda toplumsal ahlakın nasıl olduğu ile alakalı küçük nüveleri tezimizin Auto de fe bahsinde görebileceğiz.²²

Kendi aralarında bir kardeşlik kurumu oluşturan engizitörler²³, din değiştirenlere de iyi bir gözle bakmamaktalar ve şüphelerle farklı ceza-i müeyyideler uygulanmaktaydı. Cebren Hristiyanlaştırılan Müslümanlar (Moriscos) ve Yahudiler (Marones)'in değişmeden önceki dinlere girip girmedikleri büyük bir titizlikle incelenmiş, ufak denilebilecek şikayetler ise büyük cezalar olarak bu insanlar üzerinde bir zulüm haline dönüşmüştü.²⁴

1.2. ENGİZİSYON MAHKEMELERİNİN SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK SEBEPLERİ

Fernando ve İsabella'nın evlenmesi ve ardından Aragon ve Castilla'nın birleşmesinin ardından Katolikliği tüm İspanya üzerinde etkin kılmak için büyük bir çabaya giriştiler. Bunun için oluşturdukları kurum acımasız Engizisyon oldu ve bu vesile ile Reconquista hareketinde başarı elde edebildiler. Siyasi olarak hedeflediklerini elde edebilmek ve halklarını da yanlarında görebilmek amacıyla dindarlıklarını kullanmışlardı.²⁵ Hatta bu konuda Monarkların yani Katolik kralların din kurumunu kendi güç ve servet tutkularını örtbas etmek için kullandığını söyleyenler de vardır.²⁶

²¹ Sara MADRİGAL CASTRO, *Beatas e Inquisición en la Sevilla del primer tercio del siglo XVII*, **Haíresis. Revista de investigación histórica**, S.1, İspanya, 2013, s.71

²² Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Antonio PEÑAFİEL RAMÓN, *Inquisición y moralidad pública en la España*

del siglo xviii, **Engizisyon Dergisi**, S.5, Madrid, 1996

²³ Bkz. José Enrique PASAMAR LÁZARO, *Inquisición en Aragón: La Cofradía de San Pedro Mártir de Verona*, **Engizisyon Dergisi**, S.5, Madrid, 1996

²⁴ Eroğlu, s.98.

²⁵ Muhammet Kutluhan GÜNEŞ, *İspanyol Engizisyonu ve Bibliyografyası*, **UTAD**, Sayı:1, s.2-3

²⁶ Maria Paz ESPINAR MESA-MOLES, **Jurisdicción Penal Ordinaria E Inquisición En La Edad Moderna (A Propósito Del Delito De Bigamia)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad Rey Juan Carlos, Madrid, 2013, s.133

Önemli tezlerden biri de, Katolik kralların Papadan Engizisyonu kurmak için istediği iznin yanında sanıkların mallarına el koyma iznini de istemeleridir.²⁷ Tam manasıyla geliştirilemeyen bu tezi destekleyen en önemli nokta, engizisyon adı altında kurulan bu kurumun suçlular haricinde şüphelilerin de mallarını müsadere ederek büyük bir kazanç sağlamalarıdır. Bu sebeple farklı memurluklar oluşmuş ve bu da hem Monarka hem kiliseye ciddi bir gelir olmuştu.²⁸ Kimi mahkemelerin gelirleri iyi iken Katalan mahkemeleri gibi bazı mahkemelerin gelirleri ise istikrarsızdı.²⁹ Suçlu sayısı, şahısların maddi durumu bunlara önemli etkenlerdendi.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere İspanya Engizisyonu haricinde farklı konuların varlığından bahsetmek de gerekir. İspanya engizisyonundan önce de kiliseye karşı gelenlere farklı cezalar uygulanıyordu. Örneğin Roma imparatoru I. Theodosios böyle bir emri 382 yılında vermiştir. Ayrıca kiliseden ayrı olarak adli işlere bakan memurlara da engizitör denilirdi.³⁰

Sapkınlıkla mücadele ilk başta piskoposlar (obispo) veya mahalle papazları (vicario) olarak adlandırılan din görevlileri tarafından uygulanmaktaydı.³¹ Fakat bu bir süre sonra sapkınlık olarak adlandırılan işlemlerde büyük hatalara sebep oldu. Psikoposkar kendi mahkemelerini kurdu ve önü alınması zor sorunlar baş gösterdi. Papalık bu düzenin üzerinde ve bütün mahkemeleri kendi çatısı altında toplayacak büyük bir mahkeme kurmaya büyük bir ciddiyetle karar verdi.³²

Engizisyon mahkemelerinin tek bir çatı altında toplanma fikriyatının papaların akıllarında yer etmesindeki en önemli noktalar şunlardı; piskoposların mahkemeleri şahsi hevesleri olarak gördüklerini düşünmeleri, psikoposların fiili katılımlarına bu sebeple güvenmemeleri ve papalığın politik olarak tüm Katolik inancını temsil eden dini şahsiyetler ve kurumların üstünde olduğunu göstermek olduğu aşikardır.³³

²⁷ Nicolás LÓPEZ MARTÍNEZ, *Nueva teoría sobre el origen de la Inquisición española*, **Revista de la Inquisición** (Engizisyon Dergisi), S.8, Madrid, 1999, s.280

²⁸ Memurluklar için engizitörler bahsine bkz.

²⁹ Joan BADA ELÍAS, *El Tribunal de la Inquisición en Barcelona, ¿ un Tribunal peculiar?*, **Engizisyon Dergisi**, S.2, Madrid, 1992, s.115

³⁰ Derya DÜNDAR, **Orta Çağ Ve Erken Modern Avrupa'da İşkence**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat, 2019, s.100

³¹ Marin, s.21.

³² Esgin, s.67.

³³ Marin, s.22; Ortaçağ engizisyonu, 4 Nisan 1184 yılında 3. Lucio tarafından Valdenselilerin sapkınlıklarıyla mücadele için düzenlendi. Lakin başka bir kaynakta ise birinci engizisyonun Fransa'da Papa III. İnocencio tarafından 1204 yılında kurulduğu belirtilmektedir. Bunu İtalya, Almanya, İngiltere ve başka ülkelerde 1218 yılında benimsemiş, Katalonyada ise bu 1232 yılında kendini göstermiştir.

1.3. ENGİZİSYON VE İŞKENCE

Yargılamaları, yeri geldiğinde işkenceleri yapanlar ve dini vaazları verenler engizitör (inquisidor) adı verilen memurlar yapardı. Bazı kuralların konulması da mecburdu. Bugün Avrupada uygulanan ceza hukukunun babası sayılabilecek 1670 emirnamesi en önemli örneklerden birisidir. O döneme kadar yazılı halde bulunan bir ceza kanunu bulunmamakla beraber, bu emirname zamanla gelişmiştir.³⁴

1670 yılına kadar gelinen noktada konsil kararları en az emirname kadar³⁵ çok önemlidir, bu kararlar temel nitelikte ve emirname sonrasında gelişimi kolaylaştıracak sac ayaklarıdır. Engizitörlerin uygulamalarını kayda alması bugün bu kurumu anlayabilmemiz açısından büyük önem arz etmektedir.

İşleyiş ise genel görüntü olarak düzgün gitmekteydi. Engizitörlerin heretikler hakkında vaaz etmeleri ve sapkınları yılda dört defa sorumlu bulundukları mahallelerdeki şikâyet ve ithamlara göre yerinde tespit etmesi gerekiyordu.

Kendilerine iletilen şikayetlere göre, şüphe görülenlerin sapkın olup olmadıklarının saptanması veya sapkınlık şüphesi bulunan kişinin affedilmeyi dilemesi amacıyla bir aylık bir süre tanınıyordu. Eğer kendilerine tanınan bu süre içerisinde af dileyip tövbe edenler var ise suçları göz ardı edilip hac zamanı kiliseye gitmesi sağlanıyordu fakat sapkınlık kesin ise bu ölüm cezası hükmü müebbet hapis olarak değiştiriliyordu.

Af süresinin bitimi olan bir aylık süre dolunca ise bölge vaizi kilisede çağrıda bulunur ve üç adet kınama yazısını sapkının ikametine gönderirdi. Şayet zorluk çıkaracak birisi olduğu biliniyor veya zorluk çıkaracağı düşünülüyor ise monarktan (krallıktan) talep edilen muhafızlar tarafından cebren mahkemeye duhulü gerçekleştiriliyordu. Ardından deliller ortaya konmaya başlanıyor ve şahitler araya giriyor, şayet mahkemeye uygun deliller ortaya konuluyorsa ceza ve işkence safhasına geçiliyordu.³⁶

Herkesce, insanlığın ilk doğuşu olarak bilinen Adem kıssasında Kabil Habili ıstıraplı bir şekilde öldürmüştür.³⁷ Kuran-ı Kerimde bu hadise şu şekilde anlatılır; بِأَنِّي تَبَوَّأُ أَن أُرِيدُ إِنِّي الظَّالِمِينَ جَزَاءُ وَذَلِكَ النَّارُ أَصْحَابِ مِنْ فَتَكُونَ وَإِنَّكَ

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Vasfi Raşit SEVİĞ, *Engizisyon Muhakeme Usulü*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.1, Ankara 1961.

³⁵ Bu konsil kararlarına, 1235 Norbanne, 1246 Beziers gibi taşra konsillerinin aldığı kararlar örnek gösterilebilir.

³⁶ Esgin, s.278-299.

³⁷ Ömer Faruk HARMAN, *Habil ve Kabil*, DİA, C.14, İstanbul, 1996, s.376

hem de kendi günahını yüklenesin, cehennemliklerden olasın! Zalimlerin cezası işte budur.”³⁸. Bu da işkencenin yani zulmetmenin insanlığın başlangıcından beri var olduğunun bir ispatı gibidir. İnsanlık gün geçip büyük kitleler haline geldiğinde işkenceyi artık bir amaç doğrultusunda sistematik bir şekilde yapmaya başlamıştır. Bu da karşımıza dini bir ritüel, suçluları bulabilmek amacıyla şüpheli şahsı konuşturma veya ceza aracı olarak çıkmaktadır.³⁹

İsa'nın havarileri ve ona inanlar geçmişte eziyet ve cefaya maruz bırakılmışlar ve dahi bunları kiliselerinde ikonografik bir biçimde resmederek ibadetlerini ona göre huşu içerisinde yapmaya çalışmışlardır. Buna rağmen Katolik mezhebine mensup olanlar işkenceyi neden bir dini yöntem olarak uygulamışlar, bu sosyolojik bir problemdir.

İşkenceyi bir soruşturma aracı ve bir ritüel olarak görmek insanın içinde var olan kin ve intikam güdüsü mü yoksa atalarının çektiği acıları başka insanlara yaşatma arzusu mudur? Bunu bilemeyiz. Zira insan olan yerde her olay ve olguyu net bir şekilde matematiğe dökmek mümkün değildir. Biz bu duruma sosyolojik bir tavırla değil, tarihi kaynaklar ışığında bakacağız.

İşkence, şüphelinin çelişkili cevap vermesi halinde, sapkınlıkla (heretiklik) ilintisini ve kısmi itiraflarla doğruyu tam olarak öğrenmek amacıyla gerçekleştiriliyordu.⁴⁰ Bu işkenceler hafsalanın alabileceği boyutlardan çok daha fazlasıydı, en yaygın olanlardan birisi kazığa bağlayıp “quemadero” denilen alanda yakmak olan bu işkence stilinden tutun ölmüşleri mezardan çıkartıp bir kutu içerisinde aynı yerde yakmaya, vidalı ve demir dikenli sistemlerle kafatası parçalamaktan, cinsel işkenceler de dahil türlü işkenceyi intizamlı bir öldürme sanatı halinde getirmişlerdir. Papalık, aşırıya kaçan bazı engizitörlerin görevlerini sonlandırıp daha naif ve yumuşak olmak konusunda da uyarmıştır.⁴¹

Cezalar ve işkenceler adaleti sağlamak adına yapılmakta ve bunlar için bazı dayanaklara da ihtiyaç duyulmaktaydı. Engizisyonu var edenler dini referans almalarından dolayı, bu işkencelere de dini bir dayanak bulmak zorundaydılar. Bunun için en önemli kitap en sonunda incil olmalıydı. Üstlerinden verilen emirler doğrultusunda heretiklere (sapkınlıklara) karşı oluşturulacak kin ve nefret için temel bir dayanak oluşturulacak ve katolik ahalinin yapılanlara itiraz etme şansı bulunmayacaktı. Mamafih küçük bir muhalefet nüvesi dahi Engizisyonun büyük gadrine uğramaktaydı.

³⁸ Kuran-ı Kerim, Maide Suresi, 29. Ayet. Diyanet İşleri Başkanlığı Çevirisi

³⁹ Çiğdem Asiler, **İslam Tarihinde İşkence (Emevilere Kadar)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2018, s.3

⁴⁰ Escudero, s.18.

⁴¹ Eroğlu, s.98.

Tam da bu noktada İncil'deki şu ayet imdatlarına yetişıyordu. “Üzerlerine kral olmamı istemeyen bu düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin” İsa bu sözleri söyledikten sonra...⁴² diye devam eden ayeti kendilerine rehber edinmiş oldular.⁴³

Kilise cezaların ve tutuklanmaların uygulanması amacıyla sivil otorite ile irtibat halindeydi. Daha önce de belirttiğimiz üzere zorla tevkif edilecek kişiler sivil otoriteden istenen muhafızlar vesilesiyle cebren mahkemeye çıkarılıyordu.⁴⁴ Cezaların infazı için de Sivil adalet mümessilleri kullanılıyor, bu duruma Seküler Kollara gitmek adı veriliyordu.⁴⁵

Kilise kutsal bir müessese olarak bilindiğinden, bu kutsallığa muhalif bir söz söylenmesini dahi engellemek çok mühim bir amaçtı. Bir yandan işkenceler devam ederken bir yandan bu insanlık ayıbının dinleriyle anılmasını da istemiyorlardı. Örneğin Protestan inancına mensup olanlar, engizisyon mezaliminin Katolik mezhebi icraati olduğunu belirterek Hristiyanlığa mal edilmesinin yanlış olacağını belirtmektedirler. Fakat Protestanlar Anabaptistleri suda boğmuşlar ve Lutherin köylü ayaklanmasında binlerle bahsedilecek bir sayıda insanı kılıçtan geçirerek katletmiştir.⁴⁶

⁴² (Luka 19:11-27)

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Esgin, s.44.

⁴⁴ Esgin, s.278.

⁴⁵ Escudero, s.23

⁴⁶ Eroğlu, s.98-99.

2. ENGİZİSYON TEŞKİLATI

Her yapı kendi amaçları ve hedefleri doğrultusunda belirli bir teşkilatlanma sürecini yaşar. Her deneyim bu teşkilatlanmaya bir şeyler katar. Zira deneyimleme süreci yeni ihtiyaçlar doğmasına sebep olur ve bu gaye ile yapılar en ideal ve makul yapıları, en çalışır hale getirme çabasıyla uğraşır. Engizisyon mahkemelerinde Auto de fe bahsinde ifade ettiğimiz gibi gelişmiş büyümüş ve ihtiyaçları doğrultusunda teşkilatlanmıştır.

Engizisyonun 1478 yılında kurulduğundan bahsetmiştik. Lakin bu tarihten öncesi için de denemeler olmuş fakat bu tarihten sonra kurulan engizisyon başarılı olduğu için tam tarih olarak bu tarihi vermek yanlış olmaz. 1478 yılında bir kez Inquisicion real ismiyle bir mahkeme yaratılmış, yaklaşık iki yıl sonra 1480 yılında bir kez daha oluşturulmuş. Bütün yarımada da engizisyonu yürüten – engizitör olarak atanan - kişiler Juan de San Martin ve Miguel de Morillo isimli keşişler olmuşlar. Fakat belirttiğimiz gibi işlemlerin büyümesi ve mahkemenin gelişmesi üzerine yeni engizitörlerin atanması ihtiyacı doğmuş bunun üzerine Tomas de Torquemada Inquisidor General – Genel Engizitör – sıfatıyla -Castilla- Kastilya’ya 1483 yılında ilk genel engizitör olarak atanmış ardından Fernando – Ferdinand’ın Aragon Kralı olmasının ardından 17 Ekim 1483 yılında bu krallığa da Genel Engizitör sıfatı ile atanmıştır.⁴⁷ Farklı krallıklar olsa da bahsini ettiğimiz Isabel (İzabel) ve Fernando (Ferdinand) ’ın evliliklerinin ardından bu krallıklar bir konsolidasyona gitmişler ve heretikliğe karşı karı karı koca ortak savaş açmışlardır.

Bu şekilde yavaş yavaş büyümeye ve teşkilatlanmaya başlayan engizisyonun – İspanya Engizisyonunun- Teşkilat yapısını bu bahiste inceleyeceğiz.

2.1. GENEL KONSEY (CONSEJO DE GENERAL)

Engizisyon teşkilatları içerisinde konuşabileceğimiz en önemli ve ilk kurum Engizisyon mahkemelerinin en önemli ve baş kurumu olan Genel Konsey (Consejo de la General) ve Yüksek Mahkeme (Suprema) olarak adlandırılan kurumdur. Konsey Katolik

⁴⁷ Bibiana CANDELA OLIVER, *Práctica del procedimiento jurídico para inquisidores: el Abecedario de Nicolás Rodríguez Ferosino*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Universidad de Alicante, 2015, s.51

Krallar döneminde bizzat kendileri tarafından oluşturulan bir kurumdur.⁴⁸ Başkanlığını elinde tutan kişi, papalığın kendisine verdiği küfre karşı savaşmak ve inanç yasalarını korumak amacıyla, papalığın gücünün temsilcisi Genel Engizitördü (Inquisidor General). Kuruluş yılı olarak yukarıda bahsettiğimiz ilk oluşumların tarihi 1478 yılı ile asıl kuruluş tarihi 5 yıl sonrasına yani 1488 yılları arasında kurulduğu söylenerek bazı tarihçiler arasında ihtilaf vardır.⁴⁹ Fakat buna karşılık 1488 tarihi diğer tarihlere nazaran farklı bir öneme sahiptir. Valladolid’de kurulduğu belirtilen Genel Konseyin, B.C. Oliver’in, Miguel Jimenez Monsterin’nin Engizisyona dair yazdığı ve engizisyon dökümanlarının bulunduğu kitaptan yaptığı alıntıya göre 27 Ekim 1488 yılına ait bir belgede Engizisyonun bundan sonra Kutsal Engizisyon konseyi (Consejo de Santa Inquisicion)un bilgisi dahilinde olacağını yazmaktadır.⁵⁰ Konsey Engizisyon yönetimin en üst organıdır. Genel Engizitör’e yönetim konusunda yardım etme yükümlülüğüne haiz bir kurum olarak görülmesi en uygun tanımdır.⁵¹

Müşavirler (Consejeros), Genel Engizitörün aksine Kral tarafından atanırdı. Fakat Genel engizitörün bu şahısları teklifi de önemli bir noktaydı. Lakin beş kadar Müşavirin direkt kral tarafından seçildiği de bilinmektedir.⁵² Haricinde Konseyin önerdiği kişiler de büyük bir yer kaplamasa da konsey üyesi olabiliyordu. Bu durumun net anlaşılabilmesi amacıyla 5. Felipe⁵³ dönemindeki konsey üyesi atamalarının ve bu atamaları önerenlerin kimler olduğunu ufak bir örnekle görelim;

- Üstad Keşiş NICOLAS DE TORRES: Genel Engizitör tarafından 1700 yılında konseye önerilmiştir.
- PABLO DEL MORAL Y TEJADA: Genel Engizitör tarafından 1706 yılında konseye önerilmiştir.
- JUAN ANTONIO DE TORRES: Genel Engizitör tarafından 1713 yılında konseye önerilmiştir.
- JUAN JOSE DE MUTILOA: Engizisyon Konseyi tarafından 1741 yılında konseye önerilmiştir.

⁴⁸ Ricardo GOMEZ-RÍVERO, *Consejeros de la Suprema de Felipe V*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:4, Universidad Computense, Madrid, 1995, s.133

⁴⁹ Candela Oliver, Bibiana, s.52

⁵⁰ a.g.e, s.53

⁵¹ Luis Carlos QUIÑONES HERNÁNDEZ, **Inquisición y vida cotidiana en Durango, 1563-1821**, Artes Gráficas LA IMPRESORA yayınevi, Meksika, 2009, s.248

⁵² Gomez-Rivero, s.133

⁵³ 5.Felipe 19 aralık 1683 yılında doğmuş ve 9 Temmuz 1746 yılında ölmüştür. 16 Kasım 1700 yılından öldüğü güne kadar İspanya krallığını yürütmüştür.

- LORENZO JOSE FAJARDO: Engizisyon Konseyi tarafından 1745 yılında konseye önerilmiştir.
- MATIAS ESCALZO Y ACEDO: Engizisyon Konseyi tarafından 1746 yılında konseye önerilmiştir.

Ricardo Gomez-Rivero'nun Engizisyon dergisine yazdığı makalede bu yıllar arasında atandığı ve kimler tarafından önerildiği belirlenen 51 kişi olduğu göze çarpmaktadır. Önerilen Müşavirlerin, daha önceki konsey üyelerinin yerine çeşitli sebeplerle atandığı aşıkardır. Bu sebepler arasında emeklilik, ölüm, istifa ve başka görevlere atama olması dikkat çekmektedir lakin büyük çoğunluğunun, ölüm ve emeklilik sebebiyle ayrıldığını da gözden kaçırmamak gerekir.⁵⁴

2.1.1 Müşavirler - Consejeros

Konsey üyeleri ilk başlarda üç kişiden oluşsa da kısa süre sonra altı kişiye ulaşmıştır. Konseyde bulunan üyelere “CONSEJEROS”⁵⁵ ismi verilmekteydi. İsminden de anlaşılacağı üzere bu altı Müşavirin görevleri Genel Engizitöre karar alma konusunda yardımcı olmaktı. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere bazı zamanlarda bu kişileri kralın direkt olarak seçtiği de vakidir. Böyle bir durumda şayet monark bir müşavir seçmek durumunda kalırsa hukuk sekreterliğine sorar ve bu şekilde bir karara varırdı.⁵⁶ Bunların dışında konseyde iki sekreter (secretario), kalifikatör (calificador), bir savcı (fiscal), bir büyük vali (aguacil mayor)⁵⁷, yerel mahkeme saymanı (receptor), iki veznedar (relator), dört kapıcı (portero) ve bir randevucu (solicitador) vardı.⁵⁸

Ricardo Gomes-Rivero yazmış olduğu makalede 18. yüzyıl başlarında ise Konseyin genel görünümü şu şekilde olduğunu belirtmektedir;

- Genel Engizitör (*Inquisidor General*)

- Din Adamı Müşavirler (*Consejeros Ecclesiasticos*)

⁵⁴ Gomez-Rivero, s.146-150

⁵⁵ Consejero sözlük anlamı olarak danışman, müşavir ve müsteşar olarak geçmektedir.

⁵⁶ Ricardo GOMEZ-RIVERO, *Los consejeros de la Suprema en el siglo XVIII*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:7, Universidad Computense, Madrid, 1998, s.165

⁵⁷ Büyük Vali kralın veziri mesabesinde bir göreve haiz, monarşi görevlisidir.

⁵⁸ Candela Oliver, s.54

- *Savcı (Fiscal)*
- *Majesteleri Sekreteri (Secretario de S.M.)*⁵⁹
- *Büyük Vali (Alguacil Mayor)*
- *İki Sekreter ve Memurları (Dos secretarios del Consejo y sus oficiales)*
- *Veznedarlar (relatores)*
- *Yerel Mahkeme Saymanı ve Memuru (receptor y su oficial)*
- *Genel Sayman ve Memuru (contador general y su oficial)*
- *Genel Ajan (agende general)*
- *Kamara Sekreteri (secretario de camara)*
- *Müsadere Emanetçisi (depositario de secuestros)*
- *Konsey Eksperi (tasador de Consejo)*⁶⁰
- *Konsey Papazı (capellan de consejo)*
- *Papalık Elçisi ve 3 kapıcı (nuncio y 3 porteros)*
- *Konsey Doktorları (medicos de consejo)*
- *Vali yada Şerif (alguaciles)*⁶¹

Konseyin görevleri arasında; genel engizitöre tavsiye vermenin yanı sıra, yetkililer ve engizitörlerin maaşlarını düzenlemek, para cezası ve müsadere ücretlerinin gelirleri ile birlikte Engizisyonun ekonomik kontrolünü sağlamak ta vardı.⁶²

2.2 ENGİZİSYON TEŞKİLAT ÜYELERİ

Yukarıda Engizisyon teşkilatının en üst kurumu olan Konseyden ve konseye üye olan kişiler ve görevlerinden bahsettik bu bahsimizde ise, Engizisyon teşkilatının konsey haricinde

⁵⁹ S.M. : Su Majestad'ın kısaltılmışıdır.

⁶⁰ Değer biçen kişi manasına gelmektedir.

⁶¹ Gomez-Rivero, s.146

⁶² Candela Oliver, s.54,

nasıl işlediğini göstermek ve görevlilerin sıfatlarını ve görev mahiyetlerini göstermek istiyoruz. Konseyde yerel mahkemelerde bulunmayan görevliler olduğu gibi, yerel mahkemelerde de konsey içerisinde bulunmayan görevliler vardı. Örnek vermek gerekirse Toledo bir şehir olmasına karşın yerel ya da taşra olarak adlandırılabileceğimiz şekilde bir mahkeme yapısına sahipti.⁶³ Bu görevlileri ve görevleri inceleyelim.

2.2.1 Genel Engizitör (Inquisidor General)

Genel Engizitör, papa tarafından kralın özel olarak sunduğu kişiler içerisinde kendi ast ilişkisini oluşturabilecek ve engizitoryal işleri yönetecek şekilde belirli topraklara ve belirli olaylar vesilesiyle atanırdı.⁶⁴

Bölgesel mahkemeleri onaylamak ya da iptal etmek, Engizisyon cemaatini ve Konsey (Consejos) oturumlarına başkanlık etmek, Taşta teşkilatlarını ziyaret etmek ve bölgesel engizisyon mahkemelerinin dilekçelerine karşılık vermek de görevleri arasındaydı.⁶⁵ Ziyaretler sırasında mahkemelerin işleyişi, ihtiyaçları ve mahkemelerin kararları uygulayış biçimlerini de kontrol eder gerekirse buna göre genelge yayınlardı.⁶⁶

Engizisyon mahkemelerinin kuruluş yılı olan 1483 yılından mahkemelerin kapanış tarihi olan 1820 yılına kadar⁶⁷ toplamda 49 Genel engizitör bu kurumu yönetmiştir. Bu isimlerin ve görev yılları şu şekildedir.

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Miguel F. GÓMEZ VOZMEDIANO, *Un registro de causas de fe juzgadas por el Tribunal de Distrito del Santo Oficio toledano conservado en el Archivo Diocesano de Toledo*, III **Simpósio Internacional de Estudos Inquisitoriais – Alcalá de Henares**, Universidade de Alcalá, Madrid, 2015, s.1

⁶⁴ Candela Oliver, s.54

⁶⁵ a.g.e, s.55

⁶⁶ María Del Carmen SÁENZ BERCEO, *La visita en el tribunal del Santo Oficio de la Inquisición de Valladolid (1600-1650)*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:7, Universidad Computense, Madrid, 1998, s.334-335

⁶⁷ Mahkemelerin topyekun feshedilme tarihi 1834 yılıdır. 1820 tarihinden sonra engizisyon mahkemeleri görevden çok bir isim olarak varlığını sürdürmüştür. Gaceta de Madridde (Resmi gazete) 17 Temmuz 1834 yılında Bağışlama ve Adalet bakanlığının yayınladığı kararın 1. Maddesi aynen şöyle demektedir. “Engizisyon Mahkemelerinin kesin olarak kaldırıldığı ilan edilir” <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1834/150/A00649-00649.pdf> (Erişim Tarihi 19.05.2020) bkz. Ek 14

Genel Engizitörler

- “1. Tomás de Torquemada (1483-1498)
2. Diego de Deza, Sevilla başpiskoposu (Arzobispo de Sevilla - 1499-1506)
3. Diego Ramírez de Guzmán, Catania piskoposu (Obispo de Catania - 1506-1507)
4. Francisco Jiménez de Cisneros, Toledo başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1507-1517 En Castilla-León)
5. Juan de Enguera, Lérida ve Tortosa piskoposu (Obispo de Lérida y Tortosa -1507-1513 En Aragón)
6. Luis Mercader Escolano, Tortosa piskoposu (Obispo de Tortosa - 1513-1516 En Aragón)
7. Adriano de Utrecht, Tortosa piskoposu (Obispo de Tortosa - 1516-1518 Aragón'da 1518-1522 tüm krallıkta)
8. Alfonso Manrique de Lara, Sevilla başpiskoposu (Arzobispo de Sevilla -1523-1538)
9. Juan Pardo de Tabera, Toledo başpiskoposu (Arzobispo de Toledo -1539-1545)
10. Juan García de Loaysa y Mendoza, Sevilla başpiskoposu (Arzobispo de Sevilla - 1546)
11. Fernando de Valdés y Salas (1547-1566)
12. Diego de Espinosa, Sigüenza piskoposu (Obispo de Sigüenza -1566-1572)
- Pedro Ponce de León, Plasencia psikoposu (Obispo de Plasencia -1572)
13. Gaspar de Quiroga, Toledo başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1573-1594)
14. Jerónimo Manrique de Lara, Ávila piskoposu (Obispo de Ávila - 1595)
15. Pedro Portocarrero, Cuenca piskoposu (Obispo de Cuenca - 1596-1599)
16. Fernando Niño de Guevara, Sevilla başpiskoposu (Arzobispo de Sevilla - 1599-1602)
17. Juan de Zúñiga, Cartagena psikoposu (Obispo de Cartagena -1602)
18. Juan Bautista Acevedo, Valladolid psikoposu (Obispo de Valladolid - 1603-1608)
19. Bernardo de Sandoval y Rojas, Toledo başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1608-1618)
20. Luis de Aliaga Martínez (1619-1621)

21. *Andrés Pacheco, Indias patriği (Patriarca de las Indias - 1622-1626)*
22. *Antonio de Zapata Cisneros y Mendoza, Burgos Başpiskoposu (Arzobispo de Burgos - 1627-1632)*
23. *Antonio de Sotomayor, Damasco Başpiskoposu (Arzobispo de Damasco - 1632-1643)*
24. *Diego de Arce Reynoso, Plasencia piskoposu (Obispo de Plasencia - 1643-1665)*
-----*Pascual de Aragón, Toledo Başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1665)*
25. *Juan Everardo Nittard (1666-1669)*
26. *Diego Sarmiento de Valladares, Plasencia piskoposu (Obispo de Plasencia - 1669-1695)*
27. *Juan Tomás de Rocabertí, Valencia Başpiskoposu (Arzobispo de Valencia - 1695-1699)*
-----*Alonso Fernández de Córdoba y Aguilar (1699)*
28. *Baltasar de Mendoza y Sandoval, Segovia piskoposu (Obispo de Segovia - 1699-1705)*
29. *Vidal Marín, Ceuta psikoposu (Obispo de Ceuta - 1705-1709)*
30. *Antonio Ibáñez de la Riva Herrera, Zaragoza Başpiskoposu (Arzobispo de Zaragoza - 1709-1710)*
31. *Antonio Judice, Arzobispo de Monreale (1711-1717)*
32. *José Molinés (1717)*
-----*Felipe de Arcemendi (1718)*
33. *Diego de Astorga y Céspedes, Toledo Başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1720)*
34. *Juan Camargo Angulo, Pamplona piskoposu (Obispo de Pamplona - 1720-1733)*
35. *Andrés de Orbe y Larreátegui, Valencia Başpiskoposu (Arzobispo de Valencia - 1733-1740)*
36. *Manuel Isidro de Orozco y Manrique de Lara, Santiago Başpiskoposu (Arzobispo de Santiago - 1742-1745)*
37. *Francisco Pérez de Prado y Cuesta, Teruel Piskoposu (Obispo de Teruel - 1746-1755)*
38. *Manuel Quintano Bonifaz, Farsalia Başpiskoposu (Arzobispo de Farsalia - 1755-1774)*
39. *Felipe Beltrán Serrano, Salamanca piskoposu (Obispo de Salamanca - 1775-1783)*

40. *Agustín Rubín de Ceballos, Jaén piskoposu (Obispo de Jaén - 1784-1793)*

41. *Manuel Abad y Lasierra, Selimbria Başpiskoposu (Arzobispo de Selimbria - 1793-1794)*

42. *Francisco Antonio de Lorenzana y Butrón, Toledo Başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1794-1797)*

43. *Ramón José de Arce, Burgos ve de Zaragoza Başpiskoposu (Arzobispo de Burgos y de Zaragoza - 1798-1808)*

44. *Francisco Javier Mier y Campillo, Almería Piskoposu (Obispo de Almería - 1814-1818)*

45. *Jerónimo Castellón y Salas, Tarazona Piskoposu (Obispo de Tarazona -1818-1820)⁶⁸*

Yukarıda Genel engizitörlük yapmış bazı isimleri numaralandırmadan Genel Engizitörlük yaptıkları yılları yazarak aralara yazdık. Bu isimler önceki isimlerin görevden bir sebeple ayrılımlarının ardından kral tarafından atanmış fakat papa tarafından atamaları yapılmadan kısa süre genel engizitörlük görevini yürütmüş ardından diğer isimlere görevlerini devretmiş isimlerdir.

Bu isimler şunlardır,

1. Pedro Ponce de León, Plasencia psikoposu (Obispo de Plasencia -1572)

2. Pascual de Aragón, Toledo Başpiskoposu (Arzobispo de Toledo - 1665)

3. Alonso Fernández de Córdoba y Aguilar (1699)

4. Juan de Arcemendi (1718)

Genel itibariyle Piskopos ve Başpiskoposluk görevlerinden Genel Engizitörlük makamına gelen engizitörlerin bazılarının hayatlarını da nasıl bir eğitim gördüklerinin aklımızda canlanması amacıyla kısaca bilgilerinize sunmak isteriz.

⁶⁸ <http://www.congreso.gob.pe/Docs/participacion/museo/Inquisicion/files/inquisidores.pdf> (Erişim tarihi - 04.07.2020).

Manuel Abad y Lasierra – Genel Engizitör

Genel Engizitörlük görevinde bulunmuş ve engizitörlük deneyiminin en önemli konularından birisi sansür uygulamalarının iyileştirilmesi ve düzenlenmesi olmuştur. Manuel Abad y Lasierra Huesca şehrinin Estadilla bölgesinde 1729 yılında doğmuştur. 14.12.1754 yılında kaydolduğu Huesca Üniversitesinde Hristiyan Fıkıh (Canon) talimine başlamış 18.09.1756 yılında ise Tolouse Üniversitesinde aynı dalda Lisans derecesini elde etmiştir. Barbastro manastırında 1790 ve 1792 yılları arasında 2 yıl Filozofluk eğitimi almıştır. Bu eğitimin ardından 1793 yılında başladığı Genel Engizitörlük görevi 1794 yılında son bulmuştur. 1806 yılında Zaragozada ölmüştür.⁶⁹

Diego de Espinosa - Genel Engizitör

1502 yılında doğmuştur. 16 Şubat 1556 yılında Navarra Real konseyine atanmıştır. 3 Mayıs 1562 yılında Kastilyada (Castilla) Konsey üyesi olarak bulunmuştur. 1565 yılında Kastilya konsey başkanı ölünce dört buçuk ay kadar yerine başkanlık etmiştir. 8 Eylül 1566 yılında Genel Engizitör ünvanı kazanmış ve 5 Eylül 1572 yılında öldüğü güne kadar bu görevi sürdürmüştür.⁷⁰

Jerónimo Castellón y Salas – Genel Engizitör

Son genel engizitör olarak tarihe geçmiştir. Huesco ponzanoda 1756 yılında dünyaya gelmiş, filozofi dersi almış ve Hristiyan Fıkıhında doktora yapmıştır. 1815 yılında Tarazono piskoposu olmuştur. Aradan geçen 3 senenin ardından Genel Engizitörlük görevine gelmiştir. 1820 yılında fiilen engizisyonun son bulması sonrasında bu görevi bitmiş ve 1823 yılında piskoposların başı olmuştur. 1835 yılında hayata gözlerini yummuştur.⁷¹

⁶⁹ Jose Maria LAHOZ FINESTRES, *Una perspectiva de los funcionarios del Santo Oficio*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:9, Universidad Computense, Madrid, 2000, s.124-127

⁷⁰ José Antonio ESCUDERO, *Notas sobre la carrera del inquisidor general Diego de Espinosa*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:10, Universidad Computense, Madrid, 2001, s.7-16

⁷¹ Lahoz Finestres, s.139-140

2.2.2 Engizitörler - Inquisidores

Engizisyon memurlarının en önemli topluluğu engizitörlerdi. 1 kasım 1478 yılında 6. Papa (papa sixto VI) Katolik krallara engizitör atama yetkisi vermişti. Bunlar, üç piskopos veya bu göreve layık erkekler, regular ve seküler rahipler, Hristiyan fıkında lisans derecesine sahip kişiler, teolojide lise mezunu veya üstad(maestro) derecesinde olanlar. Bunların 40 yaş üstü olması gerekirdi, gerekli hallerde 30 yaşa kadar da düşürülmesinde bir beis yoktu. Yukarıda da belirtildiği gibi genellikle bürokrat avukatlardan olan kişilerden oluşurdu. Katolik kilisesinin silahlı kolu olarak adlandırılırdı.⁷²

Torquemada'nın 1498 yılındaki talimatlarında bu kişilerin eklestik kondisyona sahip olmalarının zorunlu olmamasıyla beraber sadece hukukçu veya avukat gibi kamu görevlileri olmaları istenmişti. Fakar 1596 yılında her engizisyonunda iki Engizitör, bir avukat ve bir teolog veya iki avukat olması gerektiği hasıl olmuştur.⁷³

Yerel mahkeme engizitörleri Genel Engizitör tarafından atanırdı. Kendi bölgesinde yetki alanını kullanmanın yanı sıra genel engizitör vekili olarak ta sıfatlandırılırdı. Yönetime bağlı bulunduğu alanda, yargılama ve verilen görevleri yerine getirmekle mesuldü.⁷⁴

Engizitörler ikiye ayrılırdı; aşağıda örneklerini verdiğimiz gibi Teoloj ve Hukukçu olmak üzere. Hukukçu engizitörler bir nevi teolog engizitöre destekçi konumdaydılar. Oy kullanamazlardı.⁷⁵

⁷² Quiñones Hernández, s.259

⁷³ Candela Oliver, s.64

⁷⁴ Maria del Carmen SAENZ BERCEO, *Los inquisidores del Tribunal de Valladolid durante el reinado de Felipe III*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:8, Universidad Computense, Madrid, 1999, s.46

⁷⁵ Eulogio Fernández CARRASCO, *Inquisidores En La Inquisición De Cuenca Tras Su Restablecimiento Por Fernando VII*, **Hukuk Dergisi UNED**, Sayı19, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid, 2016, s.87

CAVERO MAZA DE LIZANA, José – Teolog Engizitör (Inquisidor Teologo)

Santiago lisesine hukuk bilgini olarak 4 Aralık 1724 yılında girdi. 1727-1728 yılında Profesör oldu. 1732 yılında Coria piskoposu kendisini genel papaz ilan etti. 1755 yılında Zaragoza, 1760 yılında Mallorca engizitörü oldu. 1779 yılında öldü.⁷⁶

MARTÓN Y JIMÉNEZ, Juan Raimundo. – Hukukçu Engizitör (Inquisidor Jurista)

1660-61 yılında profesör ve rektör oldu. Jaca katedralinde Hristiyan fıkıhı üzerine doktora seviyesinde eğitim gördü. 1689 yılında Sevilla Engizitörüyken öldü.⁷⁷ Fıkıh alanında yaptığı çalışmalardan ötürü Hukukçu desek te teolog olarak ta sıfatlandırmamız yanlış olmaz.

2.2.3 Savcı (Fiscal)

Engizisyon mahkemelerinde önemli görevlerden bir tanesi de savcılara düşüyordu. Gelen şikayetleri doğru olarak kabul etmek, bunun üzerine soruşturma başlatmak ve suçlanan kişiler hakkında en ağır cezaları talep etmekle mesuldü. Soruşturma ile ilgili tüm yazılı ve sözlü materyalleri inceler ve suçluların ortaya çıkması amacıyla çalışırdı.⁷⁸

İhtiyaca göre, Engizitörlerin isteği ile de atanan savcılar vardı. Örnek vermek gerekirse, Corte mahkemesinin ilk savcısı Andres de Paniagua idi. 1633 yılında Engizitör Juan Ortiz de Zarate bir savcı ihtiyacından bahsetmiş ve Genel Engizitör tarafından buraya ismini belirttiğimiz savcı atanmıştır. Bu şekilde Corte Mahkemesindeki Savcılık makamı kurulmuştur.⁷⁹

⁷⁶ Lahoz Finestres, s.141

⁷⁷ Lahoz Finestres, s.161

⁷⁸ Candela Oliver, s.69, Quiñones Hernández, s.280

⁷⁹ Maria del Pilar DOMÍNGUEZ SALGADO, *Inquisidores y fiscales de la Inquisición de Corte (1580-1700)*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:4, Universidad Computense, Madrid, 1995, s.220

RAMÍREZ DE MEDRANO, Fernando. Don - Savcı

Babası da Logroño savcısı olarak görev yapmış olan Ramirez de Medrano 26 Ağustos 1585 yılında Huescada Hristiyan Fıkhi okumuştur. 30 Nisan 1585 yılında Santiago kolejine girmiştir. 1586 yılında Logroño savcısı olmuştur.⁸⁰

2.2.4 Sayman (Contador general)

Sayman, yıllık olarak farklı mahkemelerin ekonomik tablolarını sunmak ve maaş ve ödemelerini yapmakla mesuldü. Herhangi bir eksik gördüğünde bunu yerel mahkeme saymanları ve müsadere memurlarıyla yapmaktaydılar.⁸¹

2.2.4.1 Yerel Mahkeme Saymanı (Receptor)

Her bir mahkemenin ekonomik bilgisi ellerinde bulunurdu. Mali avukatla beraber gelir gider dengesi ve müsadere edilen malların sayım işlerini gerçekleştirirlerdi.⁸²

ALDERETE, Juan Manuel (Genel Sayman)

Valladolidde 1578 yılında profesör oldu. 6 Haziran 1586 yılında ise genel Saymanlık görevini ifa etti.⁸³

⁸⁰ Lahoz Finestres, s.168

⁸¹ Candela Oliver, s.70

⁸² Quiñones Hernández, s.269, Candela Oliver, s.70, Sayman ile aynı işi yapmakta olup genel ve yerel olması hasebiyle iki kısımda incelemenin daha net anlaşılır olacağını düşündük. Bazı makalelerde ve tezlerde “receptor general” kavramının “Contador General” kavramıyla aynı anlamda kullanıldığı da vakidir.

⁸³ Lahoz Finestres, s.128, Juan Manuel ALDERETE yukarıda da bahsettiğimiz gibi Receptor general de la Suprema olarak geçmektedir. Receptor Generalin içeriği, genel anlamda Contador Generali karşılamaktadır.

2.2.5 Katipler (Notarios)

Üç çeşit noterden bahsedebilmemiz mümkündür. Bunlardan ilki müsadere katibi (notarios de secuestros), Sır katibi (notarios de secreto) ve genel katip (escribano general). Müsadere Katibi haczedilen malların kaydedilmesinden sorumlu kişidir. Sır katibi, deklarasyonları, şahitleri ve şüphelileri not almakla sorumlu idi. Bunların yanında genel katip ise Mahkemelerin sekreteridir.⁸⁴ Görev alanlarını toparlayarak anlatmak gerekirse, yazışmalar yapmak, sözleşmeleri yazmak, bunların saklanması ve gerektiğinde tekrar incelenebilmesi amacıyla çıkarmak.⁸⁵

Bu bakımdan tek çatı altında üç farklı göreve haiz katip olduğunu anlıyoruz. Bu katiplerin Notarios (noter) olarak anılsalar da bugünkü manada yukarıda belirttiğimiz gibi asıl görevlerinin katiplik olduğunu görmemiz mümkündür.⁸⁶

José CASANUEVA (Katip)

Huesca, Almudevarlı. 11 Mayıs 1653 yılında Hristiyan Hukukuna kaydoldu, lisans derecesiyle mezun oldu. Huescada katiplik yaptı.⁸⁷

José Antonio FEBRES Y SALOMÓ (Katip)

1711 yılında doğmuş ve 1784 yılında hukuk alanında doktora yapmış bir Barcelonalıdır. Bu sebeple onur hemşerisi ödülünü de Barcelonalılar layık görmüştür. 1761 yılında Barcelonada katiplik yapmıştır.⁸⁸

⁸⁴ Candela Oliver, s.74

⁸⁵ Quiñones Hernández, s.272

⁸⁶ a.g.e, s.264

⁸⁷ Lahoz Finestres, s.138

⁸⁸ a.g.e, s.148

2.2.6 Şerif (Alguacil)

Şüphelileri tutuklamak, mallarını müsadere etmek ve tutuklu iken şüphelilerin başında bulunmakla görevli bulunan kişidir.⁸⁹ İlk Genel Engizitör Torquemadanın 1484 yılında çıkarttığı tüzükle tüm mahkemelerde bulunması ve engizitörlerle beraber hareket etmesi gerekliliği dile getirilmiştir. 1515 yılında ise gardiyanlık görevini de görevleri arasına eklemişlerdir.⁹⁰

2.2.7 Papalık görevlisi (Nuncio)

Görevi itibariyle, mahkemelerin ofislerini, yerel merkezlerden, Konseye veya başka merkezlere taşımakla görevliydi.⁹¹

2.2.8 Hapishane Görevlisi (Alcaide)

Hapishanelerden sorumlu kişiydi. Mahkumların yiyecek içecek vb. giderlerini alarak onlara günlük 2 maravedis olan maaşlarının düzenlenmesini sağlayan kişiydi.⁹²

2.2.9 Avukat (Abogado)

Adından da anlaşılacağı üzere Engizisyon Mahkemeleri sürecinde karşımıza çıkan karakterlerden birisi de avukatlardır. Konsey tarafından Mahkumlara avukat tutma hakkı tanınmıştır. Hristiyan Fıkıhı (canon) ve sivil haklar konusunda uzman kişilerden oluşurlardı.⁹³

⁸⁹ Quiñones Hernández, s.239

⁹⁰ Candela Oliver, s.76-77

⁹¹ a.g.e, s.77

⁹² a.g.e, s.78

⁹³ a.g.e, s.78-79

Juan ESCARTÍN JIMÉNEZ (Avukat)

2 Kasım 1583 yılında Santiago kolejine girdi. Hristiyan fıkında doktorluk yaptı. Mali avukatlığın ardından Zaragozanın gizli hapishanelerinde (Carceles Secretas) avukatlık yaptı.⁹⁴

2.2.10 Kalifikatör (Calificador)

Sanıklara karşı sunulan belgelerin ön incelemesini yapmakla görevli kişilerdi. Yazılanları denetlemek de bu kişilerin göreviydi. Yapmış oldukları görev itibarıyla önemli bir role sahiptiler.⁹⁵

Pablo CASTRILLO (Kalifikatör)

Sanat Profesörlüğü ve üniversite rektörlüğünün yanında Huesca Katedralinde Hristiyan Fıkıhçısı olarak da çalışmıştır. 1760 yılında Kutsal Ofisin yani Engizisyonun Kalifikatörü olarak çalışmıştır.⁹⁶

2.2.11 Komiserler (Comisarios)

Mahkemenin ön talimatlarını uygulamak ve bu konuda tahkikat yapmakla görevli idiler. Şikayetler ve tanıklar üzerinden soruşturmanın gidişatında önemli bir konuma sahiptiler. Direkt olarak mahkeme tarafından atanırlardı.⁹⁷ Bazı mahkemelerde bulunmazdı. Örneğin Valencia mahkemesinde bu görevlilerden bahsedilmez.⁹⁸

⁹⁴ Lahoz Finestres, s.146

⁹⁵ Quiñones Hernández, s.243

⁹⁶ Lahoz Finestres, s.141

⁹⁷ a.g.e, s. 246

⁹⁸ Candela Oliver, s.80

Bunların yanında İnanç yasalarını kamuya yaymak, önceliği kitaplar (yasak olup olmadıklarının kontrolü amaçlı) olmak üzere mal giriş çıkışlarını kontrol etmek ve bu vesileyle kaçakçılığa mani olmak, temiz kan (Limpieza Sangre) yani ari Hristiyan olup olmadığının araştırmasını gerçekleştirmek önemli görevleri arasındadır.⁹⁹ Görevlerinin işleyişi bakımından hüküm vermek haricinde küçük bir engizitör kadar yetkisi var da denebilirdi.¹⁰⁰

Jaime de ABIEGO (Komiser)

1647 yılında Albarracin psikoposu Üniversite rektörü olması için önerdi fakat olamadı. Jaca katedralinin fıkıhçısı oldu, ardından komiserlik görevini yürüttü.¹⁰¹

Lamberto ALÓS (Komiser)

Huesca berbegallidir. San Vicente martir Kolejinde 1626 yılından 1633 yılına kadar devam etti. Berbegalde komiser oldu.¹⁰²

2.2.12 Familyarlar (Familiares)¹⁰³

Yeni Hristiyan olanların geçmiş hayatında işledikleri hatayı yapmayacaklarına inandıklarından, doğuştan Hristiyan olanlardan ya da başka bir deyişle eski-yaşlı Hristiyanlardan seçilen kişilerden atanırlardı.¹⁰⁴ Kendilerine Komşu (mahallede oturduğu alana yakın kişiler) verilirdi. Ve bu kişilerin heretik durumlarına karşı bir tavır almaları ve

⁹⁹ José Enrique PASAMAR LÁZARO, *El comisario del Santo Oficio en el distrito inquisitorial de Aragón*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:6, Universidad Computense, Madrid, 1997, s.194

¹⁰⁰ Consuelo JUANTO JIMÉNEZ, *El Comisario del Santo Oficio En Las Instrucciones Inquisitoriales*, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:18, Madrid, 2014, s.97

¹⁰¹ Lahoz Finestres, s.127

¹⁰² a.g.e, s.128

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gonzalo CERILLO CRUZ, **Los Familiares de la Inquisición Española (1478-1700)**, Yayınlanmamış Doktora tezi, Madrid, 2002, bkz, Ek 8

¹⁰⁴ Arcv, Pergaminos, Carpeta,3,4,

durumu mahkemeye bildirmesi beklenirdi.¹⁰⁵ Yaklaşık olarak bir Familyara kendi mahallesi içerisinde kendisine yakın olan en az 200 civarı Komşu emanet edilirdi.¹⁰⁶

Grevleri arasında, engizitöre ve memurlara yardımcı olmak, şüphelilerin yakalanması işleminde görevliye yardımcı olmak ki en önemli görevlerinden biri buydu, gerekli durumlarda mahkumları evlerinde tutsaklığını sağlamak, sınırlarını gözetlemek, şikayetleri iletme, Temiz kan'lıları bulmak ve gerektiğinde kamu duyurusunu ve yeşil haç alayını¹⁰⁷ duyurmakta vardır.¹⁰⁸

Candela Oliver Doktora tezinde bölgelerin kaç tane Familyarı ve Komşusu olduğunu bir tablo şeklinde şu şekilde sunmuştur.

“YERLEŞİM (Población)	KOMŞU SAYISI (Vecinos)	FAMİLYAR SAYISI (Nº familiares)
<i>Murcia</i>	<i>3.000 yaklaşık olarak</i>	<i>24</i>
<i>Cartagena</i>	<i>1.000</i>	<i>6</i>
<i>Lorca</i>	<i>2.000</i>	<i>7</i>
<i>Chinchilla</i>	<i>500</i>	<i>3</i>
<i>Villena</i>	<i>1.000</i>	<i>3</i>
<i>Alcaraz</i>	<i>1.500</i>	<i>5</i>
<i>Alcantarilla</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Alguacas</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Larraya</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Ricote</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Socovos</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Almararrón</i>	<i>500</i>	<i>1</i>
<i>Totana</i>	<i>500</i>	<i>4</i>
<i>Librilla</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Alhama</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Mula</i>	<i>1.100</i>	<i>3</i>

¹⁰⁵ Quiñones Hernández, s.280

¹⁰⁶ Cerillo Cruz, s.434

¹⁰⁷ Yeşil Haç konusunu Auto de fe bahsinde bulabilirsiniz.

¹⁰⁸ Gonzalo CERRILLO CRUZ, *Aproximación Al Estatuto Jurídico De Los Familiares De La Inquisición Española*, Manuscrits Dergisi, Sayı:17, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 1999, s. 157

<i>Acza</i>	<i>400</i>	<i>3</i>
<i>Hellín</i>	<i>500</i>	<i>3</i>
<i>Jumilla</i>	<i>500</i>	<i>3</i>
<i>Tovarra</i>	<i>500</i>	<i>3</i>
<i>Bonete</i>	<i>300</i>	<i>1</i>
<i>Corral Rubio</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Carrascal</i>	<i>60</i>	<i>1</i>
<i>Laspenas</i>	<i>500</i>	<i>1</i>
<i>Albacete</i>	<i>2.000</i>	<i>6</i>
<i>Lagineta</i>	<i>400</i>	<i>2</i>
<i>Jonquera</i>	<i>300</i>	<i>2</i>
<i>El Savinar</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Mahora</i>	<i>400</i>	<i>2</i>
<i>Hontanilla</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Cánsate</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Pozollorente</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Casas de Ibáñez</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Ves</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Carcelen</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Almansa</i>	<i>1.000</i>	<i>6</i>
<i>Yecla</i>	<i>500</i>	<i>4</i>
<i>Sax</i>	<i>200</i>	<i>1</i>
<i>Segura</i>	<i>1.000</i>	<i>3</i>
<i>Ycote</i>	<i>1.200</i>	<i>5</i>
<i>Cetur</i>	<i>400</i>	<i>2</i>
<i>Nerpio</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Hedor</i>	<i>400</i>	<i>1</i>
<i>Puebla de Santiago</i>	<i>100</i>	<i>1</i>
<i>Caravaca</i>	<i>2.000</i>	<i>6</i>
<i>Grajuela</i>	<i>100</i>	<i>-</i>
<i>Hellín</i>	<i>1.200</i>	<i>4</i>
<i>Moratalla</i>	<i>1.000</i>	<i>6</i>
<i>Calasparra</i>	<i>400</i>	<i>2</i>

<i>Orgra</i>	400	2
<i>Benatahe</i>	100	2
<i>Genave</i>	300	1
<i>Lapuerta</i>	100	1
<i>El Bonillo</i>	700	4
<i>Lebuza</i>	300	2
<i>Ayna</i>	200	1
<i>Montiel</i>	200	2
<i>La Solana</i>	1.000	5
<i>Villarrobledo</i>	2.000	8
<i>Fuienllana</i>	500	4
<i>Chiclana</i>	1.500	6
<i>Villapalacios</i>	300	1
<i>Bienservida</i>	200	1
<i>Villanueva de los Infantes</i>	2.000	5
<i>Alcubillas</i>	200	1
<i>Bogarra</i>	300	1
<i>Villahermosa</i>	500	4
<i>Vallesterro</i>	100	1
<i>Munera</i>	200	1
<i>Villaverde</i>	300	1
<i>Torres Albánchez</i>	200	1
<i>Veas</i>	1.100	4
<i>Ormi</i>	500	4
<i>Carribosa</i>	100	1
<i>Villamanrique</i>	400	3
<i>Torremena</i>	500	3
<i>Almedina</i>	500	4
<i>Terrinchez</i>	200	1
<i>Villarodrigo</i>	300	2
<i>Torre Juan Abad</i>	400	2
<i>Puebla del Príncipe</i>	200	1
<i>Alvadalejo</i>	400	2

<i>Cozar</i>	500	2
<i>Villanueva Fuente</i>	150	1
<i>Alhambra</i>	200	1
<i>Obispado de Orihuela</i>		
<i>Orihuela</i>	2.000	8
<i>Alicante</i>	1.000	6
<i>Muchamiel</i>	400	3
<i>San Juan</i>	200	1
<i>Monforte</i>	200	2
<i>Monóvar</i>	100	1
<i>Ayora</i>	1500	6 ¹⁰⁹ „

Nicolás ALBACAR (Familyar)

Zaragoza Bujaralozda doğdu. 1589-1590 yılında Zaragoza Üniversitesine kayıt oldu. 1601 yılında tıp alanında lisans derecesini velenciada tammladı ve aynı yıl Huescada doktor oldu. 1609-17 yılları arasında Familyar oldu.¹¹⁰

Juan de ARMAOLEA DE IRARRAGA (Familyar)

1590 yılında Santiago kolejine girdi. 1592-94 yıllarında Hristiyan fikhı alanında lisansını bitirdi, bir süre sonra doktorasını yaptı ve Zaragozada Familyarlık görevini ifa etti.¹¹¹

¹⁰⁹ Candela Oliver, s.83-87

¹¹⁰ Lahoz Finestres, s.128

¹¹¹ a.g.e, s.131

3. AUTO DE FE (İNANÇ EYLEMİ)

Auto de fe, engizisyon tarafından halka açık bir şekilde, suçluların mahkeme tarafından suçlarından vazgeçirildiği ve pişmanlıklarını gösterdiği, Katolik kilisesi ile uzlaşmanın sağlandığı, bir kilise veya bir plazada (meydan) sadık insanlara ders olarak hizmet etmesi ve Katolik inancına samimiyetle bağlılıklarını ilan etmek için toplanılan bir organizasyondur. Engizisyonun gizli kalan tarafının aksine Auto de fe bir kamu seremonisi ve Santo oficio'ya ait bir öğretim ve korkutma gösterisiydi.¹¹²

Bu bakımdan engizisyonun bu organizasyonu, hükümlü sayısı ve manevi ağırlığına göre dört kısma ayrılır; Auto general de fe (genel Auto de fe), Auto particular de fe (özel Auto de fe), Auto singular de fe (tekil Auto de fe) ve Autillo.

3.1 AUTO DE FE (İNANÇ EYLEMİ)

Auto de fe, engizisyon tarafından halka açık bir şekilde, suçluların mahkeme tarafından suçlarından vazgeçirildiği ve pişmanlıklarını gösterdiği, Katolik kilisesi ile uzlaşmanın sağlandığı, bir kilise veya bir plazada (meydan) sadık insanlara ders olarak hizmet etmesi ve Katolik inancına samimiyetle bağlılıklarını ilan etmek için toplanılan bir organizasyondur. Engizisyonun gizli kalan tarafının aksine Auto de fe bir kamu seremonisi ve Santo oficio'ya ait bir öğretim ve korkutma gösterisiydi.¹¹³ Sivil otoritenin alınan zorlayıcı kararları hemen akabinde uygulamakla yükümlü olduğu¹¹⁴, birçok işkence ve acının ardından insanların muhakkak çıkıp arz-ı endam ettirildikleri bir gösteridir aslında.¹¹⁵

Bu bakımdan engizisyon, hükümlü sayısı ve manevi ağırlığına göre dört kısma ayrılır; Auto general de fe (genel Auto de fe), Auto particular de fe (özel Auto de fe), Auto singular de fe (tekil Auto de fe) ve autillo.

¹¹² Escudero, s.22

¹¹³ Escudero, s.22

¹¹⁴ Enrique DE LA LAMA, *Cuenca y la Inquisición*, **Anuario de Historia de la Iglesia**, S.22, Barcelona, 2013, s.343

¹¹⁵ Helene TROPE, *Inquisición Y locura en la España de los siglos XVI y XVII*, **Bulletin of Spanish Studies**, S.8, Londra, 2010, s.76

3.2 AUTO DE FE TARİHİ

Orta Çağ Katolik engizisyonunun ilk Auto de fe toplantıları latince *Sermo Publicus* o *Sermo Generalis Fide* olarak adlandırılırdı. Toplum vaazı veya genel güven vaazı olarak ta isimlendirilen mezkur toplantıların bu şekilde anılmalarının asıl sebebi bir vaaz ile başlamasıydı. Fakat bu şekilde adlandırılan engizisyon Valdense, Cathar (cátara) ve Albigenese¹¹⁶ sapkınlığının olması sebebiyle gerçekleştiriliyordu.¹¹⁷ Auto de fe, yaygın olarak mezkur isimle adlandırılrsa da Accion veya Acto de fe olarak ta adlandırılmaktaydı. İnanç eylemi, inanç hareketi olarak ta çevirisini yapabileceğimiz bu toplantılar, organizasyonlar küçük ve basit değil, büyük ve insanların görüşüne açık bir şekilde yapılmaktaydı.¹¹⁸

Özellikle belirtmek gerekir ki, bu organizasyonlar, mutad hale bindirilmiş şekilde belli tarihlerde yapılmıyordu. Yıllık, aylık veya haftalık şekilde yapılmadığı gayet açık olan bu organizasyonların kararını yüksek mahkeme belirler, farklı zamanlarda ve farklı tarihlerde yapılırdı. Üzerine konuşabileceğimiz tek standart ise bu organizasyonların tüm halkın katılabileceği şekilde pazar günlerine denk getirilmesiydi.¹¹⁹

Bilinen en büyük yanılgılardan bir tanesi de Auto de fe'nin yakma cezası olarak adlandırılmasıdır.¹²⁰ Auto de fe bahsettiğimiz gibi büyük bir organizasyon olmasının yanında törensel şekilde bir propaganda amacı da gütmektedir. Zira yapılan bu organizasyonlara halkın görebileceği her yerden dahil olması, bu propagandanın en açık göstergesidir. Törensel seremoniler, kurumsallaşmak isteyen ve büyük gözükmek isteyen bütün kurumların vazgeçilmezidir. Bir seremoni ile başlayan bu törenler, yaklaşık olarak bir gün sürmekte yakma cezasının yanında çok farklı cezalar, aflar da bu törenler içerisinde suçlu olarak alınan kişilere verilmektedir. Engizisyon bu organizasyonu kendisi adına bir gösteriş, propaganda ve engizisyon gücünün büyük bir enstrümanı olarak yıllarca kullandı.¹²¹

¹¹⁶ Catarizm olarak adlandırılan ve albigeneliler olarakta bilinen arketip bir doktrin.

¹¹⁷ Gascon, s.230

¹¹⁸ Marin, s.284

¹¹⁹ George Ryley SCOTT, **İşkencenin Tarihi**, Dost Yayınevi, Ankara, 2003, s.89

¹²⁰ Şükran BEKTAŞ KONUK'un 2018 yılında yazdığı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde birçok yerde Auto de fe'nin yakma cezası olarak adlandırıldığı gözükmektedir. Aynı şekilde Guy Testas ve Jean Testasın yazdığı ve Ali Erbaşın çevirdiği Ortaçağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon kitabında da çeviri bakımından bu yanlışla düşülmüştür. Bkz, Şükran BEKTAŞ KONUK, **Batılı Kaynaklara Göre Endülüs'te Moriskolara Yönelik Engizisyon Uygulamaları (1492-1614)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2018 ve Guy Testas ve Jean Testas, **Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon**, çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul 2003

¹²¹ Gascon, s.241

İlk İspanyol engizisyon Auto de fe'si 6 Şubat 1481¹²² yılında -ki bu ilk engizisyon da Pazar günündedir- Seville'de gerçekleştirildi. Hojeda'nın ateşli vaazı sonrasında altı kişi yakılma cezası sonucu yakılarak can verdi.¹²³ Zoraida Jimenez GASCON bu konuda, yayınlanmamış doktora tezinde şöyle der “ *bütün araştırmacılar, ilk defa yapılan Auto de fe organizasyonunun İspanyol Engizisyonu tarafından 6 şubat 1481 yılında yapıldığı kabul edilir. Bu organizasyonda yirmi dört suçlu Diego de Susonlu ölüm cezasına çarptırıldı. Fakat Andres Bernaldez (1870), Katolik krallar kronikçisi, ilk Auto fe organizasyonundan konuşmasında sekiz kişinin ateşte öldüğünü, birkaç gün sonra da tarih belirtmeden, arasında belirtilen Susonlu'nun da (s.130) olduğunu 3 erkeğin ölüm cezasına çarptırıldığını söyler.*”¹²⁴

Bu şekilde başlayan Auto de fe macerası, belirli aşamalardan ve tecrübelerden geçerek büyüdü ve daha kurumsal bir yapıya büründü. Seramoniler belirli bir sıraya göre yapılıyor ve hazırlıklar ona göre önceden planlanıyordu. Harcanacak miktar, Auto de fe'nin yapılacağı alan, cezaların verileceği yerler büyük bir titizlikle günler öncesinden hesaplanıyordu. Hangi cezanın kaç kişiye verileceği üç aşağı beş yukarı belli olduğundan “Quemadero” yakım alanı denilen yere, Auto de fe'de yakılacak kişi kadar kazık çakılır ve yanabilmeleri amacıyla duruma göre çalı, çırpı odun biriktirilirdi.¹²⁵ Halkın bu günleri beklediği, verilecek cezaların infazı sırasında tezahüratlarda bulunduğu da vakidir.¹²⁶

Belirli bir vakte bağlı olmayan engizisyonlar yılın farklı zamanlarında farklı şehirlerde yapılmışlardır. Buna örnek olarak 17. Yüzyıl Auto de fe tarihlerini vermek gerekirse;

“Toledo : 1651-1656-1657

Cuenca: 1654

Valladolid : 1636-1644-1648

Santiago de Compostela : 1655

Zaragoza : 1638

Valencia : 1641

Barcelona : 1627-1640-1647

¹²² Ziya Paşa, **Ortaçağın Karanlık Çehresi:Engizisyon Mahkemeleri**, çev.Cahit KÜLEKÇİ, İlk HARF YAYINEvi, İstanbul, 2011, s.65, Ziya Paşa, bu bahiste oluşturulan mahkemeyi “Auto de fe” olarak değil Seville kentinde bir engizisyon olarak ele almış ve tarihi tam olarak bu tarihe konumlandırmıştır.

¹²³ Escudero, s.9

¹²⁴ Bernaldez, s.130, Gascon, s.231.

¹²⁵ Scoot, s.90

¹²⁶ Brian INNES, **İşkencenin Tarihi**, Paris Yayınları, İstanbul, 2018, s.98

Cordoba : 1627

Madrid : 1624-1632-1680

Sevilla : 1627-1630-1631-1643-1648-1656-1659-1660”

Bu yüzyılda kutlanan tüm Auto de fe’ler bu şekildedir. Bu Auto de fe’ler “genel” Auto de fe olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁷

Maria Victoria Caballero Gomez, Auto de fe’ler içerisinde en önemli olanların bu yüzyılda yapılan Toledo; Madrid ve Sevilla Auto de fe’lerinin olması gerektiğini söyler. “*bunu (Toledo, Madrid ve Sevilla Auto de fe’lerinin en önemli Auto de fe olduklarını) biliyoruz sadece raportörlerin bize bildirdikleri ile değil, aynı zamanda bazılarının tanıklık yaptıkları zamanda çizdikleri grafiklerle de, şu anda paha biçilemez kayıtlar ve tuvaler aracılığıyla da yazılı anlatımları görsel anlatımla da en umulmadık detaylarla anlattıkları tanıklıkları var.*”¹²⁸

İlerleyen bölümlerde 1680 Madrid Auto de fe’sinde yaşananları büyük bir gerçeklikle ortaya koyan bu tabloyu ayrıntısıyla inceleyeceğiz. Bu vesile ile Auto de fe’lerin nasıl organizasyonlar olduğunu görsel olarak da anlama imkanımız olacak.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Auto de fe’ler büyük çabalarla yapılacağı güne hazırlanan büyük organizasyonlardır. Bu organizasyonlar engizisyonun ne denli büyük olduğunu göstererek, Katolik inancına bağlı olanlara güven vermek ve sapkınlık içerisinde olanlara korku salmak amacıyla da yapılmaktaydı. Bunun için büyük seremoniler - İspanyolca yazılan eserlerde kutlama olarak ta geçmektedir - düzenlenmekte ve bir gün sürecek yoğun bir program izlenmekteydi.

Tabii bu programlar mahkeme gideri olmakla beraber ciddi bir maddi gideri de beraberinde getiriyordu. Örnek vermek gerekirse 29 Mart 1648 yılında Sevilla Plaza de San

¹²⁷ Maria Victoria CABALLERO GOMEZ, *El Auto de fe 1680. Un Lienzo para Francisco Rizi*, **Engizisyon Dergisi**, 3. Sayı, Madrid, 1994, s.69

¹²⁸ a.g.m, s.69, Makale zaten isminden de anlaşılacağı üzere Auto de fe 1680. Francisco Rizi’nin bir tuvali ismini taşımaktadır. Francisco Rizi’nin bu tuvali (2,77 x 4,38 m) büyüklüğünde ve Madrid’de Museo Del Prado’da koruma altındadır. O günü anlatması bakımından büyük önem arzeden ve bu bakımdan Madrid Auto de fe’sini önemli kılan bu tuvalle beraber, Sevilla ve Toledo kentlerinde de benzer tuvaler yapılmış; 1656 yılında Toledo’da yapılan Auto de fe’yi Juan Rizi (1,67 x 1,23 m) çizmiş ve bugün Casa Museo del Grecos’ta korunmakta, 1660 Sevilla Auto de fe’si ise Herrera el Mozo tarafından (1 x 1,10 m) çizilmiş ve bugün Iglesia de Magdalena’da (Magdalena Kilisesi) bulunmaktadır. Bkz. Ek 1

Francisco’da yapılan Auto de fe’nin gideri, mahkemeye 811.588 maravedis olarak yansımıştı.¹²⁹ Giderler arasında Platform kuruluğu, pirimler gibi farklı kalemler mevcuttur.

3.3 AUTO DE FE ÇEŞİTLERİ

3.3.1 Auto general de fe (Genel Auto de Fe)

Bu Auto fe’ler - genellikle üzerinde duracağımız - büyük alanlarda büyük organizasyonlarla yapılan Auto de fe’lerdir. Hiç pişman olmayanların canlı yakılış törenleri, pişman olanların boğularak öldürüldükten sonra yakılma törenleri, ölenlerin tekrar bir heykel şeklinde kemiklerinin yakılması vb. cezalarında infaz edildiğı organizasyonlara verilen isimdir. Bütün otoriteler bu Auto de fe’de hazır bulunurlar ki Auto de fe kurumunu anlamak için tezimizde genellikle bu organizasyon üzerinde duracağız.¹³⁰

3.3.2 Auto particular de fe (özel Auto de fe)

Birkaç hükümlünün hazır bulunduğu, Auto general de fe organizasyonlarındaki gibi tam manasıyla ciddiyetin bulunmadığı – organizasyondaki seramoni vb. durumlardan bahsedilmekte- tüm otoritelerin ve saygın kişi ve kurum yetkililerinin katılmadığı, küçük çaplı auto de fe’lere verilen isimdir.¹³¹

¹²⁹ Pilar Garcia DE YEBENES PROUS, **El Tribunal del Santo Oficio de la Inquisicion de Sevilla (1480-1650): Burocracia y Hacienda**, Yayınlanmamış doktora tezi, Madrid 1989, s.735, ayrıca Mahkemenin ekonomik sorumluluklarını incelemek için bkz, Mateu j. COLOM PALMER, **El Tribunal de la Inquisicion de Mallorca (1578-1700)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Barcelona 2015

¹³⁰ Zoraida Jimenez GASCON, **Propaganda e Inquisición en la Sevilla del siglo XVII**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sevilla, 2015, s.228

¹³¹ a.g.e., s.228 , bkz. Ek 2

3.3.3 Auto singular de fe (tekil Auto de fe)

Sadece bir hükümlünün bulunduğu, duruma göre dışarıda veya açık kapılı bir tapınakta uygulamaya konulan çok daha küçük çaptaki Auto de fe'lere verilen isimdir.¹³²

3.3.4 Autillo

Tekil Auto de fe'lerde yargılamalar yapılırken şayet bir tapınak içerisinde yapılıyorsa kapısının açık olduğunu belirtmiştik. Autillo olarak adlandırılan bu Auto de fe uygulamasında hükümlü yargılanırken yetkililer dışındaki herkese kapılar kapatılır ve yargılama bu şekilde yapılırdı.¹³³

Birçok kaynakta bu isimler geçse de yukarıda bahsedilen Auto particular, singular ve autillo olarak isimlendirilen Autolar çok fazla sınıflandırılmadan tek tip şeklinde görülmekte olup küçük kiliseler ve bu tip farklı yerlerde yapılır denilerek basitçe üzerinden geçilmektedir. Örnek vermek gerekirse Jose Antonio Escudero'nun makalesinde Autos particulares veya Autillos olarak geçmektedir.¹³⁴ Sınıflandırma yapılmamasını çok küçük farklar olmasına bağlayabiliriz. Fakat konunun daha iyi anlaşılması bakımından bu küçük farkların önem arzetmekte olduğu da bir gerçektir.

3.4 AUTO DE FE AŞAMALARI

Auto de fe gününe kadar gelen süreci üç farklı evre ile açıklamakta fayda vardır. Zira bu organizasyonlar büyük ve yekunlu olmaları hasebiyle hazırlık süreci, yapıldığı gün ve sonraki süreç olarak bu durumu ele alınabilir. Zoraida Jimenez GASCÓN doktora tezinde Auto de fe kutlamalarını şu şekilde şema haline getirmiştir;

“

¹³² a.g.e., s.228

¹³³ a.g.e., s.228,

¹³⁴ Escudero, s.22

1- Genel Auto de fe'den önce:

- Yüksek Mahkemeden lisans talebi (Yaklaşık bir ay önce)
- Auto'nun ilanı: Otoritelerin daveti ve kamu ilanı (8-15 gün önce veya 1 yada 2 ay önce)
- Platform'un kuruluşu
- Cruz Verde (Yeşil Haç) alayının çağırılış ilanı (Auto'dan önceki günün sabahı)
- Cruz Verde (Yeşil Haç) alayı ve bazen aynı zamanda Cruz Blanca (Beyaz Haç) alayı (Auto'dan önceki akşamüzeri)
- Cruz Verde (Yeşil Haç) ibadeti gece nöbeti (Auto'dan önceki gece)

2- Genel Auto de fe Günü

- Platforma doğru Mahkumlar alayı (Sabah erken vakitte)
- Platforma doğru Engizitörler alayı (Sabah erken vakitte)
- Auto'nun Kutlanması
- Mahkeme ve Mahkumların dönüş alayı

3- Genel Auto de fe sonrası:

- Yakılmaların infazı (aynı gün mahkeme sürerken)
- Kalan cezaların infazı: Kadırgalara veya cezaevine gönderilme, Sambenito Taşınması, kırbaç ve kamu utancına maruz kalma. (bir gün veya farklı bir zaman sonra)¹³⁵”

3.4.1 Yüksek mahkemeden lisans talebi

Auto de fe'ler bölgesel engizitoryal mahkemeler tarafından desteklenen ve büyük mahkemelerden izin ve lisans alınmadan yapılamayan kutlamalardı. Consejo (konsey) tarafından daha fazla otorite ve yetki verilmesi amacıyla eğer uygunsa Consejeroslar (müşavirler) da gönderilirdi.¹³⁶ Öyle ki 16 yüzyılın ortalarına kadar bu zorunluluk değildi 17 yüzyıl uygulaması olarak görülen bu uygulama evvelinde bölge mahkemelerinin takdirine

¹³⁵ Gascon, s.246-247

¹³⁶ Consejo, mahkemenin en üst organı olmakla birlikte adı Consejo de Suprema olarakta geçmektedir. Kısaca Suprema olarak ta geçer. Consejo İspanyolcada öğüt manasına gelmektedir, suprema ise yüksek kurul demektir. Consejeros'lar ise yüksek kurul üyeleridir.

bağlı olarak yapılmaktaydı. Bu da hapishanelerin ne kadar mahkumla dolduğu ile doğru orantılıydı.

3.4.2 Auto'nun ilanı: Otoritelerin daveti ve kamu ilanı

Auto de fe'ler iki şekilde ilan edilirdi. Birincisi, sivil ve dini otoritelerin çağırılması, ikincisi ise etkinliği kilisedeki insanlara duyurmak ve bütün halkı bir ilanla davet etmektir.

Otoritelerin davet edilmesi Fiscal (savcı) veya Secretario de tribunal (mahkeme katibi) tarafından şahsen yapılmaktaydı ve her bölgenin kendine has davet alışkanlıkları vardı. Otoritelerin varlığı, heretikliğe (sapkınlığa) karşı yek vücut olunduğunun bir göstergesi gibiydi. Bütün otoriteler bu organizasyona şüphesiz katılmak isterlerdi zira bunu krallığın sembolik değerinden bir nüve sayarlardı.¹³⁷ Buna karşılık Auto de fe organizasyonlarına kral ve ailesi sadece on kez katılmıştır bunları Gascon şu şekilde gösterir:

“

- 1- 17 Mayıs 1528, Valencia: Auto de Fe, 1. Carlos şehirden geçmekteyken onuruna düzenlendi.
- 2- 21 Mayıs 1559, Valladolid: Naib Avusturyalı Juana ve prens Carlos, Kral 2. Felipe'nin oğlu ve kız kardeşi, tespit edilen Luteran odağına karşı kentte ilk defa kutlanan Auto de fe'ye geldiler.
- 3- 8 Ekim 1559, Valladolid: Luteranlara karşı yapılan 2. ve son Auto de fe, Kral 2. Felipe'nin katılımlarıyla yapıldı.
- 4- 25 Şubat 1560, Toledo: Düğünleri sebebiyle organize edilen Auto de fe, Kral 2. Felipe ve Kraliçe Valoisli Isabel'in katılımlarıyla kutlandı.
- 5- Şubat 1564, Barcelona: 2. Felipe Cortes'deki kutlamalar vesilesiyle şehirde bulunmasından dolayı Auto de fe'ye katıldı.
- 6- 1 Nisan 1582 Lisbon(Portekiz): Portekizin ilhakından iki yıl sonra 2. Felipe'nin onuruna organize edildi.
- 7- 5 Mart 1600, Toledo: 3. Felipe Tahta çıkışının kutlandığı olaylardan biri olan Auto de fe'ye gitti.
- 8- 19 Mayıs 1619, Evora (Portekiz): 3. Felipe Portekizi ziyaret ettiği süre içerisinde katıldı.

¹³⁷ Gascon, s.249

9- 4 Temmuz 1632, Madrid: Diğer etkinliklerin yanı sıra, Kraliçe Borbonlu Isabel'in iyileşmesini kutlamak için 4. Felipe'nin de katıldığı bir Auto de fe organize edildi. Krallığın başkenti Auto de fe için mekan olarak uygun görülse de, mahkemeyi Toledo organize etti.

10- 30 Haziran 1680, Madrid: 2. Carlos, Karısı Maria Luisa de Orleans ve Kraliçe Avusturyalı Madre(Arne) Mariana gerçek düğün vesilesiyle Toledo Mahkemesi tarafından organize edilen Auto de fe'ye katıldılar.¹³⁸

Sadece 17. Yüzyılda 25 tane yapılan büyük Auto'lara, kurulduğu ilk günden itibaren kralların sadece 10 kere katılması, Engizisyonun mahkeme içerisinde krallığa biçtiği 2. Sıra rolünün de bir göstergesi gibidir. Örneğin; Yeni Hristiyanların kaçmaları ve papaya sığınmaları – ki bunların çoğu zengin tüccarlardı – üzerine papa, engizisyoncu atama yetkisini krallardan alıp dominikan komutanlarına ve vilayetteki şeflere vermişti. Buna Katolik krallar¹³⁹ ses çıkarmamıştı zira dönem içerisinde Granadanın geri alınması için yapılan hazırlıkların maliyetlerinin Santo oficio'nun müsadere ettiği mallar tarafından karşılanıyor olması büyük bir nimetti. Ayrıca Engizisyon monarklara şunu empoze etti, Genel Engizitör, Ruhani gücün o günkü temsilcisidir. Bu ise protokol kurallarını şu şekilde biçimlendirdi; Genel Engizitör alana Monarktan sonra teşrif eder, ondan sonra ve en son o yemin eder ve kralın oturacağı koltuk, Genel Engizitörün koltuğundan altta olur.¹⁴⁰ İş bu sebeplerden ötürü krallığın Auto de fe şenliklerine büyük bir katılım göstermemeleri fakat buna ses çıkarmamaları da reconquista hareketine giden yolda denge siyaseti gütmelerinin bir sebebi olsa gerek.

Otoritelerin daveti ve üzerine yazdıklarımızın dışında yazımızın başlığında olan diğer davet ise kamu ilanı. Bu ilanlar genel itibariyle Auto de fe'nin olacağı günden yaklaşık 8 ila 15 gün öncesinde yapılmaktaydı. 1680 Genel Auto'sundan 1 ay önce ve 1660 Sevilla Autosundan 2 ay önce yapılan ilanlar da vardı. Brian Innes Dr. Geddes isimli kişinin o gün yazdıklarını şu şekilde bildirmiştir;

“Engizisyon memurları, 30 Mayıs'ta, trompetler, davullar ve bayraklarıyla süvariler eşliğinde törenle yürüyüp büyük meydandaki sarayın önüne geldiler ve 30 Haziran'da mahkumların cezalarının infaz edileceğini ilan ettiler. Madrid' de yıllardır bu türden bir

¹³⁸ a.g.e, s.250

¹³⁹ Finger, s.44

¹⁴⁰ Innes, s.97, Gascon, s.250

*gösteri olmadığından, şehir halkı büyük bir bayram ve eğlence gününü beklercesine sabırsızlık içindeydi."*¹⁴¹

Fakat genel teamül ilk yazdığımız mezkur günler arasında olmaktadır. İhtişamına göre, en azından, yüksek şerif, Sekreter ve Familiar'lar¹⁴² Engizitoryal afişlerle özenle yapılmakta olan ilana katılıyorlardı. İlan büyük şenliğe uygun şekilde davullar, chirimías'lar¹⁴³, trompetler gibi müzik aletleriyle şenleniyordu. Şehrin farklı noktalarında ulaşabilecekleri kadar çok insana ulaşmanın önemli bir görev olduğunu bilerek sürdürülüyordu.¹⁴⁴

3.4.3 Platform'un kuruluşu

İlanın hemen ardından platform ya da iskele olarak adlandırılan yapıların kurulumu dışında Mahkeme arifesine kadar başkaca hiçbir şey yapılmıyordu. Mahkumlar, engizitörler ve mahkemenin durumuna göre şehrin önde gelenleri, seküler yargıçlar için de olmak üzere iki y ada üç kadar üstü açık tribün yapıldı. Bunun tasarımı ise şehrin belediye başkanı (belediye mimarı) tarafından yapıldı. Bazı organizasyonlar ise evvelce yapılan Quemadero¹⁴⁵ taraflarında yapıldı.¹⁴⁶

3.4.4 Cruz Verde (Yeşil Haç) ilanı, alayı ve nöbeti

Auto'dan hemen önceki akşam, şehir halkı kendilerini o güne hazırlayacak heyecanlı bir anı daha yaşıyordu,¹⁴⁷ Santa Cruz (kutsal Haç) alayı olarak da adlandırılan, Yeşil Haçın¹⁴⁸

¹⁴¹ Scott, s.87, Innes, s.96, Burada gözümüze çarpan en önemli detaylardan bir tanesi, Dr. Geddes isimli kişinin Madrid'de 1682 yılında Auto de fe organizasyonunun gerçekleştiğini söylemesi oldu. Maria Victoria Cabellero Gomez, El Auto de fe 1680 isimli makalesinde, Madrid'de bu yüzyılda son yapılan Auto de fe'nin bu yılda yapıldığını belirtiyor. Bu noktadan baktığımızda Dr. Geddes isimli şahsın iddiasının yıl sapması olma ihtimali kuvvetli duruyor. Zira yapılan yıl tutmasa dahi ay ve gün doğru şekilde kayıtlara geçmiş duruyor.

¹⁴² Sekreter ve Familiar için Engizisyon Teşkilatı bahsine bakınız.

¹⁴³ Zurna'ya benzer bir müzik aleti.

¹⁴⁴ Gascon, s.251, bkz, Ek 18

¹⁴⁵ Mahkumlardan yakılma cezası alanların infaz edildiği yakılma alanları.

¹⁴⁶ Gascon, s.253

¹⁴⁷ Escudero, s.22

¹⁴⁸ Cruz Verde (Yeşil Haç) Santo Oficio için çok önemli bir semboldür. Zira bu hem inancı temsil etmesi hem de Mahkemenin arması olması bakımından manevi değeri en kuvvetli enstrümanlardan biridir. Gascon, José Sánchez Herrero'ya göre yeşil rengin "yeni hayat" anlamı taşıdığını da söylemiştir. Bu görüşün, yazarın

Auto de fe Platformuna götürülüşü. Bu alay geçişinde başka önemli temsil argümanı ise Engizisyon bayrağıdır. Yeşil haç aynı zamanda Engizisyonun sembolü olması dolayısıyla çok önemli bir yere de sahiptir.¹⁴⁹ Aynı günün sabahında bir kamu ilanı ile yeşil haçın geçeceği duyurulur, insanlar, hem bu bilgiyi alırlar hem de bazı yasakların başladığını bilirlerdi.¹⁵⁰

Kortej katılımcıları mahkeme merkezinde toplanırlar, vispera'lar¹⁵¹ söylenir, Tanrıya ve onun kilisesine karşı sapkınlıklardan ve işlenen suçlardan dolayı bir yas göstergesi olması bakımından cruz verde bir siyah örtü ile örtülür ve alay başlardı. Mahkeme merkezinden, genel Auto'nun kutlanacağı alana kadar Dominik keşişler tarafından cruz verde Alayda dikkatle taşınırdı.¹⁵²

Yakma cezasına çarptırılanlar varsa, kortejde cruz blanca (Beyaz Haç) görmek de mümkündü. Beyaz Haç yakım alanına kadar getirilir ve ateşlikte (quemadero) infazların olacağı gün orada bulunurdu.¹⁵³ Orada “compañía o soldados de la fe”¹⁵⁴ olarak ta adlandırılan kişiler tarafından infazın olacağı güne kadar korunurlardı. Kortej müzikal bir eşlikle giderdi, zira bu mahkemenin yaratmak istediği ambiyans için önemli bir rol oynuyordu. Farklı semtlerin farklı müzikleri olsa da letanias ve miserere en çok tekrar edilen ilahilerdi. Bir kez meydana, cruz verde başında askerler nöbet tutmuş ve Familiarlar, Dominik keşişler ilahiler söyleyerek Auto'nu başlama saatine kadar orada nöbet tutmuşlardı.¹⁵⁵

3.4.5 Genel Auto de fe günü

Artık mahkeme bugüne kadar yaptığı tüm hazırlıkların meyvesini toplama gününe ulaşmıştı. Tüm hazırlıklar kortejler ilanlar bugünü haber veriyor ve bugünün önemini işaret

2003 yılında yazdığı La Semana Santa de Sevilla kitabının Madrid basımında sayfa 147'de yer aldığını görüyoruz.

¹⁴⁹ Escudero, s.22

¹⁵⁰ Gascon, s.254

¹⁵¹ Vispera, akşam duası demektir. Cantar İspanyolcada şarkı söylemek manasına gelmektedir. Cantar visperas veya visperas cantadas şarkı şeklinde okunan dua, kültürümüzdeki karşılığı ile ilahi manasına gelmektedir.

¹⁵² Gascon, s.255

¹⁵³ Escudero, s.22

¹⁵⁴ Compañía İspanyolcada şirket, kumpanya veya askeri manada bölük olarak kullanılmaktadır. Soldado ise asker manasına gelmektedir. Burada duran şahısları tek kişi olarak ele alırsak inanç askeri, eğer Cruz Verde (Beyaz Haç)'yi koruyacak birkaç asker kastediliyorsa inanç bölüğü olarak adlandırmakta fayda olur.

¹⁵⁵ Gascon, s.256, bkz. Ek 12

ediyordu. Sabah erken saatlerde ilgili görevliler “bakanlar” gizli hapisaneye (carceles secretos) girerler ve mahkumların suçlarına göre uygun bir Sambenitos veya bir nişan ile mahkumları örterlerdi.

Görevlilerin hapisanelere girmesinden bahsetmişken hapisanelerin durumlarından bahsetmek gerekir. Hapisaneler 3 kısma ayrılırdı;

- Carceles Secretas
- Carcel Perpetua
- Carcel de Familiares

Bunlardan Carceles secretas yani gizli hapisaneler ön tutuklanma yeri idi. Bir kişi Engizisyon tarafından tutuklandığında ilk olarak buraya getirilir ve cezası sonuç bulana kadar burada tutulurdu. Örnek vermek gerekirse tutuklu yeri geldiğinde 2 gün bir şey yiyemez içemez birçok eziyete de maruz kalabilirdi.¹⁵⁶ Carcel de Perpetua yani hayat hapisaneleri de mahkumların cezası keildikten sonra engizitörün vereceği cezaya göre kalacağı yeri işaret etmektedir. Carcel de Familiares ise familyar hapisaneleri olarak adlandırılır, bahse konu gizli hapisanelerde yer olmadığı zaman veya suçlunun durumuna göre ilk olarak bu hapisaneye de gönderilebilirdi. Bu hapisaneler Familyarların gözetiminde olan ve açık hapisaneler olarak ta adlandırılan bir türdü.¹⁵⁷

Gidiş alayı için düzenlerini oluştururlar ve mahkemenin yapılacağı alana kadar gidecekleri düzeni kurarlardı. Eğer kaçan ya da ölen mahkumlardan ölüm cezasına çarptırılanlar varsa, Engizisyon bunları “Efigies”¹⁵⁸ adı verilen figürlerle Auto’da yakım yerinde temsil ederdi. Bu figürler haricinde eğer cezasını çekmeden ölenler varsa cesetleri de bir hapisanede mahkemenin onlar hakkında vereceği hükmü beklemekteydiler ve o gün geldiğinde kemikleri bir kutu içerisinde tören alanına getirilir ve yakılırdı.¹⁵⁹

Günün ilerleyen saatlerinde sapkınlar ilk mahkeme sonra alana yürümek için hazırды. Birinci geçit, suçlular için olmakla beraber buna “reziller alayı” da denmekteydi. Kademeli olarak en düşüktен en yüksek cezaya, beraat edenler (absueltos), tövbe edenler veya

¹⁵⁶ Antonio García MOLINA RÍQUELME, *El Auto de fe de México de 1659: el saludador loco*, López de Aponte, **Engizisyon Dergisi**, Sayı:3, Madrid, 1994, s.188

¹⁵⁷ Ana Cristina CUADRO GARCÍA, *Las Cárceles Inquisitoriales Del Tribunal De Córdoba*, **Hispania Dergisi**, Sayı:65, No:220, Madrid, 2005, s.451-461

¹⁵⁸ Efigies, büst manasına gelmektedir. Bu mahkemelerde ise bu, bir çubuk üzerine bulunamayan mahkumun orijinaline benzemek kaydıyla yapılacak replikasını işaret etmektedir.

¹⁵⁹ Gascon, s.256

dinlerinden dönenler (abjuradores), uzlaşılanlar (reconciliados) ve kemikli veya kemiksiz figürler (efigies con o sin huesos) olarak alayın önünde giderlerdi.

Yukarıda bahse konu alayda geçen tövbe edenler veya dinlerinden dönenler de(abjuradores) üç kısma ayrılmaktaydı.

- Abjuración
- Abjuración de levi
- Abjuración de vehementi

Abjuración, İspanyolca sözlük anlamı olarak dinden dönmek manasına gelmektedir.¹⁶⁰ Haricinde İngilizce olarak tövbe etmek manası da taşımaktadır. Suçunu itiraf eden ve suçlu bulunanlar için basit mana olarak Abjurados denilmektedir.

Abjuración, Judaizantes denilen Yahudilikten dönenlerin sınıflandırıldığı gruptur. Bu grup suçlarını itiraf etmişlerdir.

Abjuración de levi, sadece hafif sapkınlık şüphesi bulunanlar bu gruba girmektedir. Bigamiler gibi gruplar bu grubun içerisine girmektedir. Genellikle 3-4 yıl hapis veya belirli para cezalarıyla kurtulabiliyorlardı.

Abjuración de vehementi ise ciddi suçluluk şüphesi bulunanların sınıflandırıldığı gruptu. Bunlar tövbe etmeyi ya da dinlerinden dönmeyi düşünmeyen veya şahitler olduğu halde dönmeyenlerdendi. Bu gruptakiler ise, sambenito giyip ciddi cezalar alan kişilerdir.¹⁶¹

Farklı zamanlarda farklı tecrübelerle farklı tören geçişleri olsa da, geçiş töreni Santo oficio Familiarlarının eşlik etmeleriyle, mahkumların geçişi sırasında üstü siyah bir şalla örtülü Paroşiyal Haç, bir sandık, mahkeme üyeleri ve sapkınlar şeklinde olmaktadır.¹⁶²

Tribüne mahkumların çıkışlarının ardından engizitörler ve diğer mahkeme üyeleri çıkardı. Plaza'da¹⁶³ kurulan tribünde mahkeme üyeleri, mahkumlar ve otoriteler belirlenen yerlere oturlardı. Bu sıkı bir protokol kuralıydı. Tribünde herkes yerlerini aldıktan sonra vaaz verilir ve katılımcılara yemin ettirilirdi. Gascon bu konuda düşüncesinin ilk önce yeminle başladığı yönünde bildiriyor. Bu yemini okumak mahkeme katibinin göreviydi. Yemin metni ise hemen hemen şöyleydi:

¹⁶⁰ İnci KUT ve Güngör KUT **Standart İspanyolca-Türkçe Türkçe-İspanyolca Sözlük (4.Baskı)**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008, s.2

¹⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gascon.

¹⁶² a.g.e, s.257

¹⁶³ Auto de fe organizasyonları, plaza ismi verilen büyük meydanlarda yapılırdı. Örneğin Francisco Rizi'nin ünlü eseriyle de en bilinen ve ayrıntılı gözler önüne serilen Auto, Plaza De Mayor de Madrid'de yapılmıştı.

İspanyolcası:

“Alçad todos las manos, y diga cada uno, que juro a Dios, y a Santa María, y á esta señal de Cruz, y á las palabras de los santos Euangelios, que seré en fauor, defension, y ayuda de la santa Fé Catolica, y de la santa Inquisicion, oficiales y ministros della, y de manifestar y descubrir todos y qualesquier hereges, fautores, defensores y encubridores dellos, perturbadores é impedidores del dicho santo Oficio, y que no les dare fauor, ni ayuda, ni los encubrire, mas luego que lo sepa lo reuelare, y declarar a los señores Inquisidores: ... digan todos, Amen.”

Türkçesi:

“Hepiniz ellerinizi kaldırın ve her biriniz tekrar edin, Tanrıya yemin ederim ve aziz meryeme ve haç’ın bu işaretine ve kutsal incilin sözlerine, Her zaman lehine olacağıma, koruyacağıma ve Katolik inancına yardım edeceğime ve kutsal engizisyonun ve onun bakanlarının ve herşeyi göstereceğime ve keşfedeğime, herhangi bir sapkınlığı, işbirlikçilerini, onların savunucularını ve onları gizleyenleri, Santo Oficio’nun söylemlerini istemeyenleri ve rahatsız olanları, ve onlara destek olmayacağım, onlara yardım etmeyeceğim ve saklamayacağım, sonradan öğrensem bile bunları açık edeceğim ve engizitör señörlara(beylere) haber edeceğim: ... hepiniz söyleyin Amen.¹⁶⁴

Eğer kral bu toplantılara iştirak etmişse yemini Genel Engizitör yaptırmaktaydı. Bundan sonra bir keşiş(fraile) tarafından bir vaaz verilirdi. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu ikisinin sırası değişmekle beraber Gascon bu konuda yeminin ilk olarak yapıldığı kanaatini taşımaktadır. Bir sonraki adım mahkeme kararlarının okunmasıydı ki bu Auto de fe kutlamalarını heyecanlandıracak bir olguydu. Sapkınlar sahnenin ortasına bir bir çıkarılırlar, bazı zamanlar yarım bir kafes içine, cezalarının ve suçlarının bir özetini duyarlardı. Ancak yakma cezası uygulanacak kişiler şayet pişmanlık duyarlarsa, canlı şekilde yakılmaktan kurtulmalarını sağlamak için Autodan önce cezalarını duyarlardı. Önceki gece engizitör yakma cezasına çarptırılanları ziyaret eder, talihleriyle alakalı iletişime geçer ve rahibin onlara yardımcı olmasını sağlardı.¹⁶⁵ Suçları okunanlar – yakma cezası uygulanacaklar – bu

¹⁶⁴ Gascon, s.258-259

¹⁶⁵ Escudero, s.23

süreçten sonra sivil adalete teslim edilirdi.¹⁶⁶ Bunun engizisyon dilince söylemi ise “*entregar o relajar al brazo secular*”¹⁶⁷ şeklindedir.¹⁶⁸

Bütün Auto boyunca yetkililer sadece bir kere yemek yiyorlardı. Yemekten hemen sonra önemli bir safhaya daha geçiliyordu, mahkumların tövbe seremonisi. Mahkumlar dizleri üstüne çökmüş engizitörlere yaklaşmış şekilde mahkeme katibinin okuması ile tekrarlanan tövbe seremonisi bu şekilde tamamlanırdı. Ardından en eski engizitör, mahkeme başkanı gibi görev yapar, bir exorcismo¹⁶⁹ okur, marşlar söylenir dualar edilir ve farklı şehirlere göre değişkenlik gösteren ilahiler okunurdu. En önemli ilahi başlardı “Miserere Mei, Deus”. Zira bu esnada beraat eden mahkumlar hasır değneklerle kırbaçlanırdı. Ardından engizitör dua eder ve ardından yeni bir ilahiye başlardı, “Veni Creator Spiritus” bu ilahi ise kutsal ruha bir yakarıştı. Bundan sonra artık tanrıya karşı işlenen suçlar onarılmış, ve Cruz Verde(Yeşil Haç) üzerinden yas örtüsü olan siyah örtü kaldırılmış ve tüm mahkumlar için birer ışık yakılmıştı. Bu ışık inancı temsil ediyordu. Yenilenme gününü sonlandıran ışığı.¹⁷⁰

Son olarak, engizitör günahların bağışlanması için “ad cautelam” verir, mahkumları kilisenin koynuna göndermiş olur, ve törene son verirdi. Artık sabahki aynı yöntemle Engizisyon dağılır ve herkes merkezine dönerdi.¹⁷¹

3.4.6 Genel Auto de fe sonrası

Henüz cezaların infazı başlamamış, Auto de fe organizasyonunun niteliğindeki gün henüz gelmemişti. Engizisyon ve engizitörler için kararların açıklanması tek başına yeterli değildi. Bunların görülmesi ve sapkın olarak tanınması gerekmektedir. Auto de fe’de infazlar yapmak zorundaydı veya sosyal düzeni sağlamak adına birilerini tutuklayarak ve cezalar vererek örnek göstermeliydi.

¹⁶⁶ Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi engizisyon cezaları sadece verir seküler güce bu cezaları uygulatırdı. Zira kendi dini otoritesine söz gelmesini istemezdi.

¹⁶⁷ Escudero, s.23, Entregar teslim olmak, relajar rahatlamak manasına gelmektedir. Brazo ise sözlükte kol manasına gelmektedir. Seküler kollara teslim edilmek veya seküler kollara bırakılmak manasında kullanılmasıdaki etken, yakma cezalarının “relajados” olarak adlandırılmaları da öyle ki günahlardan arınarak sapkının rahatlayacağını düşülmesi olsa gerek.

¹⁶⁸ Gascon, s.260

¹⁶⁹ Şeytan çıkarma

¹⁷⁰ Gascon, s.262-263

¹⁷¹ a.g.e., s.263

Bu aşamada, ölüm cezasına çarptırılan mahkumlar eşeklerin arkasında, seküler adalet temsilcileri, din adamları, Santo oficio Familiarları ve askerler eşliğinde yakım alanına doğru giderlerdi. Düşük sınıftaki seyirciler ise bu ana şahit olmak için alana doğru arkalarından yürürlerdi. Buna “la buena sociedad” denirdi.¹⁷²

Gascon, Monteiro de Barros’un yakım alanları ile ilgili konuda “ *yakım yerindeki infazların alanlarını şehir duvarının dışında bir yere konumlandırılırdı, bu şekilde Santo Oficio’nun gücü vurgulanırdı.*” söylediğini belirtir. Yakım yerleri her şehrin yerel yönetiminde yani belediyelerinde hizmet etmesi amacıyla hazır bulunurdu. Bu yerlerin bazılarının isimleri ise şu şekildedir;

- “*Campo de Tablada (Sevilla), şu anki ismiyle San Sebastián bahçesi.*
- *Afueras de la Puerta de Fuencarral (Madrid), şu anki ismiyle Ruiz Giménez kavşağının çevresi.*
- *Ronda del Marrubial (Córdoba), aynı isimle*
- *Campo de San Lázaro (Granada), Beiro nehri alanında¹⁷³”*

Yine Gascon, González de Caldas’ın ölüm cezasına çarptırılanların ne halde olduğunu anlattığı şu ifadelerle anlatır.

“*Darağaçlarının olduğu yerde tahtadan direklerin üzerinde yakma cezasına çarptırılanlar gözüktü. Yeterli seviyede biriktirilmiş üstü ziftle emprenyelenmiş¹⁷⁴ büyük bir mangal ateşi yakmaya hazır. Mahkumlar her bir tahtaya tüm vücudunu tutacak şekilde iple sabitlenirdi ve ayakları da halatla bağlanırdı. Etrafı yakacak odunlarıyla çevrenirdi. İp halatlardan yapılmış halka ile yapılmış olmak veya çabuk yanan başka bir malzemeden olmak zorundaydı.*”

İnfazlar pişman olanların boğulmasıyla başlıyordu. Daha sonra Efigies’lerin yakım işlemi gerçekleştiriliyor, kemikleri olanların kemikleri yakılıyordu. Bu yakma işlemindeki ana sebep sapkın fikirlerin imhasının fiziksel olarak vücudun da yanmasıyla gerçekleşeceği fikrinden kaynaklanırdı.¹⁷⁵

Bu işlemler bittikten sonra Santo oficio bir daha ki Auto fe’ye kadar bu denli büyük bir biçimde gözükmeydi, fakat şehre verdiği etki aylarca konuşulur ve hissedilirdi.

¹⁷² a.g.e., s.264

¹⁷³ a.g.e., s.265

¹⁷⁴ Emprenye, ahşabın çürümeye sebep olan zararlılara karşı, çeşitli kimyasalların odun içerisine emdirilmesi işlemidir.

¹⁷⁵ Gascon, s.266

4. ENGİZİSYON SÜRECİNDEN ETKİLENEN GRUPLAR

Engizisyon süreci birçok dinden ve etnik gruptan insana dokunmuş, doğrudan veya dolaylı yoldan etki etmiştir. En çok bilinen gruplar İber yarımadasında yaşayan Müslümanlar ve Yahudiler olsa da engizisyon kendi dininden olan farklı mezhepten insanlara da, dinsizlere de dokunmuş, onları bir şekilde etkilemiştir.

Bu bahsimizde engizisyonundan etkilenen grupları ve bu gruplardan ceza alanların bazılarını bir tablo şeklinde göstereceğiz.

4.1 MÜSLÜMANLAR VE MÜSLÜMAN İSPANYA DÖNEMİ

Müslümanlar İspanyolların yaşadığı bu coğrafyada uzunca yıllar hüküm sürmüş ve buranın hamisi olmuşlardır. Hükmettikleri coğrafya İber yarımadası veya İberik yarımadası olarak bilinmekte, Yunanlılarca İberya olarak, Romalılarca ise İspanya olarak adlandırılmıştır.¹⁷⁶

414 yılında başlayan gotlar eliyle İspanya'ya doğru büyüme hareketi, 468 yılında Toledo¹⁷⁷ ve 473 yılında Caesaraugusta'nın (Zaragoza) ellerine geçmesiyle farklı bir boyuta ulaşır.¹⁷⁸ Bu vizigotların bu topraklarda hükmünün de temelidir. Müslümanların fethine kadar Vizigot idaresinde kalan bu topraklar Roma imparatorluğunun zayıflaması akabinde Sueviler, Vandallar ve Alanlar gibi farklı Germen Barbarlarının istilalarına da maruz kalmıştır.¹⁷⁹

Berberileri itaat altına almak gerekliliğine binaen Atlas Okyanusuna kadar ilerleyen Musa b. Nusayr Afrikada 709-710 yıllarında Mağrib bölgesini tamamen hakimiyetine aldı.¹⁸⁰ Müslümanlar artık farklı fetih hareketlerine girişmenin vaktinin geldiğini düşünüyordu. Hulefa-i Raşidin yani 4 halife döneminden itibaren olduğu belirtilen Kuzey Afrikadan Avrupaya girip İspanya, Fransa ve Almanyayı fethedip Macaristan tarafından girerek İstanbul'u fethetmek (Peygamber Hadisine mazhar olmak) ve Anadolu üzerinden Şam'a

¹⁷⁶ İsmail Hakkı ATÇEKEN, **Endülüs'ün Fethi ve Mûsa b. Nusayr**, Araştırma Yayınları, Ankara 2002, s.43, ayrıntılı bilgi için bkz., Ali DADAN, *Endülüs Adının Kökeni Üzerine*, **İstem**, S.14, Konya 2019

¹⁷⁷ Mehmet ÖZDEMİR, **Endülüs Müslümanları (Siyasi Tarih)**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s.2

¹⁷⁸ Peter HEATHER, **Gotlar**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012, s.274

¹⁷⁹ Atçeken, s.46

¹⁸⁰ Hayati Ülkü, **Başlangıçtan Günümüze İslâm Tarihi**, Akit Yayınları, İstanbul, s.168

gelme hedefi, Emevilerin Kuzey Afrika valisi Musa bin Nusayrın da hayallerini süslemekteydi.¹⁸¹

Vizigot İspanyasında alt tabakanın zor hayat sürmesi, sınıfların oluşması sebebiyle yönetime karşı büyük bir memnuniyetsizlik söz konusuydu. Halkın çoğunun Müslümanları kurtarıcı olarak görmesi de Müslümanlara yardım etmelerini de sağlıyordu.¹⁸² İspanya'nın eski kralı Witizanin oğullarının yardım vaatleri ve Ceuta valisi Julianus'un yardımıyla fetih hareketlerinde ciddi bir ivme söz konusu olmuştur.¹⁸³

711 yılında Tarık bin Ziyad komutasındaki ordu İspanya'ya girmiş, 712 yılında Musa bin Nusayr fethin tamamlanabilmesi amacıyla takviye bir orduyla İspanyaya girmiştir. Ertesi sene Pirene dağları aşılarak Frank topraklarına girildiği de rivayetler arasındadır. 714 yılında Emevi halifesi Velid bin Abdülmelik'in emriyle Tarık bin Ziyad'ı yanına alarak ganimetlerle beraber halifenin yanına gitmişler giderken de topraklara hükmetmesi için oğlu Abdülazizi vali olarak bırakmıştır. Bu vesile ile Endülüs Emevi devletinin kuruluşuna kadar sürecek valiler dönemi İspanya'da başlamış oldu.¹⁸⁴

4.1.1 Valiler Dönemi

711 yılında başlayan fetih hareketi ile başlayan süreçte Musa bin Nusayr'ı da sayacak olursak 756 yılında Endülüs Emevi devletinin kuruluşuna kadar 21 valinin görev yaptığını söyleyebiliriz. Bu valiler sırasıyla,

<i>Musa b. Nusayr</i>	<i>711-714</i>
<i>Abdülaziz b. Musa</i>	<i>714-716</i>
<i>Eyyub b. Habib el-Lahmî</i>	<i>716</i>
<i>El-Hur b. Abdurrahman es-Sakaî</i>	<i>716-718</i>
<i>Es-Semh b. Mâlik el-Havlâni</i>	<i>718-721</i>
<i>Abdurrahman b. Abdullah el-Gâfiki</i>	<i>721</i>

¹⁸¹ Ziya Paşa, **Endülüs Tarihi**, Timaş Yayınevi, İstanbul 2012, s.25; Atçeken, s.49

¹⁸² Montgomery WATT ve Pierre CACHIA, **Endülüs Tarihi**, Küre Yayınları, İstanbul 2012, s.17

¹⁸³ Mehmet ÖZDEMİR, **Endülüs, DİA**, C. XI, İstanbul 1995, s.211; Atçeken, s.49

¹⁸⁴ a.g.e, s.212

<i>Anbese b. Süheym el-Kelbî</i>	721-726
<i>Uzre b. Abdullah el-Fihri</i>	726-727
<i>Yahya b. Seleme el-Kelbî</i>	727-728
<i>Huzeyfe İbnü'l-Ahveş el-Eşcaî</i>	728
<i>Osman b. Ebû Nes'a el-Has'amî</i>	728-729
<i>El-Heysem b. Ubeyd el-Kinânî</i>	729-730
<i>Muhammed b. Abdullah el-Eşcaî</i>	730
<i>Abdurahman b. Abdullah el-Gâfikî</i>	730-732
<i>Abdülmelik b. Katan el-Fihri</i>	732-734
<i>Ukbe İbnü'l-Haccâc es-Selûlî</i>	734-740
<i>Abdülmelik b. Katan el-Fihri</i>	740-741
<i>Belc b. Bişr el-Kuşeyrî</i>	741-743
<i>Ebu'l-Hattar el-Husâm b. Dırâr el-Kelbî</i>	743-745
<i>Savâbe b. Selâme el-Cüzâmî</i>	745-747
<i>Yusuf b. Abdurrahman el-Fihri</i>	747-756 ¹⁸⁵

Fethin ardından 732 yılında Puvatiyede Vak'atü Balât yada Gazvetü Balât yani poitiers savaşında franklara yenilen Müslümanlar bu süreçten sonra iç karışıklıklarla birlikte enerjilerini tükettiler.¹⁸⁶ Valiler dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Arap-Berberi mücadeleleri, Belediyün-Samiyyün Mücadeleleri, Kaysi-Yemeni Mücadeleleri etkin olmuş mücadeleler içerisinde kuzeyde yaşanan boşluk sebebiyle Hristiyanlar devletleşme ve Müslüman idareye karşı güçlenme sürecini hızlandırmış ve İspanya'da Müslüman hakimiyetini sonlandıracak günlerin temelini atmışlar diyebiliriz.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Lütfi ŞEYBAN, *Reconquista*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010, s.463

¹⁸⁶ Âdem APAK, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi (3)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008, s.233-234

¹⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğba GÜL, *Endülü'sün Fethi Ve Valiler Döneminde (711-756) İktidar Mücadeleleri*, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, C.2, S.5, Ocak 2019, 93-103 .

4.1.2 İç Mücadeleler

Arap-Berberi

Yukarıda bahsettiğimiz çekişmelerden kısaca bahsedecek olursak, Arap ve Berberiler İspanya'ya ilk giren ve fetih ordusunda bulunan gruplardı. Fetih gerçekleşikten sonra Arapların verimli arazileri almaları, yönetimde Berberilere yeterli yer vermemeleri sonucunda isyanlar başladı. Araplarında asabiyet kavramını Berberilere karşı hortlatmaları Berberi ayaklanmasına sebep oldu. İsyen Vali Abdülmelik b. Kâtân'ın Belc bin Bîşr'i Endülüste 1 yıl kalmaları ve geri Afrikaya dönmeleri şartıyla yaptığı anlaşmanın akabinde çağırmasının ardından bastırılabilirdi.¹⁸⁸

Belediyyün-Samiyyün

Belediyyün-Samiyyün mücadeleleri ise Eski gelen Araplar ve yeni gelen Arapların mücadelesiydi. İlk yerleşenler kendilerine Belediyeyyün derken sonradan Endülüse yerleşenlere ise samiyyün denilmeye başlandı. Vali Abdülmelik bin Kâtân'ın Belc bin Bîşr'e verdiği sözü tutmayıp Belc bin Bîşr ile gelen askerleri Afrikaya geçirmekte bigane kalması üzerine valiyi öldürmüş yerine Belc Bin Bîşr'i getirmişlerdir. Bu sebeple ortaya çıkan mücadeleler bu isimle adlandırılmıştır.¹⁸⁹

Kaysi-Yemeni Ve Müvelledün-Arap Mücadeleleri

Belc bin Bîşr'den sonra gelen Ebu'l-Hattâr ise mücadeleleri akılcı bir şekilde çözmüş fakat burada Kayslılara ihtimam göstermesi sebebiyle Kayslı-Yemenli Çatışmaları başlamıştır. Yemenlilerin sırasıyla vali atama durumuna karşı çıkmaları ve valiliği bırakmak istememeleri sonucunda çatışmalar başladı. On sene kadar süren savaşların en şiddetli çatışmalar olduğu söylenmektedir. Bu mücadelelerin sonucunda yenik düşen yemenlilerin kendilerini iktisadi ve kültürel faaliyetlere adanmaları sonraları görülen bilim insanlarının büyük oranda Yemenli olması sonucunu doğurdu.¹⁹⁰

¹⁸⁸ a.g.m, s.96-97

¹⁸⁹ a.g.m, s.97-98

¹⁹⁰ Özdemir, *Endülüs Müslümanları*, s.54

Bu savaşların ardına da daha sonradan Müslüman olan ve adlarına “müvelledün” denilen Müslüman olmuş İspanya yerlileri ve Arap mücadeleleri başladı. Önceleri azınlık olsa da daha sonra çoğunluk durumuna geçen bu zümre, Arap çekişmelerinin arasına katılmıştır.¹⁹¹ Bu grup İspanyollarca dinden çıkmış mürted veya İspanyolca olarak renegade olarak adlandırılmışlardır.¹⁹²

Bu süreçte Abbasilerin Emevileri bitirmesi üzerine emevi hanedanı üzerinde bir takip süreci başlamış ve yakaladıklarını öldürmüşler fakat bu takipten kaçan Abdurrahman b. Muâviye 755 yılında İspanya’ya geçmiş ve 756 yılında Yûsuf el-Fihri’nin engelleme çabalarına karşın Yemenli ve Berberi’lerin desteğiyle bağımsız bir devlet kurmuş ve kendisini emir ilan etmiştir.¹⁹³

4.1.3 Endülüs Emevileri (Emirlik Ve Halifelik Dönemleri)

I.Abdurrahman’ın kendisini emir ilan etmesinin ardından başlayan süreçte 8 Emir görev yapmış III.Abdurrahmanın Fâtımîlerle mücadele edebilmek amacıyla kendisini Halife ilan etmesiyle de Halifelik dönemi başlamıştır. Bu süreçte de III.Abdurrahmanla beraber toplamda 9 halife görev yapmıştır.

Emirlik Dönemi

I.Abdurrahman topraklara girip emirliğini ilan ettikten sonra vali Yûsuf el-Fihri yenilgilerine rağmen I.Abdurrahmanın emirliğini kabul etmemiş bazı karışıklıklara sebep olmuştur. Fakat I.Abdurrahman farklı bir yol izlemiş kendisine yardım eden Yemenli ve Berberilerin bu yardımın bedeli olarak gördüklerini vermemiş, yönetimi kendi eline alarak her grubu kendi arasında bölmüş ve bunları yönetiminde bir denge unsuru haline getirmiştir. Bu mücadelelerin sonucunu gördüğünden askerlerini farklı zümrelerden seçmiştir. Franklarla girdiği mücadelelerde başarılı olamamış fakat iç karışıklığı en alt düzeye indirmişti.¹⁹⁴ I. Abdurrahman dönemi birçok kültürel faaliyetin, Endülüs mimarisinin de başlangıç ve şekil

¹⁹¹ a.g.e, s.32 ve 56

¹⁹² Watt ve Cachia, s.36

¹⁹³ Özdemir, *Endülüs*, s.212

¹⁹⁴ Watt ve Cachia, s.35-37

alma devridir diyebiliriz. 690 yılında Kubbetüssahranın inşasının ardından büyük Camiilerin yapımı önem kazanmış ve bu dönemde en önemli eserlerden olan bugün Katedral olarak faaliyetini sürdüren Kurtuba Camii inşa edilmiştir.¹⁹⁵

I.Hişam iç karışıklıkların olmadığı bu süreçte pirenelerde palazlanmaya başlayan Hristiyan krallıklara karşı cihad etmeye başladı. Septimaniayı kısa bir süreliğine geri aldı. Yerine gelen oğlu I.Hakem döneminde sükun içinde bulunan topraklarda iç karışıklıklar tekrar etti. Bu karışıklıkları önleyen I.Hakem döneminin sonrasında II.Abdurrahman dönemine iç karışıklığın en az olduğu fakat Frankların Barcelonayı ele geçirdiği bir Endülüs bıraktı. En haşmetli günlerini bu süreçte yaşayan Endülüs için bu döneme “Düğün günleri” yani “Eyyâmü’l-arûs” denilmektedir. Muhammed döneminde de güzel günler yaşanırken bu dönemde genç ve tecrübesiz yöneticiler yüzünden bazı ayaklanmalar baş göstermiş ve Münzir ve Abdullah devrinde de bunlar devam etmiştir.

III.Abdurrahmanın 912 yılında başa gelmesinin ardından isyanları bastırmak için yoğun çaba sarfetti. Dağılan birliği tekrar toplayan emir, 929 yılında Nâsır li-Dînillâh ünvanıyla halifeliğini ilan etmesinin ardından Halifeler dönemine geçilmiştir.¹⁹⁶

Endülüs Emevi Emirleri

<i>“I.Abdurrahman ed-Dâhil</i>	<i>756-788</i>
<i>I.Hişam er-Râzî</i>	<i>788-796</i>
<i>I.Hakem er-Rabazî</i>	<i>796-822</i>
<i>II.Abdurrahman el-Evsat</i>	<i>822-852</i>
<i>I.Muhammed</i>	<i>852-886</i>
<i>Münzir</i>	<i>886-888</i>
<i>Abdullah</i>	<i>888-912</i>
<i>III.Abdurrahman</i>	<i>912-929¹⁹⁷”</i>

¹⁹⁵ Albert HOURANİ, **Arap Halkları Tarihi**, Çev. Anıl ALOGAN, İletişim Yay., İstanbul 2012, s.52

¹⁹⁶ Özdemir, *Endülüs*, s.213

¹⁹⁷ Şeyban, s.464

Halifelik Dönemi

Halifeliğin Mekke ve Medinenin elinde olduğu kişi olmasının bilinmesi sebebiyle III. Abdurrahman'a kadar bu sıfat kullanılmamış, Abbasileri kabul etmemelerine rağmen Cuma günü halifenin başarısı ve selameti için dua edilmişti.¹⁹⁸ III.Abdurrahman ile başlayan süreç Halifelik süreci İspanyadaki Hristiyan krallıkların vergi vermeyi kabul etmesinin ardından Fatımilerle mücadeleye evrildi. Bizans ve Germen'lerle siyasi ilişkiler kuruldu. Asabiyeti kaldırıp tek ümmet olma bilincini yerleştirmek isteyen III.Abdurrahman eğitime ve mimariye önem verdi. Öldüğünde yerine geçen oğlu zamanında da bu kazanımlar devam etmiş eğitim ve sanata büyük ehemmiyet verilmiştir. Bu dönem her yerde anlatılan Endülüsün İslam medeniyetinin sanat ve ilim başkenti olduğu dönemdir.¹⁹⁹

Çabalarıyla çocuk yaşta II.Hişamı başa geçiren İbn Ebu Amir iktidarı ele alarak Âmirîler dönemini başlattı. Kendine muhalif olanları ortadan kaldırması, Paralı Berberi askerlerden ordu teşkil etmesiyle siyasi gücün yanısıra ordunun da gücünü arkasına aldı. Hacıplik makamında bulunmasına rağmen “Mansur” ünvanını kullanmasıyla, kendine hutbe okutturup, kendi ismine para bastırmasıyla iktidarın elinde olduğunu da göstermiştir. Başarılı da bir yönetim sergilese de Ardından hacip olan oğlu Abdülmelik'in ardından Abdurrahmanın bu makama gelmesiyle Halifeliğin kurulduğu günden o güne kadar olan düzen ve istikrar bozuldu.²⁰⁰

Karışıklıklarla boğuşan Endülüsün bu boşluğundan faydalanan Hammudiler – Hz. Ali'nin soyundan geldiğini iddia eden Şiî grup- Kurtubayı ve tahtı ele geçirdiler fakat kısa süreli sükunete rağmen karışıklıkları çözemediler. 1022 yılında halk tarafından Başkentten sürülen Hammudilerin ardından Emevi hanedanının taht mücadeleleriyle geçen sürecin sonunda 1031 yılında Endülüs Emevi devleti tarihe karıştı.²⁰¹

Son emir ve ilk Halife III.Abdurrahman ile başlayan Halifeler döneminde Halifeler şu şekildedir;

Endülüs Emevi Halifeleri

III.Abdurrahman en- Nâsır li-Dînillâh

929-961

¹⁹⁸ Nureddin Âl-i Ali, **Endülüs Tarihi**, Çev. Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s.264

¹⁹⁹ Özdemir, *Endülüs*, s.214

²⁰⁰ a.g.e, s.214

²⁰¹ Watt ve Cachia, s.89-90

<i>II.Hakem el-Müntasır Billah</i>	961-976
<i>II.Hişam el-Müeyyed Billah</i>	976-1009
<i>Muhammed el-Mehdî</i>	1009
<i>Süleyman el-Müstain</i>	1009 ve1013-1016
<i>IV.Abdurrahman el-Mürtezâ</i>	1018
<i>v.Abdurrahman el-Müstahzir</i>	1023-10243
<i>III:Muhammed el-Müstekfi</i>	1024-1026
<i>III.Hişam el-Mu'ted</i>	1029-1031 ²⁰²

Ardından ise büyük-küçük beylikler kuruldu. Bu dönem ise “Mülûkü’t-Tavâif” olarak adlandırılmaktadır.

4.1.4 Endülüs Emevi Emirlikleri Sonrası Dönem

Mülûkü’t-Tavâif Dönemi

1031 yılında Endülüs Emevi devletinin yıkılmasıyla beraber nüfuzlu aileler bağımsızlıklarını ilan ettiler. Kurulan beyliklerin tam sayısını bilemesekte başlıcaları, Abbadiler – İşbiliyye Emirliği, Ziriler-Gırnata Emirliği, Cehveriler-Kurtuba Emirliği, Zünnûniler-Tuleytula Emirliği, Eftasîler-Batalyevs Emirliği, Tucibiler-Sarakusta Emirliği olarak sayabilmemiz mümkündür.²⁰³

Bu dönem Beyliklerin kendi aralarındaki mücadeleye sahne olmakta, şehirler el değiştirmekte yerine göre yağma edilmekteydi. Fakat sanat ve mimari açıdan da bereketli bir dönem denebilir. Zira bütün beylikler diğerlerinden daha büyük ve ihtişamlı yapılar yapmak için yarış halindeydi. Fakat istikrarsızlık emirlikleri vergi verir duruma da düşürmüştü. Örneğin Hristiyanların görece en kuvvetli krallıkları olan Leon ve Kastilya kralı VI.Alfonso (1065-1109) nispeten kendisinden kuvvetli ve beylikler içerisindeki en kuvvetli gözüken İşbiliyye Emirliğini yani Abbadileri vergiye bağlamıştı. Tuleytulanın 1085 yılında düşmesinin

²⁰² Şeyban, s.464

²⁰³ Özdemir, *Endülüs*, s.214 ve Şeyban, s.465

ardından ne var ki tehlikeyi sezen beylikler Abbadi emiri Mu'temid-Alellah aracılığıyla kuzey Afrikada meskun Murabıt Hükümdarı Yusuf bin Taşfinden yardım istedi. 1086 yılında Murabıtların yardıma gelmesiyle Murabıtlar dönemi başladı.²⁰⁴

Endülüsteeki Beyliklerin başlıcaları şu şekildedir.

A. İşbiliye Emîrliği – Abbâdîler

<i>Muhammed b. İsmail b. Abbâd</i>	<i>1023-1042</i>
<i>Abbâd b. Muhammed el-Mu'tezid</i>	<i>1042-1069</i>
<i>Muhammed b. Abbâd el-Mu'temid</i>	<i>1069-1091</i>

B. Gırnata Emîrliği – Zîrîler

<i>Zâvî b. Zîrî es-Sanhâcî</i>	<i>1013-1019</i>
<i>Habbûs b. Zîrî</i>	<i>1019-1038</i>
<i>Bâdis b. Habbûs</i>	<i>1038-1073</i>
<i>Abdullah b. Bulukkin b. Bâdis</i>	<i>1073-1090</i>

C. Kurtuba Emîrliği – Cevherîler

<i>Cehver b. Muhammed b. Cehver</i>	<i>1031-1043</i>
<i>Muhammed b. Cehver er-Reşîd</i>	<i>1043-1063</i>
<i>Abdülmelik b. Muhammed el-Mansûr</i>	<i>1063-1069</i>

D. Tuleytula Emîrliği – Zünnûnîler

<i>Yaîş b. Muhammed b. Yaîş el-Kâdî</i>	<i>1012/13</i>
<i>İsmail b. Zünnûn</i>	<i>1018-1043/44</i>
<i>Yahya b. İsmail el-Me'mûn</i>	<i>1043/44-1075</i>

²⁰⁴ Watt ve Cachiai s.96-99

Yahya b. Hişam b. Yahya el-Kâdir 1075-1085

E. Batalyevs Emîrliği – Eftasîler

Sâbur es-Saklebi 1012/13

Abdullah b. Muhammed İbnü'l-Eftas el-Mansûr 1022-1045

Muhammed b. Abdullah el-Muzaffer 1045-1068

Ömer b. Muhammed el-Mütevekkil 1068-1094

F. Sarakusta Emîrliği – Tucîbîler

Münzir b. Yahya et-Tucîbî 1010-1021/22

Yahya İbnü'l-Münzir 1021/22-1036

Münzir b. Yahya İbnü'l-Münzir 1036-1038/39

Süleyman b. Hûd el-Cüzâmî el-Müstâîn 1038-1039

Ahmed b. Süleyman el-Muktedir 1049/50-1081

Yusuf b. Ahmed el-Mu'temin 1081-1085

Ahmed b. Yusuf el-Müstâîn 1085-1110²⁰⁵

Murabıtlar, Muvahhidler Ve Gırnata Emirlikleri Dönemi

1086 yılında Berberi olan Murabıtların Kuzey Afrikadan gelmeleriyle Hristiyan ilerlemesi bir müddet durmuş oldu. Endülüslü emirlere birlik olmaları çağrısı yapmasının ardından emirliklerin birbirine düşmesi üzerine Yusuf bin Taşfîn tekrar geldi ve Endülüslü Murabıtlar Devletine 1090'da bağladı. İlk zamanlar Hristiyanlara karşı başarılı seferler düzenlese de iç karışıklıkların tekrar aksetmesi, vergi ağırlığı sebebiyle desteğini yavaş yavaş yitirdi. Kuzey Afrika'da da çıkan karışıklıklar üzerine Murabıtlar Devleti 1147 yılında yıkıldı.²⁰⁶

²⁰⁵ Şeyban, s.465

²⁰⁶ Özdemir, *Endülüs*, s.215

Berberi ve Kuzey Afrika kökenli olsalar da düşmanları olan Murabıtların düşmesinin ardından koruma amaçlı Endülüse geçen Muvahhidler, bir süreliğine bu amacını gerçekleştirdikten sonra tekrar Kuzey Afrikaya geçtiler. Hristiyanların toprakları işgal ettiğini gören Muvahhidi hükümdarı Ebu Yusuf el Mansur 1195 yılında gelerek Tuleytulayı da içine kattığı bir takım fetih hareketlerine girişti. Tuleytulada bir şey elde edemese de bu durum Hristiyan aleminde kazanımların ellerinden gideceği yorumuna sebep oldu ve bir haçlı ordusu teşkil ettiler. 16 Temmuz 1212 yılında yapılan El-İkâb Avrupalılarca Las Navas de Tolosa olarak bilinen savaşta Muvahhidler ağır bir yenilgiye uğramışlar ve Murabıtlar döneminden beri yavaşlayan Reconquista hareketini yeniden ve çok büyük bir heyecanla canlandırmıştır. Bunun ardından Muvahhidlerin bu topraklardaki hakimiyeti de zayıflamıştır. 1227 yılında olumsuzlukların müsebbibi görülen Muvahhidlere karşı bir takım isyan başlamış, ardından Kuzey Afrikadaki hakimiyet bölgelerinde de problemler çıkması sonucu buralar Beylikler dönemi gibi parçalanmaya gitmişlerdir.²⁰⁷

Hristiyanların hızlı şekilde Reconquista hareketine uygun şekilde yaptıkları istila hareketi Müslümanların elinde sadece Gırnatayı bırakmıştı. 1238 yılından 1492 yılında Reconquista hareketinin tamamlanmasının gününe kadar Beni Ahmer emirliği yaşamıştır. Müslümanların İspanyadaki son kalesi olması, El-Hamra sarayı gibi mimari açıdan önemli eserlerin bu dönemde bırakılması Beni Ahmer emirliğini kıymetli kılmaktadır. 1469 yılında yukarıda bahsettiğimiz Katolik Kralların evlenmesi sonucunda birliğin gerçekleşmesi Müslümanları İspanyada iyice köşeye sıkıştırmış 1492 yılında şehri teslim etmişler ve Engizisyon vb. metotlarla tahkir edilerek ülkelerinden sürülmüşlerdir.²⁰⁸ Aşağıda bahsettiğimiz üzere Granadanın alınması Hristiyan dünyasında çok önemli bir olay sayılmış, yazılan hükümlere “Morolardan kazanılan Topraklar” olarak büyük bir heyecanla geçirilmiş, Avrupa devletleri tebriklerini, Paris Üniversitesi Methiyelerini göndermiştir. Hatta bu zaferle birlikte Ferdinand ve İsabel Papa tarafından “ Katolik Krallar” ve “İsanın Atletleri” ünvanları ile şereflendirdi.²⁰⁹

²⁰⁷ Watt ve Cahcia, s.109-117

²⁰⁸ Özdemir, *Endülüs*, s.216

²⁰⁹ Sema PRESCOTT, *İspanyol-Türk Edebi, Kültürel ve Siyasi Münasebetleri (1096-1499)*, TTK, Ankara 2011, s.96

4.1.5 Engizisyon Sürecinde Müslümanlar

Engizisyon sonradan dönme olanların hiç birisine inanmamış, Müslümanlarında diğer gruplar gibi hakiki bir Katolik olduğuna inanmamıştı. Eski Müslümanları orijinal Hristiyanlara çevirmek istiyorlardı.²¹⁰ Bu sebeple Müslümanlar günlük yaşantılarına oldukça özen göstermeliydi. Örneğin 1567 senesinde rahiplerin sadece ayakta durup ekmek yemek ve şarap içmek suretiyle ciddi bir gelir elde ettiğini söyleyen bir kadına 100 değnek vurulmuştur.²¹¹ Böyle basit bir söylemin geri dönüşü bile bu denli ağır olabiliyordu. Genel bakışla Müslümanlar da yavaş yavaş vaftiz edilmek istenmişti.

Müslümanların tüm alanları kısıtlanmaya başlamış, engizisyon kısıcında ezilmeye başlamışlardır. 2 Mart 1495 yılında Katolik karallar döneminde Madridde yayınlanan Moroların ve Hristiyanların Granada da mal alışverişlerine dair düzenlenen belgede Müslümanların burada mallarını satabileceği fakat Hristiyanlardan ev ve diğer mallardan alamayacağı emir altına alınmıştır. Bu emirler içerisinde sadece Müslümanlar değil ayrıca heretiklik eden diğer gruplarda ayrıca belirtilmiştir. Karar bizatihi Kral Fernando ve Kraliçe Isabel tarafından yazıcıları Françiscus de Toledoya yazdırılmıştır. Belgede aynı tarihte mezkur şehrin Morolardan kazanıldığı da geçmektedir.²¹²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hristiyan olduğunu belirtenlerin yine de araştırılmaları gerekmektedir. Yeni Hristiyan ihtidasına ulaşan Müslümanlarda görülen birtakım şartların olmaması da arandı. Domuz eti yememek, şarap içmemek vb. sebepler şikayet çarkına katıldı. Çünkü herkes potansiyel olarak suçlu olabilirdi. Muhammedin cemaati ismi de bu şahıslara denmekteydi.²¹³

Şüpheli şahısların bazılarının yalan şikayetlerle kovuşturulduğu da görülmekteydi. İnsanlar gerçek Katolik (limpieza sangre) ve devşirme kavramlarından oldukça etkilenmiş gözükmekteydi. Anlaşamadıkları ya da sevmedikleri şahısların engizisyonunda alt edilmesi düşüncesi de insanları bu yalanlara da itmiş olabilir. Bu örneklerle -yalan ve iftira- ilintili olarak Borja Franco Lopis makalesinde farklı örneklerle yer vermiştir. Üç farklı örneği sizlerle

²¹⁰ Hayet BELHMAIED, *La Inquisición Española Y La Expulsión Como Castigo A Los Moriscos*, **Clio & Crimen**, No:10 Durango 2013, s.503

²¹¹ Mehmet ÖZDEMİR, **Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s.341

²¹² AGS. Cámara de Castilla. CED, 2,2-1.41,1. Fols. 41r-v ve Nuria FOLLANA FERNÁNDEZ, **La Cultura Material Hispanomusulmana En Época De Los Reyes Católicos: El ejemplo del Reino de Granada**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Granada 2017, s.286-287, bkz. Ek 10

²¹³ Ayşe KILIÇ, *İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar*, **İnsan ve Toplum Dergisi**, C.6, S.1, İstanbul 2016, s.100-101.

paylaşmak istiyorum, çünkü bu örnekler Santo Oficio'nun dönemdeki durumunu özetler nitelikte. Bu şikayetlerin hangi insani gereklilikten ileri geldiğini anlamak güç olsa da dönem şartlarında güçlü olana iyi görünmek veya yukarıda da bahsettiğimiz gibi sevmediği bir şahsı şikayet etmek ve bununla acı çekmesini sağlamak niyetiyle düşünülmüş olacağı ihtimal dahilindedir.

Lopis'in makalesine göre ilk örneğimiz 16. Yüzyıl içerisinde bir şikayet; Valencialı Catalina Martínez Buxá'nın tevkif edilmesine sebep olan şikayet "Muhammed'in resminin Renkli Bir elbisenin üzerinde olması" şeklindedir. İkinci şikayette ise 1588 senesinde Jerónimo Anjabm isimli şahsı engizisyon mahkemesinde yargılanmaya iten şikayet "bir tabak üzerinde Muhammed'in figürünün olduğu ve bunu masa üzerine koyarak dizleri üzerinde tapındığı" şeklindedir. Üçüncü ve son olarak Isabel Obres isimli şahıs "Muhammed heykeline ibadet" etmekle suçlanmış ve şahıs bundan dolayı suçlu bulunmuştur.²¹⁴ Bunlarla beraber, Kuskus yediği için, Masada yemek yemediği için de şikayet edilenler ve bu sebeplerle engizisyonun gadrine uğrayanlar mevcuttur.²¹⁵ Bu cezalardan kaçmak isteyenler, kendilerine fetva aradılar. Dönemin fıkıh adamlarından Vehrani'ye müracaat edip takiyye hususunda fetva aldılar.²¹⁶

4.1.6 El-A'cemiyye (Aljamiado)

Yerlerinde kalma mecburiyetinde olan insanlar bulundukları yerlere kendilerini adapte etmek amacıyla çok uğraşmışlar İspanyolca öğrenmeleri istendiğinde kendi alfabeleriyle yeni bir yazı dahi geliştirmişlerdir. Daha sonra yasaklanmasına rağmen Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi İspanyolcayı Arap harfleriyle yazmışlardır. Bu yazı diline el-A'cemiyye denilmiş ve bununla beraber bir literatür oluşmuştur. Bu yazının XIV. yüzyılda çıktığı söylenmekte fakat asıl yoğunlaştığı tarihin XVI. yüzyıl olduğu bilimektedir²¹⁷. Endülüs Halk dili olarakta geçen el-Acemiyye ile şarkı güfteleri yapılmış, şiir türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar Zecel ve Müveşşah olarak isimlendirilmiştir.²¹⁸

²¹⁴ Borja Franco LOPIS, *Los Moriscos y La Inquisición. Cuestiones Artísticas*, **Manuscripts: Revista d'història moderna**, No:28, Valencia 2010, s.98.

²¹⁵ Feridun BİLGİN, *Katolik İspanyol iktidarında Endülüs Müslümanları'nın Kimlik Mücadelesi: Moriskolar Örneği*, **Milel ve Nihal Dergisi**, C. 11, İstanbul 2014, s.57.

²¹⁶ Bilgin, s.62.

²¹⁷ Özdemir, *Endülüs Müslümanları Kültür ve Medeniyet*, s.348

²¹⁸ Lütfi ŞEYBAN, **Endülüs**, Pasifik Ofset, İstanbul 2014, s.145

Örnek vermek gerekirse en önemli eserlerden bir tanesi Poema de Yuçuf olduğu bilinmektedir. El yazması bu eser İspanya Milli Kütüphanesi (Biblioteca Nacional de España)'nde bulunmaktadır.²¹⁹

Eser el yazması olup yukarıdaki sayfa sayıları görünen yüzünü tek sayfa olarak ele almışlardır. Bazı dörtlüklerin orijinalinin zarar görmesi veya kopyalayan tarafından unutulduğu da düşünülmektedir.²²⁰ Harflerin karşılıkları şu şekildedir.

ARAPÇA HARF	OSMANLICA	İSPANYOLCA
ا	ELİF	H(ACHE)
ب	BE	B V
بْ	ŞEDDELİ BE	P
ت	TE	T
ث	SE	T
ج	CİM	J
ح	HA	H
خ	HI	CH
د	DAL	D
ذ	ZEL	D
ر	RI	R
ز	ZE	Z
س	SİN	Ç/S
ش	ŞİN	S/X
ص	SAD	S
ض	DAD	D
ط	TI	T
ظ	ZI	D
ع	AYN	H

²¹⁹BNE,MSS/Res.247.,<http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/MemoriaMoriscos/Exposicion/Seccion4/Obra52.html?origen=galeria> (Erişim Tarihi 16.05.2020) bkz. Ek. 9

²²⁰ Ramón Menéndez PİDAL, **Poema Del Yúçuf Materiales para su Estudio**, Tipografia de la Revista de Archivos , bibliotecas y Museos, Madrid 1902, s.2

غ	GAYN	GUE
ف	FE	F
ق	KAF	Q
ك	KEF	Q
ل	LAM	L
لَ	ŞEDDELİ LAM	LL
م	MİM	M
ن	NUN	N
نَ	ŞEDDELİ NUN	Ñ
و	VAV	W
ه	HE	GÜE
ي	YE	Y ²²¹

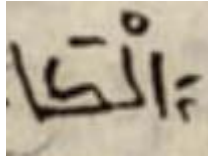
Eklerde gösterdiğimiz sayfanın transkripsiyonu ve çevirisi şu şekildedir.

Yo no cato a vosotros mas a quien debo mirar E aquel hombre bueno que me venides a rogar Allah me traiga en tiempo que yo lo pueda honrar Que como face filho a padre yo así lo quiero far Saludadme al viejo a vuestro padre el cano E que me envié una carta con el chico vuestro hermano E que fue de su trislesa que ha tornado en vano E si aquesto olvidáis no os daremos.grano Mas en vosotros no me fio ni me caye en grado Mas porque a mí seya cierto quede el uno restado Hasta que venga la carta con el chico, vuestro hermano Y en esto echad suertes cual quedará arrestado	Artık sizi denemiyorum, kime bakmalıysam Ve Bana yalvarmaya gelecek o güzel adam Beni gurur duyacağım bir zamana getirdi de Allah Babanın yüz oğlu gibi uzak olmak istiyorum Kır saçlı babamıza selam ver Ve bana bizim kardeşimiz olan çocukla bir mektup gönderdi Ve sürekli boşa dönen kendi üzüntüsüne dair Ve eğer unutursanız size tane veremeyeceğiz Size fazla güvenmiyorum ve dereceden düşmeyeceğim Bana göre birinin çıkarıldığı Bizim kardeşimiz olan çocuğun mektupla gelmesine kadar Bu atmanın kime kalacağı şans
--	--

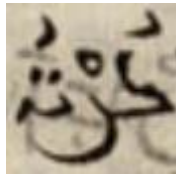
²²¹ a.g.e, s.22-29

E Cayó la suerte a uno que decian Simeon	Ve şans onlardan Simeon denilene düştü
El que corto la sog a Yusuf la sazón	O ki Yusufun uygun zamanında ipi kesti
Cuando lo echaron en el pozo, y cayó allí el varón	Onu kuyuya attıklarında ve Yusuf oraya düştüğünde
E hubo de fincar ende con la dicha condicion	Bu kondisyonda çiftçilik yaptı
E luego el rey mando la moneda dellos ser tomada	Ve kral onlara almaları için para gönderdi
E luego a cada uno en su jaco ligada	Ve sonra her biri bağışlanan atlarında
E ellos no se dudaban ni de habian cuidado	Ve şüphe duymadan hem dikkatsizce
Fizolo el rey porque tornasen de grado	 Kral dereceleri döndüreceğı için
Despidieron del rey e vinieron muy pagados	Kraldan istemediler ve çok ödemiş şekilde döndüler
E contaron al su padre del rey e sus condados	Ve babalarına kralı ve kontluklarını anlattılar
Que nunca vieron tal rey e de tantos vasallos	Ki böyle bir kral ve vasallarını görmemişlerdi
E de buena manera e de consejos sanos ²²²	Ve güzel bir şekilden ve sağılıklı öğütten

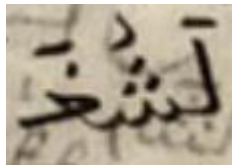
Yazının okunma stilini anlayabilmek adına, dördüncü dörtlüğün üçüncü ve dördüncü mısralarında geçen Yusuf kısmını irdeleyeceğız.

el que (o ki)

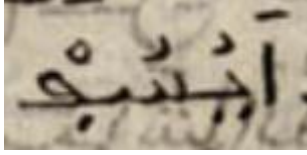

corto (kesti)

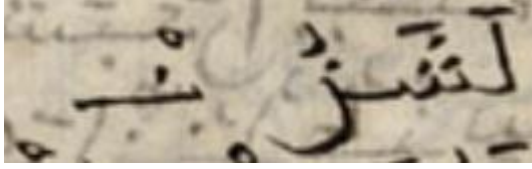

la sog a (ip, Urgan)

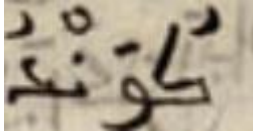
²²² Transkripsiyonun belli bir kısmını şahsım yapmış fakat eski yazı olması sebebi ile bazı noktalara gücüm yetmemiş bu sebeple yaptığım araştırmalar neticesinde Poema de Yuçuf'un 1864 yılında basılan bir kitapta tamamen transkript edilmiş olduğı gördüm. Bu sebeple bu sayfada Transkript edemediğim yerleri Florencio JANER, **Poetas Castellanos Anteriores Al Siglo Xv.**, M. Rivadeneyra—Impresor — Editor, Madrid 1864, s.419 dan aldım. Bkz. Ek 9

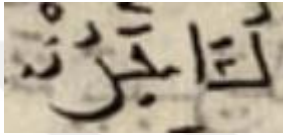
a Yusuf (yusufa)

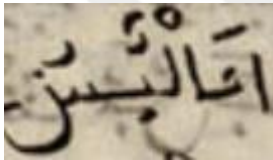
la sazon (uygun zaman)

Cuando (olduğu zaman)

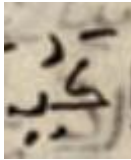
Lo Echaron (onu Attılar)

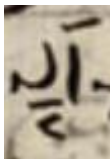
Enel Pozo (Kuyuya/Kuyuda)

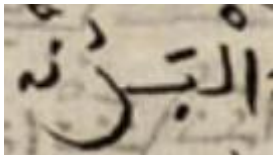
y (ve)

Cayo (düştü)

Alli (oraya)

el Varon (Erkek “Yusuf kastediliyor)

Engizisyon tarafından dilleri, dinleri ve kökleri unutturulmak istenen Müslümanlar, sıkı kontrol ve karmaşanın arasında kendi kültürlerini ve inançlarını yaşamak için bir hafıza geliştirmenin yollarını aramışlardı. Kendilerini motive eden sözleri sabah akşam tekrar etmiş

ve köklerini unutmamak için çaba göstermişlerdi.²²³ Yukarıda gösterdiğimiz örnek bunun en bariz kanıtlarındandır.

4.1.7 Müslümanlara Verilen Örnek Hükümler

Bu bahsimizde engizisyon sürecinden geçen meslek grupları, bulundukları şehirler, yargılandıkları yıllar ve şayet verilebildiyse aldıkları hükümleri fikir uyanması amacıyla bilgilerinize sunuyoruz.

“Soyadı, Adı; Mesleği	Bulunduğu Yer	Tarih	Hükümler
Acasio, Jeronimo; Forsa		1634	Beraat
Alagarah, Miguel		1606	Sürgün ve Para Cezası
Alabaizín, Francisco de; köle		1658	Uzlaş
Aranda, Felipe de; Asker	Barcelona	1734	Uzlaş
Cadena, Alvaro; Forsa		1578	Kırbaç ve Ömür Boyu galeri
Caso, Juan del; Forsa		1600	Kaçtı
Copta, Ángela;		1569	Tecrit
Medina, Anton de; Cerrah		1725	Uzlaş
Babault, Jean; tacir		1751	-
Munier, Karl, İşçi		1740	-
Leonor, Aparicio	Elche	1587	Abjuracion de Levi
Gaspar, Arbi	Jalon	1586	100 kırbaç ve 6 yıl Galeri
Juan, Basco	Albanilla	1554	Yakma
Pedro, Bernabil	Aspe	1567	1 yıl Hapis, 6000 Maravedis
Leonor de, Borja	Oran	1586	8 Yıl Krallıktan çıkmama
Bartolome, Chipiron		1568	Kınama
Esclavo, Diego	Alicante	1588	Abjuracion de Vehementi

²²³ Bilgin, s.64.

Mustafa	Cartagena	1680	Yakma
Fernando, R. de Arellano	Oran	1664	İdam
Medina, Anton de; Cerrah		1725	Uzlaş ²²⁴

4.2 YAHUDİLER

Vizigotlar öncesi döneme denk gelen süreçte Kartaca ve Lübnan'dan İspanya'ya giden gemilerle gelmiş oldukları topraklarda²²⁵ Endülüs'ün Fethinden önce de sakin oldukları vakidir. Bu topraklarda birçok sıkıntıya düşen Yahudilerin en önemli problemlerinden bir tanesi Jesus'u yani Hz. İsa'yı öldürmelerinden kaynaklı olarak kilisenin kendilerini sürekli olarak bir baskı altında tutmalarıydı. Bu problemin dışında Yahudilerin ticaret bakımından zengin olması, farklı bir dine mensup olmalarına rağmen Hristiyanlardan yüksek mevkileri işgal etmeleri halk içerisinde huzursuzluğa neden oldu. Tabi Yahudilerin uyguladığı yüksek faizler de bu noktada bu uçurumu derinleştirmiş ve kendilerine karşı bir baskı uygulanmasını legal hale getirmiştir.²²⁶

Özellikle Hristiyan Vizigotların kendileriyle bir arada bulunmalarının yasaklanması, kendi helal kesimleri koşeri uygulayamayacak olmak gibi inançsal düzeyde bir baskıya maruzlardı. Engizisyon'dan evvelde III. Toledo(Tuleytula) konsilinde Yahudi çocukların Hristiyanlaştırılması buna uymayanların sürülmesi kararı dahi çıkmıştı. Bu baskıların neticesinde Yahudiler Endülüs'ün fethi sırasında ve sonrasında Müslümanların destekçisi olmuşlardır.²²⁷

Fetihle beraber Müslümanlar yardım eden Yahudilere de Hristiyanlara da hoşgörülü davranmışlardır. Fakat bununla beraber Müslümanlardan farklı giyinme zorunluluğu ve yeni sinagog klişe yapımına da müsaade etmemişlerdir. Tabi istisnai durumlarda mevcuttur

²²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz, Juan Blázquez MIGUEL, *Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Barcelona*, **Espacio, tiempo y forma. Serie IV, Historia moderna Dergisi**, No:3, Madrid 1990 ve Juan Blázquez MIGUEL, *Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Corte*, Engizisyon Dergisi, No:3, Madrid 1994 ve Juan Blázquez MIGUEL, **Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Murcia**, Murcia 1987

²²⁵ Cihat ŞEKER, *İspanya'da Yahudiler'in Ve Marranolar'ın Tarihi (XIII.-XVI. Yy.)*, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S.64, 2015, s.143

²²⁶ Bektaş Konuk, s.33

²²⁷ Sinan İLHAN, **Fetihten Murâbitlar Dönemine Kadar Endülüs'te Yahudiler (711-1091)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s.295-297

örneğin Granada çıkan bir uyuşmazlık neticesinde 1066 yılında dört bin kadar Yahudi öldürülmüştür.²²⁸

Bu fetihle beraber bazı anlaşmalar da yapan Yahudiler özgürlüğü hissetmişlerdi. Kendilerini ve çocuklarını zorla Hristiyan yapmaya çalışan Vizigot baskısından kurtulan Yahudiler tekrar eskisi gibi olmaya başladılar, kendi dinlerine topluca dönüşler başladı. Lakin yukarıda belirttiğimiz gibi bu sınırsız bir tolerans değildir.²²⁹

Müslüman Endülüsün çökmesiyle beraber sapkınlığa karşı mücadele kapsamına giren Yahudiler de Engizisyon'dan kendilerine olan payı aldılar. Büyük çoğunluğu 1492 yılında Granadanın Hristiyanların eline geçmesinin ardından Müslüman Afrika topraklarına doğru göçtü.²³⁰ Fakat ilk sınır dışı edilmeleri 1483 yılında Katolik krallardan İsaabelin kendileriyle olan münasebetleri vesilesiyle başladı. Yahudilerin sınır dışı edilmesi 1492'de Kastilya ve Aragon krallıklarına, 1497'de Portekiz'e ve 1499'da Navarra krallığına kadar genişletilmiştir. Bunun haricinde İndias'a geçişleri de bu süreçlerde yasaklanmıştır.²³¹ Bunun haricinde Engizisyon'da da farklı cezalara çaptırılmışlar ve kendi paylarına düşenleri almışlardır. 1715 ve 27 yılları arasında Antiyahudi bir hareket Granada'da hala mevcuttur.²³² Yahudiler Conversos (dönmeler) ve Marranos (Kendini gizleyenler) olarak da isimlendirilmekteydiler. Marrano kelimesi manası itibariyle domuz manasına gelmektedir. Bunu Şeker makalesinde şu şekilde belirtmektedir;

“....“Marrano” kelimesinin etimolojisi ve neden din değiştiren Yahudiler için kullanıldığını konusunda şunlar ifade edilebilir. Kelime anlamı itibariyle İspanyolca'da “domuz, domuz eti, lanetli, uğursuz” gibi anlamlara gelen “Marrano” kavramı din değiştiren ama yine bir Yahudi gibi yaşayan “sahte Hristiyanları” nitelemek için kullanılmıştır. Hristiyan toplumunun bu tür Hristiyanlara olan öfkesini belirtmek için bu kelimeyi bilinçli olarak kullandıkları ve bu maksatla Yahudilerin aslında hiç sevmedikleri ve kendilerine yenmesi haram olan domuz anlamına gelen bir kelimeyle bunu ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Daha sonra bu ifade genelleştirilerek din değiştiren bütün Yahudiler için kullanılır hale gelmiştir...”

²²⁸ María Antonia BEL BRAVO, “**Judios Andaluces en el reinado de los Reyes Catolicos**”(1475-1492), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Granada 1986, s.181

²²⁹ İlhan, s.301-302

²³⁰ Bel Bravo, s.184

²³¹ Yolanda QUESADA MORILLAS, *La expulsión de los judíos andaluces a finales del siglo xv y su prohibición de pase a Indias, Actas del I Congreso Internacional sobre Migraciones en Andalucía*, Granada 2011, s.2099-2100

²³² Ayrıntılı Bilgi için bkz; Rafael De LERA GARCÍA, *Gran Ofensiva Antijudia De La Inquisición De Granada, 1715-27*, **Chronica Nova**, S17, 1989

4.2.1 Yahudilere Verilen Örnek Hükümler

Müslümanlarda olduğu gibi Yahudilere de Engizisyon mahkemelerinde farklı cezalar verilmiştir. Aynı şekilde konunun anlaşılabilmesi adına bazı Juan Blázquez MIGUEL'in makalelerinden alınan bazı katalog bilgilerini sizlere sunacağız.

Soyadı, Adı; Mesleği	Bulunduğu Yer	Tarih	Hükümler
Acosta, Ignacio; Dükkan sah		1729	-
Alba, Juan Anton ; Tütüncü		1680	Uzlaş
Alonso, Jose; Sicim Ustası		1680	6 ay hapis
Cardoso, Anton; Ayakkabıcı		1698	Ömür boyu hapis
Carrillo Anton; Kiralayıcı		1721	-
Crespi C, Rafael, Tüccar		1678	-
Gonzalez, Hilario; Noter		1756	-
Mendez, Francisco, Taş Oymacı		1681	6 ay Hapis
Abellan, Juan	Lorca	1560	Tasvirde Yakılma
Acosta, Luis de	Fez	1624-38	200 Kırbaç ve 8 yıl Sürgün
Alcandora, Alonso de	Hellin	--	Yakılma
Alcarazi Rodrigo de	Hellin	--	Kemiklerinin yakılması
Avalos , Alonso de	Murcia	1562	300 Duca para cezası
Guillera, Joan; Kuyumcu	Barcelona	1491	Tasvirde Yakılma
Joan, Salvador; terzi	Barcelona	1491	Uzlaş ²³³

4.3 ENGİZİSYONDAN ETKİLENEN DİĞER GRUPLAR

Engizisyon yukarıda bahsettiğimiz Müslümanlar ve Yahudiler dışında birçok yargılamada bulunmuştur. Bunlar kısaca Luteranlar, Bigamiler, zina edenler, oğlancılık

²³³ Juan Blázquez MIGUEL'in yukarıda yazan tüm eserleri.

yapanlar, hayvanlarla cinsel ilişkiye girenler, Tanrıya ve Azizlere sövenler, lanet vb., Heteredoks mistisizm inancına sahip olanlar, batıl inanç içerisinde olanlar, Masonlar, Santo Oficio'ya muhalefet edenler, yalancı şahitlik yapanlar, usulsüzlük yapanlar, din adamlarının evliliği, izinsiz toplu kutlamalar yapanlar, çoklu vaftiz yapanlar, yasaklı günlerde et yiyenler, eşkıyalık yapanlar, Fransaya at geçirenler yada kaçırınlar, yasak silah taşıyanlar, tefecilik ve sahte para basanlar, kavgalar ve taciz suçları, cinsel taciz, cinayetler, çeşitli familyar ve bakanlık suçları, familyar ve bakanlık soygunları, düşünce suçları, Engizisyon görevlisi gibi davranmak, sürgün ihlali ve buna benzer daha bir çok suç da engizisyonun ilgi alanına girmektedir.

Ayrıca belirtmekte fayda olduğunu gördüğümüz bir diğer husus ise bu yargılamalar sadece bir bölgede birkaç insanı değil farklı ırk ve vatandaşlıkta olan insanları da etkilemiştir. Örneğin, Almanlar, Danlar, İskoçlar, Fransızlar, Flemenkler, Yunanlar, Hollandalılar, Bulgarlar, İtalyanlar, İngilizceler, İrlandalılar, Morolar ve Moriskolar, Maltalılar, Portekizliler, Lehler, Ruslar, İsveçliler, Türkler²³⁴ ve Yugoslavlarda engizisyon sürecinden geçmişlerdir.²³⁵

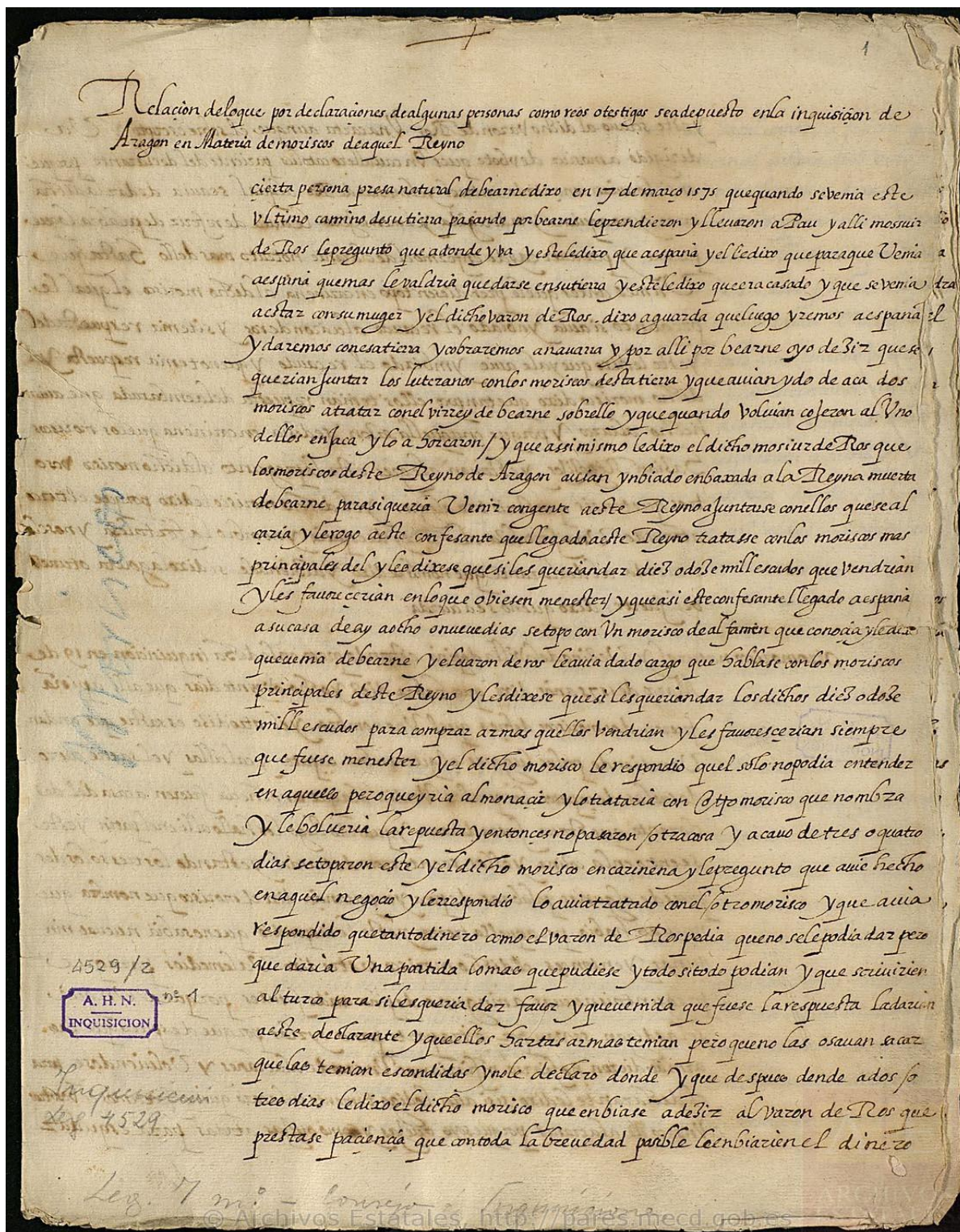
Yukarıda da görüldüğü üzere bu mahkemelerde kurulma amaçlarının dışında Sivil ve kriminal suçlar işleyen insanlar da yargılanmıştır. Kısaca engizisyon bu haliyle daha önce de belirttiğimiz gibi Avrupa hukukunun temeli olacak şekilde evrilmiştir.

²³⁴ Endülüs Müslümanları ve Türk ilişkilerine ait ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe KILIÇ, **Endülüs Müslümanları ve Osmanlı İmparatorluğu (1492-1614)**, Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012

²³⁵ Juan Blázquez MIGUEL'in yukarıda yazan tüm eserleri.

**5. ZARAGOZA ENGİZİSYON MAHKEMESİNİN MORİSKOLAR ÜZERİNDE
UYGULADIĞI ENGİZİSYON SÜRECİNE AİT 1575 TARİHLİ MAHKEME
KAYDI İNCELEMESİ**

Sayfa 1

Archivo Histórico Nacional, INQUISICIÓN, 4529, Exp.2 - 1 - Imagen Núm: 1 / 6

Sayfa 1 Transkripsiyon

Relación de lo que por declaraciones de algunas personas como reos o testigos se ha depuesto en la Inquisición de Aragón en materia de moriscos de aquel reino:

Cierta persona presa, natural de Bearne, dijo en 17 de marzo de 1575 que cuando se venía este último camino de su tierra pasando por Bearne le prendieron y llevaron a Pau y allí Monsieur de Ros le preguntó que a dónde iba y este le dijo que a España y él le dijo que para qué venía a España que más le valdría quedarse en su tierra y este le dijo que era casado y que venía a estar con su mujer y el dicho varón de Ros dijo aguarda que luego iremos a España y daremos con esa tierra y cobraremos a Navarra y por allí por Bearne oyó decir que se querían juntar los luteranos con los moriscos de esa tierra y que habían ido de acá dos moriscos a tratar con el virrey de Bearne sobre ello y que cuando volvían cogieron a uno de ellos en Jaca y lo ahorcaron* y que así mismo le dijo el dicho Monsieur de Ros que los moriscos de este Reino de Aragón habían enviado embajada a la Reina muerta de Bearne para si quería venir con gente de este Reino a juntarse con ellos que se alzaría y le rogó a este que confesase que llegado a este Reino tratase con los moriscos más principales de él y les dijese que si querían dar diez o doce mil escudos que vendrían y les favorecerían en lo que hubiese menester y que si este confesante llegado a España a su casa de ahí a ocho o nueve días se topó con un morisco de Alfamén que conocía y le dijo que venía de Bearne y el Varón de Ros le había dado cargo de que hablase con los moriscos principales de este Reino y les dijese que si les querían dar los diez o doce mil escudos para comprar armas que ellos vendrían y les favorecerían siempre que fuese menester y el dicho morisco le respondió que él solo no podría entender en aquello, pero que iría a Almonacid y lo trataría con otro morisco que nombra y le volvería la respuesta y entonces no pasaron otra cosa y al cabo de tres o cuatro días se toparon este y el dicho morisco en Cariñena y le preguntó qué había hecho en aquel negocio y le respondió lo había tratado con el otro morisco y que había respondido que tanto dinero como el varón de Ros pedía que no se le podía dar pero que daría una partida lo más que pudiese y todo si todo podía y que servirían al turco para si les quería dar favor y que venida* que fuese la respuesta la darían a este declarante y que ellos hasta armas tenían pero que no las osaban saçar que las tenían escondidas y no le declaró dónde y que después dende

a dos o tres días le dijo el dicho morisco que enviase a decir al Varón de Ros que prestase paciencia que con toda la brevedad posible le enviarían el dinero

Sayfa 1 Çeviri

Aragon krallığının Moriskoları hakkında Aragon engizisyon mahkemesinde tanık veya mahkum olarak bazı kişilerin ifadelerinin açıklanması hususu

Bearne vatandaşı tutuklu şahıs 17 mart 1575'te dedi ki, Kendi topraklarının sonu olan bearne topraklarından geçerken onu tutukladılar ve pau'ya götürdüler ve orada mösyö de Ros ona nereye gittiğini sordu, İspanyaya ve o dedi ki kendi topraklarında kalmak daha kıymetliken neden İspanyaya geliyordun ve ona dedi ki evliydi ve hanımıyla beraber olmak için geliyordu ve Varon de ros dedi bekle sonra ispanyaya gideceğiz ve bu topraklara varacağız ve navarraya gideceğiz ve oradan bearne'ye luteranların bu toprakların moriskolarıyla birleşmek istediğini dediğini duydu ve iki Morisko bu konuda bearne virreyi²³⁶ ile görüşmeyi denemek için buradan gitmişler, dönerken birini yakalamış ve asmışlar, ve aynı şekilde mösyö de Ros dedi ki Aragon krallığının Moriskoları Bearne'nin ölen kraliçesine bu krallıktan(aragon) gelecek insanlarla bir araya gelmeyi isteyip istemeyeceğini öğrenmek için elçi gönderdiler , kendisini yükselteceğini ve ona dua edeceklerini söylediler, bu krallığa en öncelikli moriskolarla geleceklerini itiraf ettiler, ve onlara ihtiyaçları olabilecek on veya 12 bin tane kalkan vereceklerini söylediler ve bu itiraftan sonra sekiz dokuz gün sonra İspanyaya evine vardığında Alfamén isimli morisko ile karşılaştı, tanıştı ve ve ona bearneden geldiğini söyledi. mösyö De Ros Krallığın moriskolarıyla konuşmasının sorumluluğunu ona yükledi, ve onlara dedi ki eğer silah almak için on veya on iki bin kalkan vermek isterlerse onlar satacaklar ve sürekli onları tercih edecekler ki manastıra gitti ve Morisko bunu anlamadığını söyledi, fakat Almonacid'e gidiyordu ve bunu bir diğer morisco ile deneyeceğini ve cevaben döneceğini belirtti ve sonra başka bir şey olmadı ve üç yada dört gün sonra buna girdiler. Morisko Cariñenada dedi ve şu işi yaptılar mı diye sordu ve başka bir morisko ile denediğini söyledi ve mezkur de Ros gibi çok para istediğini söylemişti ki ona verilemeyeceğini fakat yapabileceğinin en fazlasını verebileceğini ve her şeyin olabileceğini ve eğer onlara lütuf ve vermek isterse Türk'e hizmet edeceklerini söyledi ki beyan verilen cevap buydu ve silahları vardı fakat çıkarmaya cesaret edemediler onları sakladılar ve nerede olduğunu söylemediler iki ya da üç gün sonra morisko dedi ki mezkur de Ros'a demesi için gönder ki mümkün olan en hızlı şekilde size gönderilecek para için sabır gösterin

²³⁶ Genel vali, bir ülkenin hükümdarı adına ve temsilci olarak bir ülke, koloni, şehir, eyalet veya ulusaltı devletin yöneticisi olan bir görevli.

Y este scriuio al dicho Varon de Ros Vna carta aunque el sobre escripto y Va
 dirigido a moriaz devbote ques Vn cauallero catolico pariente del declarante porque
 ansi lo auian concertado entrel yel morisco de Ros al qual scauia dedaz la dicha
 carta y no a quien y dirigida yel mensajero le auia de referir de palabra lo que
 passaua y por auer caydo enfermo el declarante notzato mas dello Sabia que
 Un mes antes que le prendiesen topo en carinena al dicho morisco el qual le
 preguntó si auia ymbiado el recaudo al uaronderos y sitemia respuesta del
 yeste le dixo que yale auie ymbiado el recaudo y quenotemia respuesta yel
 dicho morisco dixo que tan poco ellos temian respuesta de la embaxada que auian
 hecho aluzco y porque en aquella razon sedebia en carinena que los moriscos
 Sabian Regalijos y estauan alegres este le preguntó al dicho morisco vno
 tros que teneis que estar tan alegres yel dicho morisco le dixo porque el turco
 atomado Vna fortaleza al Rey de españa y nombro la fortaleza y no le
 acuerda al declarante que nombre dixo y diciendole si dixo la goleta otuneta
 del fuerte dixo que no sea acuerda

Otro morisco natural y Vecino de la villa de piña estando preso en la dicha inquisicion en 19 de
 Marzo de 1575 años dixo que Sabia diez y ocho o veynte dias que alli apiña
 fueron dos moriscos de breza quel Vno nombra yel otro dice es sastre que andan
 Vendiendo por los lugares el que nombra capatos y calçillas yel sastre cuero
 desuelas de capatos los quales Vndia alaque anocheçia fueron a casa del de
 clarante que estaua fuera de casa y quando llego los halló alli en el patin y este
 se entro en la cocina y ellos se centaron de tardel y estando los tres solos des
 pues de algunas palabras de poca ymportancia dixo el morisco que nombra que
 nueuas habia por aquella tierra yeste le respondió que no sabia nueuas min
 gunas y entonces el dicho morisco sastre dixo Vale medios para que
 preguntais nueuas a ninguno de piña mide fuentes porque a Vn que
 se las digan se van por lo traspate por no oyzlas porque despues que las
 armae dicen no fiaria ni fiarianos Vn saco de alacranes y Voluendose para
 el declarante le dixo si si auos lodigo temente en la casa que no fiarimos en vuestros
 Vn saco de alacranes por que yo oyeas y como oueas atadas para esquilaz

A. H. N.
INQUISICIÓN

4529

Sayfa 2 Transkripsiyon

y este envió al dicho Varón de Ros una carta aunque el sobre escrito iba dirigido a Monsieur Deubote* que es un caballero católico pariente del declarante porque así lo habían concertado con él y el Monsieur de Ros al cual se había de dar la dicha carta y no a quien iba dirigida y el mensajero le había de referir de palabra lo que pasaba y por haber caído enfermo el declarante no trató más de ello hasta que un mes antes que le prendiesen toó en Cariñena al dicho morisco al cual le preguntó si había enviado el recado al Varón de Ros y si tenía respuesta de él y este le dijo que ya le había enviado el recado y que no tenía respuesta y el dicho morisco dijo que tampoco ellos tenían respuesta de la embajada que habían hecho al turco y porque en aquella razón se decía en Cariñena que los moriscos hacían regocijos y estaban alegres este le preguntó al dicho morisco vosotros qué tenéis que estáis tan alegres y el dicho morisco le dijo porque el turco ha tomado una fortaleza al Rey de España y nombró la fortaleza y no se la acuerda al declarante qué nombre dijo y diciéndole si dijo la Goleta o Túnez* o el fuerte, dijo que no se acuerda.

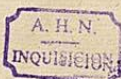
Otro morisco natural y vecino de la Villa de Pina estando preso en dicha Inquisición en 19 de Marzo de 1575 años dijo que había dieciocho o veinte días que allí a Pina fueron dos moriscos de Brea que el uno nombra y el otro dice es sastre que andan vendiendo por los lugares el que nombra zapatos y calcillas y el sastre cuero de suelas de zapatos los cuales un día a la que anochece fueron a casa del declarante que estaba fuera de casa y cuando llegó los halló allí en el patin* y este se entró en la cocina y ellos se entraron detrás de él y estando los tres solos después de algunas palabras de poca importancia dijo el morisco que nombra qué nuevas había por aquella tierra y este le respondió que no sabía nuevas nuevas y entonces el dicho morisco sastre dijo váleme dios, para que preguntáis nuevas a ninguno de Pina ni de Fuentes porque aunque se las digan se van por otra parte por no oírlas porque después que las armas dieron no fiaría ni fiaríamos un saco de alacranes y volviéndose para el declarante le dijo sisi a vos lo digo temente en la casa que no fiaríamos en vosotros un saco de alacranes porque sois ovejas y como ovejas atadas para esquilas

Sayfa 2 Çeviri

Mezkur de ros'a söylenen bu gönderi Beyanname sahibinin akrabası Katolik bir beyefendi olan Mösyö Deuboteye hitap edilmişti çünkü mezkur kartı vermek için Mösyö de Ros ve onunla böyle ayarlamışlardı ve kime hitap edildiği değil ve ulağın ona neler geçtiğini anlatması gerekmişti Cariñenada tutuklanmadan 1 ay öncesine kadar mezkur moriskoya mesajı Varon de Rosa gönderip göndermediğini ve ondan haber gelip gelmediğini soruyordu Ulağın hasta olmasından sonra bunu denemeyi bıraktı ve o ona mesajı gönderdiğini fakat henüz cevap gelmediğini söyledi ve mezkur morisko onlara da aracı yapılan Türkün mesajının gelmediğini söyledi ve Moriskoların neşeli mutlu oldukları bu sebeple Cariñenada söylendi, mezkur moriskoya sizlerin bu kadar mutlu olması neden sordu ve mezkur morisko Çünkü Türk İspanya kralından bir kale aldı ve bir kaleye atandı dedi ve Beyan sahibinin adının Goleta ya da Tunez ya da El Fuerte mi olarak söyleniyordu hatırlamadığını söyle ve hatırlamadığını söyledi.

Villa de Pina Vecino(komşu)su bir başka yerli morisko 19 mart 1575 yılında mezkur engizisyonda tutukluyken dedi ki on sekiz yirmi gün oldu Brealı iki morisko pinaya gittiler, biri adlandırıyor (satış için bağıyor) diğeri terzi olduğunu söyleyen ayakkabı, calcillas (bacağa kadar sarılı bir tür ayakkabı) ve deriden dikilmiş ayakkabı altlığı satışı yaparak geziyorlar bunlar bir gün gece çökerken beyan edenin evine gittiler vardıklarında patin*de raslaştılar ve mutfaktan içeri girdi ve diğerleri onun arkasından girdiler ve birkaç önemsiz konuşmanın ardından sadece üçü kaldılar bağırarak morisko bu topraklarda yenilerin olup olmadığını sordu ve o yenilerin olup olmadığını bilmediği şeklinde cevapladı ve ardından mezkur terzi morisko Allah değer versin sınırların ve pinanın hiçbirşeyini değil de ne için yenileri soruyorsunuz çünkü duymamaları için başka yerleri gitmeleri söyleniyor çünkü silahları verdikten sonra bir akrep çuvalına güvenemezler ve biz de edemeyiz ve beyan eden kişiye yönelerek ona dedi evet evet size evdeki korkaklar sizlere bir akrep çuvalına güvenmiyoruz çünkü sizler koyunsunuz ve kesilmek için bağlanmış koyunlar gibi

lobeistes porqueno les y van apedir las armas abrea yatal como villa felice que
 bien supieran como las abiamos dado que cada pedernal costara diez vidas
 de hombres primero que las dieramos y volviendose para el cazimo dixo el dicho
 sastre mira que desconfiados estan de la gracia del señor que viendo el remedio
 en la mano no lo quieren creer que la goleta que se lo quemamos ellos temian por sinca
 pie y espaldas aquella lesa derribado el turco queno a dexado piedra sobre piedra
 y agora que van perdido la goleta y a setienen ellos por perdidos vendra el
 turco y desbarcara en barzelona que lo lleuara todo como centeno verde y
 los luteranos por otra parte que eay mas que nancia y los chistianos endo en
 barcando el turco fuyzan y todos andeyz aparez a castilla y a los chris
 tianos y van suendo todos los moriscos que topan los pasaran a cubillo y
 volviendose para el declarante dixo y quando estosea donde ha sea
 cuenta de amparar y el declarante respondio en verdad que por eso
 non os moueriamos de aqui para alli y pues vos otros mostrays tanta in
 tentia quando eso sea que hareis respondio el dicho sastre que haremos
 que nos juntaremos cinco o seys mill hombres en vn silbo de breas y de ylluea
 goterz sestrua mesones y arandiga y otros lugares de por alli y en el casti
 llo de mesones pondremos las mugeres y criaturas y los hombres nos su
 biremos en lo alto y de alli haremos temblar toda la tierra que breas solo
 tiene armas para si y para dos lugares otros y estaremos alli mientras
 pasare la furia de los chistianos que pasaran suendo a castilla y quando
 ayvan pasado vendra la ptoz agente del turco y juntados anellas agua z
 daremos la gracia del señor y estando en esto la platia entre vn morisco
 de alla de pina que nombro preguntando por el declarante para que a ve
 riguase una defecencia que temia con vn criado suyo y ten dixo
 que en la dicha platia dixo el dicho morisco que auia nombrado fauore
 ciendo lo que y va diciendo el dicho morisco sastre. Veen clazamente
 que sean juntado los caualleros para matar a los y no lo quieren creer ni
 saber nada. y este le dixo queno lo creya y el dicho morisco dixo pues
 vto conde de santiago ese que tanto quereis segun fama es el primero que

4529/2

n.º 1

Sayfa 3 Transkripsiyon

lo hicisteis porque no les iban a pedir las armas a Brea y a tal como Villafeliche que bien superan como habíamos dado que cada pedernal costara diez vidas de hombres primer que las diéramos y volviéndose para el carimo* dijo el dicho sastre mira que desconfiados está de la gracia del señor que viendo el viendo el remedio en la mano no lo quieren creer qu l Goleta que es lo que más ellos temían por hincapie y espaldas aquellas les ha derribado e turco que no ha dejado piedra sobre piedra y ahora que han perdido la Goleta ya se tienen ellos por perdidos vendrá el turco y desembarcará en Barcelona que lo llevara todo co centeno verde y los luteranos por otra parte que hay hoy más que nunca y los cristiano en desembarcando el turco huirán y todos han de ir a parar a Castilla y como los cris- tiano irán huyendo todos los moriscos que topen los pasarán a cuchillo y volviéndose para e declarante dijo y cuando esto sea donde hacéis cuenta de ampararos y el declarante respondió en verdad que por eso no nos moveríamos de aquí para allí y pues vosotros mostráis tanta valentía cuando eso sea que haréis respondió el dicho sastre que haremos que nos juntaremos cinco seis mil hombres en un silbo* de Brea y de Illueca, Gotor, Sestrica Mesones, Arándiga y otros lugares de por allí y en el castillo de Mesones pondremos la mujeres y criaturas y los hombres nos subiremos en lo alto de allí haremos temblar toda l tierra que Brea solo tiene armas para sí y para dos lugares o tres y estaremos allí mientras pase la furia de los cristianos que pasaren huyendo a Castilla y cuando hayan pasado vendr la otra gente del turco y juntados con ellos aguardaremos la gracia del señor y estando e esto la plática entre un morisco de allí de Pina que nombro preguntando por el declarante para que averiguase una diferencia que tenía con un criado suyo y también dicho que en l dicha plática dijo el dicho morisco que había nombrado favoreciendo lo que va diciendo el dicho morisco sastre ven claramente que se han juntado los caballeros para matarnos y no lo quiere creer ni hacer nada y este le dijo que no lo creyera y el dicho morisco dijo pues vuestro conde de Sástago ese que tanto queréis según fama, es el primero que

Sayfa 3 Çeviri

Yaptınız çünkü Breaya silahları istemeye gitmediniz ve böylece Villafeliche gibi ki verdiğimiz gibi üstesinden geldiler her bir çıkmaktaşı onlara verdiğimiz Erkekler öncelikle on cana mal olacak ve Carimoya*ya dönerek mezkur terzi bak şuna Tanrının lütfuna ne güvensizlik çare ellerinde inanmak istemiyorlar la Goleta ayaklarının yere sağlam basmaması en çok korktukları şey bu ve Taş üstünde taş bırakmayan Türk onların sırtlarını yere getirdi ve şimdi ellerindeki Goletayı kaybettiler, Türk gelecek ve Barcelonaya inecek ve yeşil çavdar gibi herşeyi getirecek ve Türkün inişiyle Başka yerlerdeki Luteranlar ki bugün hiç olmadıklarından fazla olanlar ve Hristiyanlar kaçacaklar ve Hepsi durmak için Castilla'ya gitmek zorundalar ve Hristiyanlar gibi Moriskolar da kaçarak gidecekler onları bıçaktan geçirecekler ve Beyancıya doğru dönerek dedi ve bu olduğunda barınak hesabını nerede yapacaksınız ve beyancı cevapladı gerçekten bundan dolayı buradan başka bir yere gidemeyiz ve hakikaten siz böyle bir şey olsa cesaret gösterirdiniz ve ne yapardınız mezkur terzi cevapladı Breanın silbosunda²³⁷ ve Gotor, Sestrica, Mesones, Arándiga, Illueca ve o bölgede bulunan başka yerlerde beş altı bin erkekle toplanırdık ve Kadınları ve bebeklerimizi Castillo de Mesonesde koyar ve biz erkekler yükseklerle çıkar ve tüm toprakları titretirdik ki Breanın kendisi için silahı var ve iki veya üç yer için ve Castillaya kaçarak geçen Hristiyanların öfkesinin geçtiği anlarda orada olacağız ve geçtiğinde Başka Türk ahaliden de gelecekler ve onlarla birlikte Allahın lütfunu bekleyeceğiz ve ve Pinadan bir morisko ile bu konuşma esnasında beyancıya kendisinin hizmetçisiyle bir fark bulması ile alakalı bir soru yöneltti ve aynı şekilde mezkur Moriskonun mezkur konuşmada bir iyilik yaparak sözünü etmiş mezkur terzi morisko söze devam ediyor açıkça gel atlı şövalyeler bizi öldürmek için birleşiyorlar ve inanmak istemiyor hakeza bir şey yapmak istemiyor ve ona inanmayacağını söylüyordu ve mezkur morisko dedi şöhretinden dolayı çok istediğiniz sizin Sástago kontunuz ilk olarak

²³⁷ İspanyolcada Silbo vızıltı olarak geçmektedir. Dönemde kullanılan bir deyim olmasından dolayı kelimenin tam çevirisi yapılamamakla beraber kuytu köşe gizli bölgeler olarak düşünülmektedir.

fue de parecer que nos matasen y este le dixó que no lo creya mital le salian a los
 quantos ay en el mundo / y temdixo que el domingo de cassimado del año
 mas cerca pasado de setenta y quatro que era la feria de piná Undia que
 cree cramercoles o jueues antes del dicho domingo andando por la feria y por
 la villa el declarante acerto a pararse a la puerta de la casa de f^{ca}m
 de lope mesonero de allí de piná y estaba hablando con Vnos de la pueblo yes
 tando allí parado Vio que en otra puerta que esta en el mesmo meson
 estaban parados tres hombres que el Vno era de villa felice maestro de saber
 tizeas cuyo nombre no sabe y a los otros dos no conosco mirabe quien eran
 mas de que en su talle le parecieron moriscos y yo que el de villa felice
 estava diziendo a los otros que no desconfiasen de la gracia del señor
 que con la mano podran alcanzar el remedio por que el armada que don Juan
 habia tomado al tuzco habia sido luqueteo para el tuzco para no de armin
 guna cosa y que por una parte el tuzco y por otra los tutezanos es cierto
 que auian de perder esta tierra y que se proueyesen de armar por que si el tuzco
 venia lagente de cristianos que vendria delante supiendo del no de
 xaria de saber mucho daño a los nuevos conuertidos y que en villa felice
 estaban muy proueydos de armar / y que se holgara el que los dichos dos
 hombres con quien hablaba hubiesen oydo a un hombre de constantinopla
 que estaba en villa felice yabia comido en su casa del dicho maestro de
 saber tizeas y que entee otras cosas le habia dicho que sabia leydo una
 profecia la qual debia que esta tierra se auia de perder esta año en que cotamos
 y que la mesma profecia que auia leydo el de constantinopla tambien se la auia
 oydo leer el en villa felice a otro que no declaro que era y que todos de sim
 una misma cosa y por una misma manera y en esto entraron Vnos hombres
 a comprar tizeas y ceso la platica viendose todos y mostrando mucho contento

4529

 A. H. N.
 INQUISICIÓN

Sayfa 4 Transkripsiyonu

fue de parecer que nos matasen y este le dijo que no lo creyera ni tal le habrían creer cuantos hay en el mundo y también dijo que el domingo de casi modo del año* más cerc pasado de setenta y cuatro que era la feria de Pina un día que cree era miércoles o jueves antes de dicho domingo andando por la feria y por la villa, el declarante acertó a parars en la puerta de un la casa de Francisco de Lope mesonero de allí de Pina y estaba hablando con unos de la Puebla y estando allí parado vio que en otra puerta que esta, en el mismo mesón, estaban parados tres hombres que el uno era de Villafeliche maestro de hacer tiseras cuyo nombre no sabe y a los otros dos no conoció ni sabe quién eran mas de que e su talle le parecieron moriscos y oyó que el de Villafeliche estaba diciendo a los otros qu no desconfiasen de la gracia del señor que con la mano podrán alcanzar el remedio porque el armada que don Juan había tomado al turco había sido luquetes* para el turco para no dejar ninguna cosa y que por una parte el turco y por otra los luteranos era cierto que habían de perder esta tierra y que se proveyesen de armas por si el turco venía la gente de cristianos que vendría delante huyendo de él no dejaría de hacer mucho daño a los nuevos convertidos y que en Villafeliche estaban muy proveídos de armas y que se holgara el que los dichos dos hombres con quien hablaba hubiesen oído a un hombre de Constantinopla que estaba en Villafeliche y había comido en su casa del dicho maestro de hacer tiseras y que entre otras ocas le había dicho que había leído una profecía la cual decía que esta tierra se había de perder este año en que estamos y que la misma profecía que había leído el d Constantinopla también se la había oído leer él en Villafeliche a otro que no declaró qu era y que todos decían una misma cosa y por una misma manera y en esto entraron uno hombres a comprar tiseras y cesó la plática riéndose todos y mostrando mucho contento

Sayfa 4 Çeviri

Gözükken bizi öldüreceği ve ona dedi ki buna inanmayacağım ve dünyada ne kadar varsa ona da inanmayacağım ve aynı şekilde dedi ki yetmiş dördüncüsü en yakın zamanda geçen yılın Pazar günü Pina fuarıydı ki mezkur Pazar gününden önce Çarşamba veya Perşembe olduğuna inanıyordum Villaya ve Fuara doğru yürümekteydim beyancı Pinanın orasında hancı Francisco de Lopenin evinin kapısında durdu ve bir grupla konuşuyordu ve orada bekleyerek dururken orada aynı anda başka bir kapı olduğunu gördü. 3 adam beklemekteydi ki biri Villafelicheli adını bilmediği makas yapım ustası ve öteki ikisi ile tanışmıyordu ve dahi kim olduklarını bilmiyordu düşüncesine göre Moriskolara benziyorlardı Villafelicheliyi duydu diğerlerine diyordu ki Allahın yardımına güvensizlik etmeyin ki ilacı ellerinizle yakalayabilesiniz zira Don Juanın ordusu Türkü de aldı Türk için luquetes²³⁸ oldu hiçbir eşya bırakmamak için ve bir kısımda Türk ve diğer kısımda Luteranlar kesindi topraklarını kaybetmek zorunda kaldırlar ve Türkün gelmesiyle silahları sağladılar ondan kaçarak ilerleyen Hristiyan halk yeni dönmelere çok zarar vermiyordu ve Villafelichede silah temin ettiler ve mezkur iki adamı Constantinopolü bir adamla konuşurken duydu ki adam dinleniyordu ki o Villafelichedeydi ve mezkur Makas yapım ustasının evinde yemek yemişti ve bir başka fırsatta dedi ki bulunduğumuz yıl içerisinde bu toprakların kaybedileceğini bir kehanette okumuştı ve aynı kehanette Constantinopolün de aynı şekilde ne olduğunu beyan etmediği başka bir şeyi Villafelichede okuduğunu da duymuştu ve hepsi aynı şeyi diyordu ve aynı şekilde ve bu anda birkaç adam makas almak için içeri girdiler ve herkes konuşmadan sonra güldüler ve huzurlu oldukları görünüyordu.

²³⁸ Luquete, herhangi bir içeceğin veya içkinin içerisine limon ve portakalın atılmasıyla oluşan tada verilen isimdir. Fakat belgede hangi manada kullanılmıştır bilemediğimiz için çeviriyi özel isim olarak aldık.

7/3

En la villa de Vel Chico a diez y ocho dias del mes de Marzo de mill e quinientos y setenta y cinco años ante el comisario del santo officio en la dicha villa parerio pedro continente notario Real el qual dixo que muy conocido delos Vecinos del lugar dela gata y tanto que pretende que saliera mas plazer o tanto en los Vecinos delagata el solo comotador los del pueblo de aduara y que tratando de Vaso desta amistad con quatro o seys moriscos del dicho lugar delagata delos quales el nombre los nombres mas de que sabe que el Vno dellor es hijo de Juan Ramon cana menizo de Jino del dicho lugar delagata el mayor y puestor en platica destas guerras que se espera de auez les dixo el de porante por via vida que me sagays plazer de deirme Una Verdad quantas veces auys deliuerado entre Vosotros que quien auia deuenir a tomar posesion de mi casa a lo qual respondieron que muchas Veces pero que porer el de porante muy sombre debien no le quitarian la Vida pero que por nro señor que a mator del campo Vecino dela Jaza queno podia quedar con la Vida y esto fue desde los diez hasta los trebe o catrose dias del presentemes de mayo. Y tiene mas entendido el de porante por muchas otras platicas que conellas atemido y especial mente les apreguntado que despues de alda que en quien tienen su confianza respondieron al dicho de porante que en las armas y que el dia que les nacia Un hijo aquel dia principiaban arrojear dineros para quando vi miese en edad de diez años compralle Una arma / y mas dixo que sabe por confesion de muchos dellor que ayunan el romadan e guardan sus pasquas y si en el quado y matan la carne con su cerimonia y questo estra en mano del de porante sauez de qual quiera dellor siempre que lo quiera preguntar / y tendio que tratam do con los moriscos delagata y de diendoles que son gente de pax le dixeron mira como estais enganado que por nro señor diez moriscos an puesto a toda azagaca en escandalo y esto de dia contanto se bor que parecia que yacian en las armas y tem dixo que le dixeron que sera bien auenturado el christiano que teza meco por amigo / y tem dixo que Undia le dixeron en platica mira pedro conte mente Uza casa a deser la primicia que a deser Robada y despues ebo de Uzo Sezmano

4529/2

nº 1

Sayfa 5 Transkripsiyonu

En la villa de Belchite a diez y ocho días del mes de marzo de mil quinientos y setenta y cinco años ante el comisario del santo oficio en dicha villa pareció Pedro continente notario real el cual dijo que es muy conocido de los vecinos del lugar de Lagata y tanto que pretende que hallará más placer o tanto en los vecinos de Lagata el solo como todos los del pueblo de Azuara y que tratando debajo de esta amistad con cuatro o seis moriscos del dicho lugar de Lagata de los cuales no sabe los nombres mas de que se sabe que el uno de ellos es hijo de Juan Ramón Cañameñero vecino del dicho lugar de Lagata el mayor y puesto en plática de estas guerras que se espera de haber, les dijo el deposante por vuestra vida que me hagáis placer de decirme una verdad: cuántas veces habéis deliberado entre vosotros quién había de venir a tomar posesión de mi casa a lo cual respondieron que muchas veces pero que por ser el deposante muy hombre de bien no le quitarían la vida pero que por nuestro señor que amador del campo vecino del Azara* que no podía quedar con la vida y esto fue desde los diez hasta los trece o catorce días del presente mes de marzo y tiene mas entendido el deposante por muchas otras pláticas que con ellos ha tenido y especialmente les ha preguntado que después de al que en quien tienen su confianza respondieron al dicho deposante que las armas y que el día que les nacía el hijo aquel día principiaban a recoger dineros para que cuando viniese en edad de dieciséis años comprarle un arma y mas dijo que sabe por confesión de muchos de ellos que ayunan el ramadán y guardan sus pascuas y hâcen el guadoc y mataban la carne con su ceremonia y que esto está en mano del deposante saber de cualquiera de ellos siempre que lo quera preguntar y también dijo que tratando con los moriscos de Lagata y diciéndoles que son gente de poco, le dijeron mira cómo estáis engañado que por nuestro señor diez moriscos han puesto a toda Zaragoza en escándalo y esto decía con tanto fervor que parecía que estaban en las armas y también dijo que le dijeron que será bien aventurado el cristiano que tenga moro por amigo y también dijo que un día le dijeron en plática: mira Pedro conte- mente vuestra casa ha de ser la primera que ha de ser robada y después esta de vuestro hermano

Sayfa 5 Çeviri

Villa de Belchitede 18 mart 1575 yılında Santo Oficio Komiseriliğinden önce mezkur Villa'da Pedro Continente Notario Real olarak geldi dedi ki Lagata bölgesinin Vecino'ları çok tanıdıklar ve bundan çok memnuniyet duyacak veya Lagata vecinolarındaki kadar tek başına Azuara halkının tamamı gibi ve Adı geçen Lugatalı dört veya altı moriscoyla bu arkadaşlığa dayanarak isimlerini bilmeden sadece onlardan birisin mezkur Lugatanın Belediye Başkanının vecinosu Juan Ramón Cañameñeronun oğlu ve olmasını bekledikleri savaşların konuşmasını içine alarak, görgü şahidi onlara dedi kendi hayatlarınız adına bana bir gerçeği söyleyerek memnuniyet verirsiniz : kaç kez kendiniz arasında kasıtlı yaptınız kim benim evimin mülkiyetini almak için geldi buna bir çok cevap verdiler fakat ki görgü şahidinin iyi bir adam olmasından canını almayacaklardı fakat Azara Vecinosunun kampının seveni olan tanrımız tarafından canlı kalamazdı ve Martın sonrasındaki 10 günden onüç veya on dört gün kadar oldu görgü şahidi onlarla girdiği konuşmalarda bunu anladı ve özellikle onlara sordu ki bundan sonra mezkur görgü şahidine güvenip cevap verdiler ki silahlar ve çocukları doğduğu gün 16 yaşına geldiğinde ona silah alabilmek için para toplamaya başladılar ve daha fazlasını demesinden Ramazanda onların çoğunun oruç tuttuklarını da itirafla biliyordu ve pascualarını²³⁹ koruyorlar ve Gusül alıyorlar ve Seramonileriyle et kesiyorlar ve bu onlardan hrhangi birinden bir şey bilmek görgü şahidinin elindeydi ki onlara sormak istiyordu ve aynı şekilde dedi ki Lagatalı moriskolarla denemekte ve onlara demektedy onlar halk olarak azdı onlara dediler ki bakın tanrımız tarafından nasıl yanıltıldınız ki bütün zaragozada on morisko kaldı ve ona bak dediler ve büyük bir şevkle diyodu ki silahlı olduğunu düşünüyordu ve aynı şekilde dedi ki ona dediler ki arkadaş olarak sahip olduğu moro ile hrtistiyan güzel bir macera geçirmişti ve aynı şekilde dedi ki bir gün konuşma sırasında ona dediler : bak Pedro eviniz ilk defa çalınıyor olmalı ve bundan sonra bu sizin kardeşiniz

²³⁹ Bayram ifade edildiğini tahmin ediyoruz.

En la villa de alcamiz aueyn te y dos dias del mes de marzo de mill e quinientos y setenta y cinco años
 ante el comisario del sancto officio en la dicha villa presento Un hombre que se dio a llamar
 Domingo de las fuertez y dize que Undia deste año o antes
 de naxidad no esta bien en que tiempo estando en su casa como es porada al fuego airo
 orey de calanda y de for con versando entre ellos y estando este de porante junto d ellos
 al fuego que no conuez saua con ellos oyo que Uno de ellos llamado carlos montesinos
 que es de fiscal anda dize juro a dios que los auemos de passar a cuchillo y entonces
 aquellas palabras Respondio Uno de calanda ya nos amo que nos Saletan
 tus cortesias entonces el dicho carlos montesinos respondio y dize a el el primero
 y ten mas dize que este de porante y odestiz a Uno llamado mas emiquel royo
 al baxero de bino dela fizecenda por Undia de los meses de octubre o no uen bre
 del año pasado de setenta y quatro quienes son esos que salen de Uza
 porada y este de porante le respondio que Unos de Velésite y el dicho
 miguel Rojo dize y como me en tratado el val dala Ua en queza diziendo que
 Don Juan del Rastro diziendolo por el senor Don Juan de austia que a
 uia de ser arastado descabeçado y quemado y que todos auiamos de ser
 passados a cuchillo y que el dicho royo respondio mal ano que os de dios
 y ellos respondieron que buena cuba para el y que y Van senos de ale
 geia con estas palabras quedaban

4529/2

nº 1

Sayfa 6 Transkripsiyonu

En la villa de Alcañíz* a veinte y dos días del mes de marzo de mil e quinientos y setenta y cinco años ante el comisario del santo oficio en la dicha había pareció* un hombre que se dijo llamar Domingo de Jaso Fuetero/frutero* y dijo que un día de este año o antes de navidad, no está bien en qué tiempo, estando en su casa, como es posada, al fuego cinco o seis de Calanda y de Foz conversando entre ellos y estando este deposante junto de ellos al fuego, que no conversaba con ellos, oyó que uno de ellos llamado Carlos Montesinos que de Foz Calanda dijo juro a dios que los habemos de pasar a cuchillo y entonces a aquellas palabras respondió uno de Calanda ya nosamo que nos hacían tantas cortesías entonces el dicho Carlos Montesino respondió y dijo a él el primero y también más dice que este deposante oyó decir a uno llamado mase* Miguel Royo albardero vecino de La Fresneda por un día de los meses de octubre o noviembre del año pasado de setenta y cuatro quiénes son esos que salen de vuestra posada y este deposante le respondió que unos de Belchite y el dicho Miguel Royo dijo y como me han tratado *el val dala** Valjunquera diciendo que Don Juan del Rastro diciéndolo por el señor Don Juan de Austria que había de ser arrastrado, descabezado y quemado y que todos habíamos de ser pasados a cuchillo y que el dicho Royo respondió mal año que os dé dios y ellos respondieron que buena cuba para él y que van llenos de alegría con estas palabras que decían.

Sayfa 6 Çeviri

22 mart 1575 yılında Sato Oficio Komiserliğinden evvel Villa de Alcañízde Mezkur paresció²⁴⁰da Domingo de Jaso Fuetero/frutero²⁴¹ bir adam ve dedi ki Bu yıl veya Noelden önce bir gün, iyi olmadığı bir zaman, evinde iken, han gibi, Calandalı ve Fozlu 5 veya 6 şahıs ateş etrafında aralarında konuşmaktalardı ve bu görgü şahidi bunlarla birlikte ateşin yanındaydı, onlarla konuşmuyordu, duydum ki onlardan birinin adı Carlos Montesinos Foz Calandalı dedi Allaha yemin ederim onları kılıçtan geçirebiliriz ve bu sözlerden sonra Calandalı biri bize çok nazik davranıyorlar bunun üzerine Mezkur Carlos Montesino cevapladı ve ona öncelikle dedi ve daha fazla dedi o görgü şahidinin birisine La Fresneda vecinosu mase* Miguel Royo albardero dendiğini duydu. bizim han'a bir günlüğüne 74ün geçmiş yılının eylül yada ekim ayından kimler geldi ve görgü şahidi cevapladı ki Belchiteli birileri ve mezkur Miguel Royo dedi ve bana *el val dala* gibi darandılar Valjunquera diyordu ki Don Juan del Rastro Austrialı Señor Don Juan tarafından sürüklendi ve kellesi alındı ve yakıldı ve hepimiz kılıçtan geçebilirdik ve mezkur Royo cevapladı Allahım kötü bir yıl ve onlar onun için iyi sarhoşluk olduğunu söylediler ve dedikleri bu sözle sevinç doldular.

²⁴⁰ Kelime anlamı bulunamamıştır

²⁴¹ Kelimenin transkripsiyonu kişinin yazı stilinden kaynaklı olarak tam okunamamış, olabilecek ihtimaller belirtilmiştir.

5.1 ZARAGOZA ENGİZİSYON MAHKEMESİNİN MORİSKOLAR ÜZERİNDE UYGULADIĞI ENGİZİSYON SÜRECİNE AİT 1575 TARİHLİ MAHKEME KAYDININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Ele aldığımız Zaragoza Engizisyon Mahkemesinin Moriskolar Üzerinde uyguladığı Engizisyon Sürecine Ait 1575 Tarihli Mahkeme Kaydı 17 Mart 1575 ile 22 Mart 1575 yılı arasındaki mahkemedeki Mahkum ve şahitlerin vermiş oldukları itiraflar ve ithamları içermektedir. Belgenin transkript ettiğimiz ve çevirebildiğimiz altı sayfasında bir hüküm bulunmamaktadır. “Aragon krallığının moriskoları hakkında Aragon engizisyon mahkemesinde Tanık veya mahkum olarak bazı kişilerin ifadelerinin açıklanması hususu” olarak başlaması da mahkemenin ifade tutanağı olduğunun göstergesidir.

Bu kaydı seçmemizdeki önemli özelliklerden bir tanesi, İstanbuldan Gelecek Türklerin ve Orada bulunan bir Türkün Moriskolara vereceği silah ve mühimmat desteğinin bulunması ve onların Türkten ve Türklerden çok umutlu olmasıdır.

Ayrıca bu belge, 1568 Gırnata isyanı sonrasında 1573 yılında ve 1577 yılında bu topraklarda planlanan ve Osmanlı tarafından desteklenen isyanın da ²⁴² önemli bir belgesi niteliğini taşımaktadır.

Bazı isimlerin de geçtiği belgede Kişilerin sosyal yaşantısı, meslekleri ile alakalı bilgilere de rastlamaktayız. Örneğin bir Moriskonun terzi olarak ayakkabı yaptığını ve bunları satarak dolandığını, Çocukları 16 yaşına gelene kadar onlara silah parası biriktirdiklerini, işbirliği yaptıkları kişilerin Evlerinin şeklini, Zaragozada bu tarihlerde on kadar moriskonun kaldığını bu belgelerden anlayabiliyoruz.

²⁴² Mehmet ÖZDEMİR, *Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi mi?*, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C.12, S.3-4, Ankara 1999

5.2 TRANSKRİPSİYON VE ÇEVİRİ YÖNTEMİ

İncelediğimiz defter yirmi sayfa olup diğer sayfalarındaki yazı durumları ve atıl sayfalar sebebiyle ilk altı sayfayı almayı uygun gördük. Defterde yer alan ibarelerin bir kısmı silik ve bir kısmı da yazı stilinden dolayı okunamamış olup bu yerlere transkripsiyon içerisinde yanlarına (*) işareti konularak belirtilmiştir.

Defterde aylar ve yıllar miladi olarak kullanılmış, belirtilen tarih aynıyle verilmiştir. Avrupa içerisinde bu ay sisteminin kullanılmasından ötürü miladiden hicriye, hicriden miladiye çevirme yapılmadan direkt olarak tarafınıza sunulmuştur.

Ayrıca transkript edilen kısımlarda eski İspanyolcada kullanılan [x] yerine [j], [ç] yerine [c veya s] kullanılmıştır. Ayrıca eski kullanımda bitişik yazılan kelimeler bugünküne uygun şekilde birbirinden ayrılmıştır.

Çeviri tarafımızca yapılmış olup herhangi bir çevirmen vb. kullanılmamış olup çeviremediğimiz yerleri dipnot olarak belirtmiş bulunmaktayız. Bazı kelimeler Eski İspanyolca olması sebebiyle çevrilememiştir veya eski dönemde kullanıldığı düşünülen anlamı dipnot olarak belirtilmiştir. Çeviride bilmediğimiz veya farklı anlamda kullanılan sözcükleri bulmak için İnci Kut-Güngör Kut Standart İspanyolca-Türkçe ve Türkçe-İspanyolca sözlüğünü kullandık.

SONUÇ

Engizisyon denildiğinde akla gelen en teşkilatlı en meşhur mahkeme muhakkak ki İspanyolların kurduğu Engizisyonudur. Bugüne kadar hemen herkes tarafından bilinen fakat Gerek şiddet, gerek kitap yakmalar, gerek sansür, gerekse işkence eziyet ve gaddarca öldürme yönelimiyle tarihte kötü şöhretli ama en çok bilinen mahkemedir. Fakat mahkemenin bunun haricinde farklı özellikleri de vardır. Her yapıda olduğu gibi bir teşkilatı, belirli seremonileri ve bir bürokrasi oluşumu mevcuttur.

1483 yılında kurulan İspanya Engizisyonu zaman içinde farklı gereksinimlere ihtiyaç duyarak büyümüştür. Deneyimleme süreci yeni ihtiyaçlar doğurmuş ve kendi fikirleri doğrultusunda en ideal ve makul teşkilatlanmayı amaçlamıştır. Bürokratik yapısı, teşkilatlanma şeması ve kurumsal propaganda araçlarıyla büyük bir organizasyon olan engizisyon, bugünkü Avrupa hukukunun temeli ve adalet organizasyonunun başlangıcı mesabesinde bir yapıdır.

İspanyol Engizisyonu Tomas de Torquemada tarafından kurulmuş yıllar içerisinde en ideal yapıya ulaşmıştır. Kurulan bu engizisyon 45 Genel Engizitör görmüş ve Sevilla, Madrid ve Toledo gibi nice taşra teşkilatı yapısına sahip olmuştur.

İspanyol engizisyonunun en önemli enstrümanlarından bir tanesi de genel konseydir. Yüksek Mahkeme (Suprema) ya da Consejo de la General olarak geçen bu yapı 1492 yılında Granadanın Müslümanlardan alınmasının ardından Katolik Krallar olarak adlandırılan Ferdinand ve İsaabel tarafından kurulmuştur. Genel engizitöre yardım etme yükümlülüğü olan kurumun üyeleri hem papalık hem de krallık tarafından atanmaktaydı. Özellikle Müşavirler Krallığın atamaları ile belirlenmekteydi.

Bu yapı üst yapı olmasının haricinde genel kararları alması bakımından da önemlidir. Kurum kısaca Genel Engizitör, Engizitör, Savcı, Sayman, Katip, Şerif, Avukat, Hapishane görevlileri, Komiserler ve Familyarlar gibi görevlileri içerisinde barındırmaktaydı. Her birisinin amacı kutsal gayeye hizmet etmektir.

Bu memurların bir diğer görevi ise İspanyol Engizisyonunun belki de en önemli organizasyonları olan Auto de fe'ye hizmet etmektir. Zira Auto de fe İspanya Engizisyonunun en görünür organizasyonuydu. Bu aynı zamanda İber yarımadasında Engizisyonun propagandasının yapıldığı ve büyük yargılamaların olduğu büyük bir gösteri idi.

Bir gövde gösterisi ve bir korkutma aracı olarak bu organizasyonlara hazırlıklar bir ay öncesinden başlar sabah güneşin doğmasından akşam güneşin batmasına kadar devam eden seramoniler zincirini içerirdi. Şehrin en büyük meydanlarında kurulan platformlar, Auto de fe gününden önceki gün yapılan Cruz Verde alaylarıyla o güne hazırlanan şehir, engizisyon ruhunu hissetsin istenirdi. Kaçanların replikaları, ölenlerin kemikleri, farklı cezalara çarptırılacakların giysileriyle coşkulu bir kalabalığı ağırlayan şehir, o günden sonra aylarca törenleri konuşurdu. Kısaca dostlarına güven veren organizasyon, sapkınlara korku vermek amacı gütmekteydi.

Bazı çalışmalarda kısmi olarak ta “organizasyon” olduğu belirtilse de, maalesef Auto de fe’ler ülkemizde “yakma cezası” olarak bilinmektedir. Bilakis yakma cezası “Relajacion” yakma cezasına çarptırılanlar ise “Relajado/a” olarak geçmektedir.

Auto de fe’ler, Sayın Prof. Dr. Ali ERBAŞ’ın Doçentliği sırasında çevirdiği Guy Testas ve Jean Testas’ın yazdığı Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon kitabı ve 2018 yılında Sayın Şükran BEKTAŞ KONUK’un Yüksek lisans tezinde Yakma cezası olarak geçmektedir. Oysa ki Auto de fe’ler yakma cezalarının gün sonunda görsel olması açısından final olarak uygulandığı, çalışmamızda da bahsettiğimiz gibi, çok büyük organizasyonlardır.

Bunun yanı sıra çalışmamızda El-Acemiye (Aljamiado) bahsinde geçen Poema de Yuçuf, bu literatürün en önemli eserlerinden bir tanesidir. Osmanlı Türkçesi gibi İspanyolcanın da Arap alfabesiyle yazılması önemli bir durumdur. Bu bakımdan önemli gördüğümüz bu şiirin İspanya Milli Kütüphanesi tarafından dijitale konulan kısmını alarak Transkript ettik. Ardından şiirin ilgili kısımlarını bilgimiz dahilinde çevirdik. Daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla da Yusuf şiiri olması bakımından, Yusufun kuyuya atılma bahsi geçen kısmını kelime kelime çevirdik.

Ayrıca tetkik ettiğimiz 1575 tarihli Zaragoza mahkemesine ait kayıt, Aragon krallığının Moriskolarının tanık ve mahkum olarak mahkemece dinlenmeleri içermekte, durumlarından kurtulabilmek için iş birliği ettikleri şahıslar, bu kişilerin uyrukları, sosyal durumları ve meslekleri ile alakalı da bilgiler vermektedir. Belgede İstanbul’un (Constantinopla) olarak geçmesi, Moriskoların Türklerden yardım ve silah beklemeleri, Türkün ve Türklerin gelmesiyle birçok şeyin değişeceğine olan inançları bakımından ilginizi çeken belge, 1486 yılında İspanyalı Müslümanların II. Bayezid’den yardım isteği

ile başlayan Osmanlı-Endülüs Müslümanları ilişkilerinin ardından, Osmanlı devletinin Gırnata isyanına verdiği desteğin önemli bir belgesi niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

AHN, Inquisición, 4529, exp.2

ARCV, Pergaminos, Carpeta, 3, 4

AGS, Cámara De Castilla. Ced, 2, 2-1.41, 1. Fols. 41r-v

Bne, mss/res.247

<http://www.bne.es/es/micrositios/exposiciones/memoriamoriscos/exposicion/seccion4/obra52.html?origen=galeria> (Erişim tarihi 16.05.2020) (Biblioteca Nacional de Madrid)

Gaceta de Madrid <https://www.boe.es/datos/pdfs/boe//1834/150/a00649-00649.pdf> (erişim tarihi 19.05.2020)

İnternet Kaynakları

Genel Engizitör Listesi

<http://www.congreso.gob.pe/Docs/participacion/museo/Inquisicion/files/inquisidores.pdf> (Erişim tarihi - 04.07.2020). (Peru Cumhuriyet Meclisi Sitesi)

Ek Resimler

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/auto-da-fe-in-the-plaza-mayor-of-madrid/8d92af03-3183-473a-9997-d9cbf2557462> (Erişim tarihi 19.05.2020) (Madrid Kültür Bakanlığı Prado Müzesi)

<https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/auto-de-fe-presidido-por-santo-domingo-de-guzman/5564d7cb-621f-437b-b2e8-001728590173> (Erişim Tarihi 19.05.2020) (Madrid Kültür Bakanlığı Prado Müzesi)

https://es.wikipedia.org/wiki/Capitulaciones_de_Granada#/media/Archivo:La_Rendici%C3%B3n_de_Granada_-_Pradilla.jpg (Erişim Tarihi 21.05.2020) (Senado Sarayında Bulunmaktadır)

<https://fineartamerica.com/featured/spanish-inquisition-nthe-auto-da-fe-the-ceremony-accompanying-the-pronouncement-of-judgment-by-the-spanish-inquisition-color-over-a-line-engraving-from-historia-inquisitionis-by-phillip-van-limborsch-1692-granger.html?product=poster> (Erişim Tarihi 21.05.2020)

<https://www.muyhistoria.es/edad-media/fotos/los-instrumentos-de-tortura-de-la-inquisicion/la-horquilla-del-hereje> (Erişim Tarihi 21.05.2020)

Kutsal Kitaplar

İncil, Luka 19:11-27

Kuran-ı Kerim, Maide Suresi, 29. Ayet. Diyanet İşleri Başkanlığı Çevirisi

Araştırma Kaynakları

İspanyolca

Alonso, S. Actos De Habla En Procesos De La Inquisición Española, Doktora Tezi, Universidad de Valladolid, 2014

Bada elias, j. El Tribunal De La Inquisición En Barcelona, ¿ Un Tribunal Peculiar?, *Revista De La Inquisición (Engizisyon Dergisi)*, s.2, Madrid, 1992

Bel Bravo, M. A. “Judios Andaluces En El Reinado De Los Reyes Catolicos”(1475-1492), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Granada 1986

Belhamed, H. La Inquisición Española Y La Expulsión Como Castigo A Los Moriscos, *Clio & Crimen*, no:10 Durango 2013

Bernaldez, Andres Historia De Los Reyes Catolicos Dn. Fernando y Da. ISABEL, C.1, Don Jose M.a Geofrin, Sevilla 1869

Caballero Gomez, M. V. El Auto De Fe 1680. Un Lienzo Para Francisco Rizi, *Engizisyon Dergisi*, 3. Sayı, Madrid, 1994

Candela Oliver, B. Práctica Del Procedimiento Jurídico Para Inquisidores: El Abecedario De Nicolás Rodríguez Ferosino, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad De Alicante, 2015

Carrasco, E. F. Inquisidores En La Inquisición De Cuenca Tras Su Restablecimiento Por Fernando VII, *Hukuk Dergisi Uned*, Sayı19, Universidad Nacional De Educación A Distancia, Madrid, 2016

Cerillo Cruz, G. Los Familiares De La Inquisición Española (1478-1700), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Madrid, 2002

- Cerrillo Cruz, G. Aproximación Al Estatuto Jurídico De Los Familiares De La Inquisición Española, *Manuscripts Dergisi*, Sayı:17, Universidad Autónoma De Madrid, Madrid, 1999
- Colom Palmer, M. J. El Tribunal De La Inquisición De Mallorca (1578-1700), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Barcelona 2015
- Cuadro García, A. C. Las Cárceles Inquisitoriales Del Tribunal De Córdoba, *Hispania Dergisi*, Sayı:65, No:220, Madrid, 2005
- De Córdoba Miralles, Á. F. Alejandro VI Y La Inquisición Española, Edizioni Università Della Santa Croce, Roma, 2005
- De La Cruz Valenciano, D. L. La Inquisición Española, Yayınlanmamış Makale, Barcelona 2012
- De La Lama, Enrique, Cuenca Y La Inquisición, *Anuario De Historia De La Iglesia*, S.22, Barcelona, 2013
- De Yébenes Prous, P. G. El Tribunal Del Santo Oficio De La Inquisición De Sevilla (1480-1650): Burocracia Y Hacienda, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Madrid 1989
- Domínguez Ortiz, A. Los Orígenes De La Inquisición, *Engizisyon Dergisi*, S.8, Madrid, 1999
- Dominguez Salgado, M. Del P. Inquisidores Y Fiscales De La Inquisición De Corte (1580-1700), *Engizisyon Dergisi*, Sayı:4, Universidad Computense, Madrid, 1995
- Escudero, J. A. Notas Sobre La Carrera Del Inquisidor General Diego De Espinosa, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:10, Universidad Computense, Madrid, 2001
- Escudero, J. A. La Inquisición En España, *Cuadernos De Historia*, S.108, Madrid 1996
- Finger, C. İspanyada Engizisyon, Koşkun Basımevi, İstanbul, Çev. Ömer Rıza Doğrul, 1938
- Follana Fernández, N. La Cultura Material Hispanomusulmana En Época De Los Reyes Católicos: El Ejemplo Del Reino De Granada, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Granada 2017, s.286-287
- García, I. Gran Ofensiva Antijudía De La Inquisición De Granada, 1715-27, *Chronica Nova*, S.17, 1989
- Gascon, Z. J. Propaganda E Inquisición En La Sevilla Del Siglo XVII, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sevilla, 2015

- Gómez Vozmediano, M. F. Un Registro De Causas De Fe Juzgadas Por El Tribunal De Distrito Del Santo Oficio Toledano Conservado En El Archivo Diocesano De Toledo, In Simpósio Internacional De Estudos Inquisitoriais – Alcalá De Henares, Universidade De Alcalá, Madrid, 2015
- Gomez-Rivero, R. Los Consejeros De La Suprema En El Siglo XVIII, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:7, Universidad Computense, Madrid, 1998
- Gomez-Rivero, R. Consejeros De La Suprema De Felipe V, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:4, Universidad Computense, Madrid, 1995
- Janer, F. Poetas Castellanos Anteriores Al Siglo XV., m. Rivadeneyra—Impresor — Editor, Madrid 1864
- Juanto Jiménez, C. El Comisario Del Santo Oficio En Las Instrucciones Inquisitoriales, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:18, Madrid, 2014
- Lahoz Finestres, J. M. Una Perspectiva De Los Funcionarios Del Santo Oficio, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:9, Universidad Computense, Madrid, 2000
- De Lera Garcia, R. Gran Ofensiva Antijudia De La Inquisición De Granada, 1715-27, *Chronica Nova*, S17, 1989
- López Martínez, N. Nueva Teoría Sobre El Origen De La Inquisición Española, *Engizisyon Dergisi*, S.8, Madrid, 1999
- Lopis, B. F. Los Moriscos Y La Inquisición. Cuestiones Artísticas, *Manuscripts: Revista D'història Moderna*, no:28, Valencia 2010
- Madrigal Castro, S. Beatas E Inquisición En La Sevilla Del Primer Tercio Del Siglo XVII, *Haíresis. Revista De Investigación Histórica*, S.1, Íspanya, 2013
- Melgares Marin, d. J. Procedimientos De La Inquisición, Librería De D. Leon Pablo Villaverde, Madrid 1886
- Menéndez Pidal, R. Poema Del Yúçuf Materiales Para Su Estudio, *Tipografía De La Revista De Archivos , Bibliotecas Y Museos*, Madrid 1902
- Mesa-Moles, M. P. Espinar, Jurisdicción Penal Ordinaria E Inquisición En La Edad Moderna (A Propósito Del Delito De Bigamia), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad Rey Juan Carlos, Madrid, 2013

- Miguel, J. B. Catálogo De Los Procesos Inquisitoriales Del Tribunal Del Santo Oficio De Barcelona, Espacio, Tiempo Y Forma. Serie Iv, *Historia Moderna Dergisi*, No:3, Madrid 1990
- Miguel, J. B. Catálogo De Los Procesos Inquisitoriales Del Tribunal Del Corte, *Engizisyon Dergisi*, No:3, Madrid 1994
- Miguel, J. B. Catálogo De Los Procesos Inquisitoriales Del Tribunal Del Santo Oficio De Murcia, Murcia, 1987
- Molina Riquelme, A. G. El Auto De Fe De México De 1659: El Saludador Loco, López De Aponte, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:3, Madrid, 1994
- Pasamar Lázaro, J. E. El Comisario Del Santo Oficio En El Distrito Inquisitorial De Aragón, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:6, Universidad Computense, Madrid, 1997
- Pasamar Lázaro, J. E. Inquisición En Aragón: La Cofradía De San Pedro Mártir De Verona, *Engizisyon Dergisi*, S.5, Madrid, 1996
- Pedrós Ciurana, M. L. Inquisición, Magia Y Sociedad En La Valencia Del Siglo XVIII, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad De Valencia, Valencia, 2016
- Peñañiel Ramón, A. Inquisición Y Moralidad Pública En La España Del Siglo XVIII, *Engizisyon Dergisi*, S.5, Madrid, 1996
- Prescott, S. İspanyol-Türk Edebi, Kültürel Ve Siyasi Münasebetleri (1096-1499), Ttk, Ankara 2011
- Quesada Morillas, y. La Expulsión De Los Judíos Andaluces A Finales Del Siglo XV Y Su Prohibición De Pase A Indias, *Actas Del I Congreso Internacional Sobre Migraciones En Andalucía*, Granada, 2011
- Quiñones hernández, L. C. Inquisición Y Vida Cotidiana En Durango, 1563-1821, Artes Gráficas La Impresora Yayınevi, Meksika, 2009
- Sáenz Berceo, M. Del C. La Visita En El Tribunal Del Santo Oficio De La Inquisición De Valladolid (1600-1650), *Engizisyon Dergisi*, Sayı:7, Universidad Computense, Madrid, 1998
- Saenz Berceo, M. Del C. Los Inquisidores Del Tribunal De Valladolid Durante El Reinado De Felipe III, *Engizisyon Dergisi*, Sayı:8, Universidad Computense, Madrid, 1999

Trope, H. Inquisición Y Locura En La España De Los Siglos XVI Y XVII, *Bulletin Of Spanish Studies*, S.8, Londra, 2010

Urta Jaure, N. Mujeres, Brujería E Inquisición. Tribunal Inquisitorial De Lima, Siglo XVIII, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidad Autónoma De Madrid, Madrid, 2012

Türkçe

Âl-i Ali, n. Endülüs tarihi, çev. Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010

Apak, Â. Anahatlarıyla İslâm Tarihi (3), Ensar Neşriyat, İstanbul 2008

Asiler, Ç. İslam Tarihinde İşkence (Emevilere Kadar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2018

Atçeken, İ. H. Endülüs'ün Fethi ve Mûsa b. Nusayr, Araştırma Yayınları, Ankara 2002

Bektaş Konuk, Ş. Batılı Kaynaklara Göre Endülüs'te Moriskolara Yönelik Engizisyon Uygulamaları (1492-1614), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2018

Bilgin, F. Katolik İspanyol İktidarında Endülüs Müslümanlarının Kimlik Mücadelesi: Moriskolar Örneği, *Milel Ve Nihal Dergisi*, c. X1, İstanbul 2014

Dadan, A. Endülüs Adının Kökeni Üzerine, *İstem*, S.14, Konya 2019

Erooğlu, A. H. Farklı İnancı Tehdit Olarak Algılamının Sonucu: Engizisyon Terörü, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.vii, S.20, Ankara 2004

Egin, M. Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1998.

Gül, T. Endülüs'ün Fethi Ve Valiler Döneminde (711-756) İktidar Mücadeleleri, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, C.2, S.5, Ocak 2019

Güneş, M. K. İspanyol Engizisyonu Ve Bibliyografyası, *Utad*, Sayı:1, 2017

Harman, Ö. F. Hâbil Ve Kabil, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul, 1996

Heather, P. Gotlar, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012

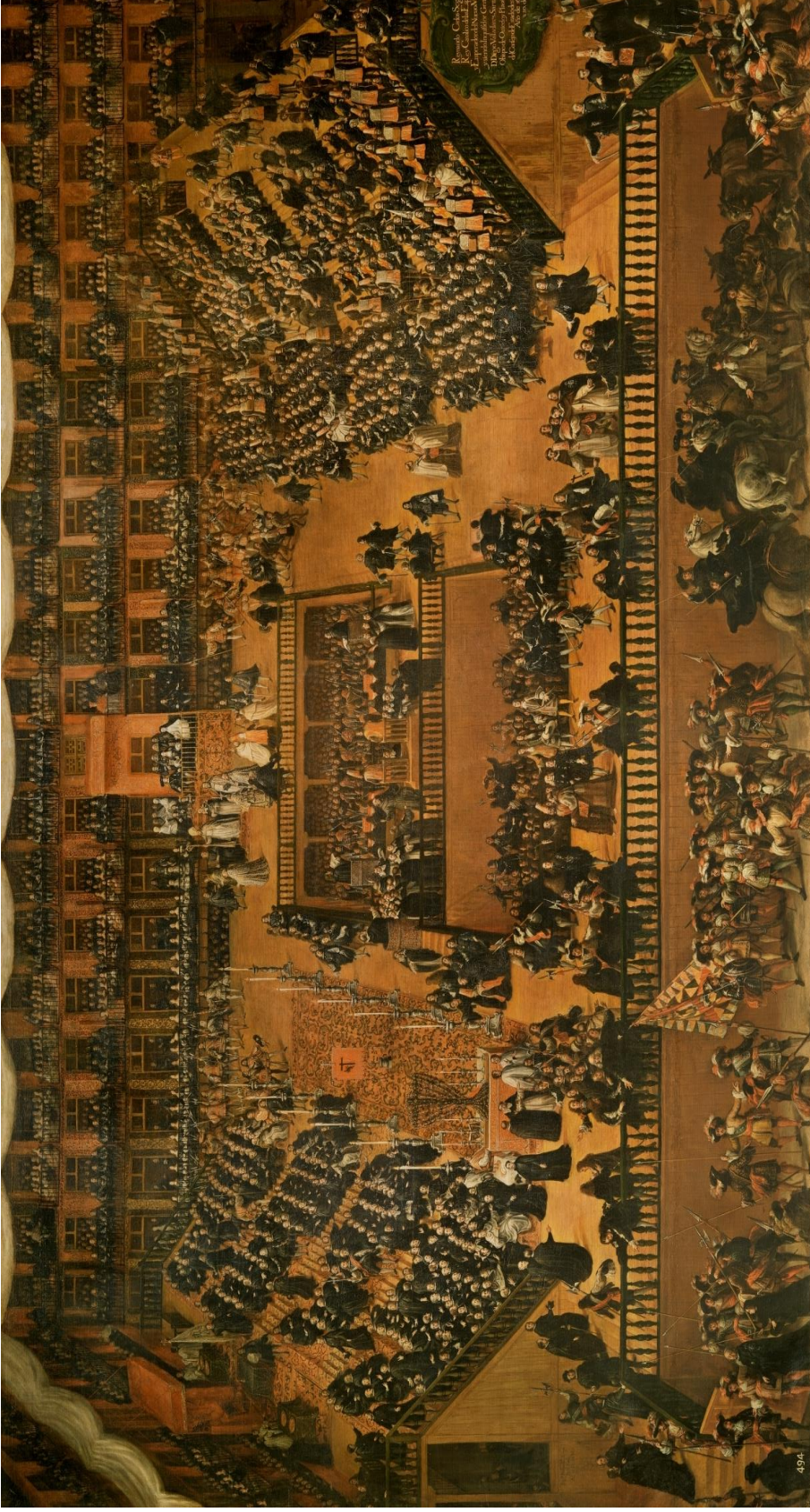
Hourani, A. Arap Halkları Tarihi, Çev.Anıl Alogan, İletişim Yay., İstanbul 2012

Innes, B. İşkencenin Tarihi, Paris Yayınları, İstanbul, 2018

- İlhan, S. Fetihten Murâbitlar Dönemine Kadar Endülüs'te Yahudiler (711-1091), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006
- Kılıç, A. Endülüs Müslümanları ve Osmalı İmparatorluğu (1492-1614), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012
- Kılıç, A. İspanyol Engizisyonu Ve Müslümanlar, *İnsan Ve Toplum Dergisi*, C.V1, S.1, İstanbul 2016
- Kut, İ. Ve Kut, G. Standart İspanyolca-Türkçe Türkçe-İspanyolca Sözlük (4.Baskı), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008
- Özdemir, M. Endülüs Müslümanları (Siyasi Tarih), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010
- Özdemir, M. Endülüs Müslümanları Kültür Ve Medeniyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012
- Özdemir, M. Endülüs, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. X1, İstanbul 1995
- Özdemir, M. Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi Mi?, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. 12, S. 3-4, Ankara 1999
- Scott, G. R. İşkencenin Tarihi, Dost Yayınevi, Ankara, 2003
- Seviğ, V. R. Engizisyon Muhakeme Usulü, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XVIII, S.1, Ankara 1961
- Şeker, C. İspanya'da Yahudiler'in Ve Marranolar'ın Tarihi (XIII.-XVI. Yy.), *Akademik Araştırmalar Dergisi*, s.64, 2015
- Şeyban, L. Endülüs, Pasifik Ofset, İstanbul 2014
- Şeyban, L. Reconquista, İz Yayıncılık, İstanbul 2010
- Testas, G. Ve Testas, J. Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon, Çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul 2003
- Ülkü, H. Başlangıçtan Günümüze İslâm Tarihi, Akit Yayınları, İstanbul
- Watt, M. Ve Cachia, P. Endülüs Tarihi, Küre Yayınları, İstanbul 2012
- Ziya Paşa, Endülüs Tarihi, Timaş Yayınevi, İstanbul 2012
- Ziya Paşa, Ortaçağın Karanlık Çehresi:Engizisyon Mahkemeleri, Çev.Cahit Külekçi, İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2011

EKLER

Ek 1

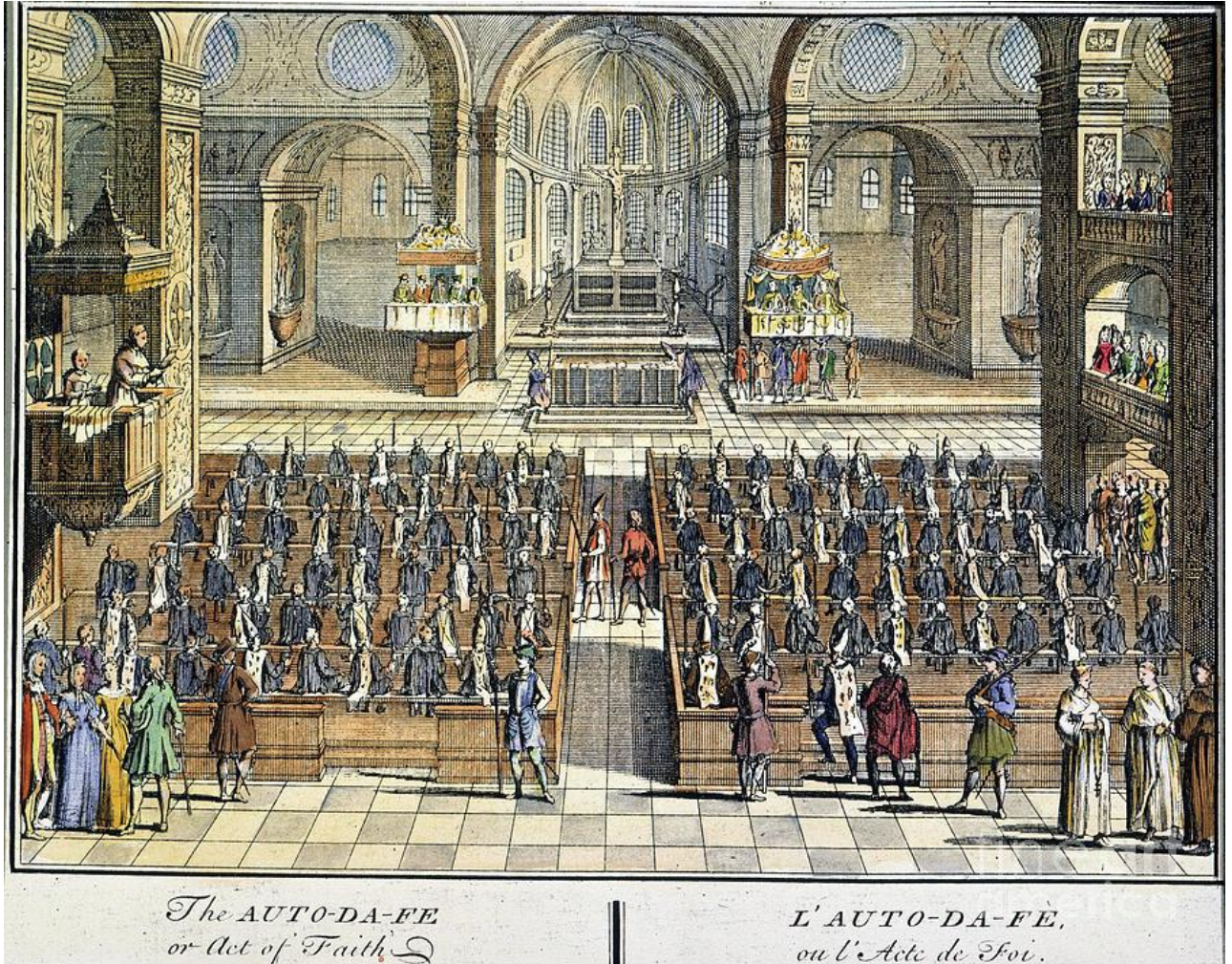

Francisco Rizi, Auto de Fe Plaza Mayor de Madrid 1683 ²⁴³

²⁴³

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/auto-da-fe-in-the-plaza-mayor-of-madrid/8d92af03-3183-473a-9997-d9cbf2557462>

19.05.2020) “1680 yılında yapılan Auto de Fe toplantısının hemen akabinde çizilen bir tablo.” Ayrica bkz, Caballero Gomez, s.100

Auto particular de fe (özel Auto de fe) örneği²⁴⁴

²⁴⁴ <https://fineartamerica.com/featured/spanish-inquisition-nthe-auto-da-fe-the-ceremony-accompanying-the-pronouncement-of-judgment-by-the-spanish-inquisition-color-over-a-line-engraving-from-historia-inquisitionis-by-phillip-van-limborsch-1692-granger.html?product=poster> (Erişim Tarihi 21.05.2020)

Auto singular de fe ve Autillo örneği²⁴⁵

²⁴⁵ <https://www.muyhistoria.es/edad-media/fotos/los-instrumentos-de-tortura-de-la-inquisicion/la-horquilla-del-herije> (Erişim Tarihi 21.05.2020)

Santo Domingo Guzmanın Başkanlık Ettiği Auto de fe²⁴⁶

²⁴⁶

<https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/auto-de-fe-presidido-por-santo-domingo-de-guzman/5564d7cb-621f-437b-b2e8-001728590173> (Erişim Tarihi 19.05.2020)

Genel Auto de fe'nin Halka Duyuruluşu²⁴⁷

²⁴⁷ Gascon, s.603

Ek 6

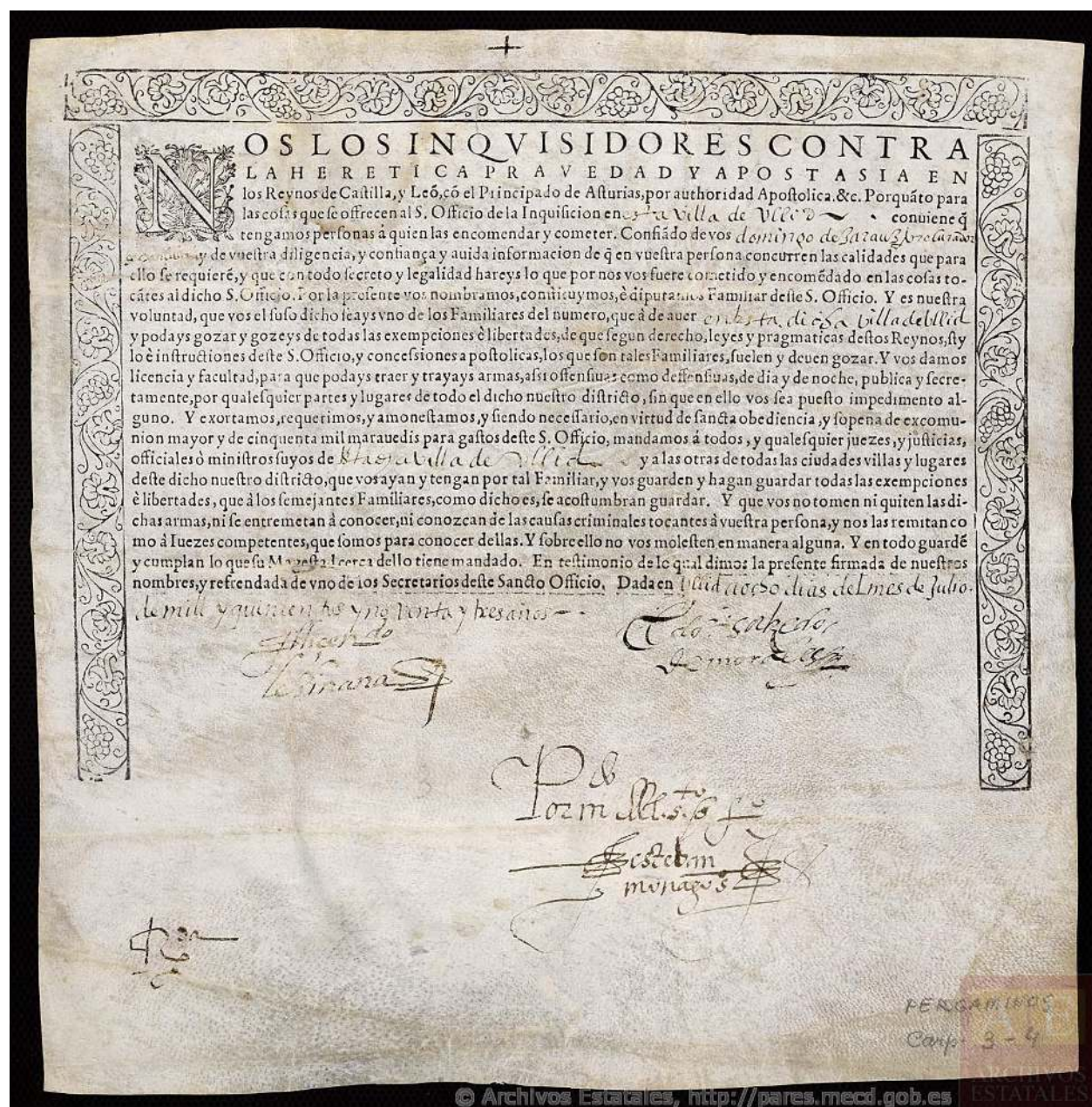
Granadanın Teslimi²⁴⁸

²⁴⁸https://es.wikipedia.org/wiki/Capitulaciones_de_Granada#/media/Archivo:La_Rendici%C3%B3n_de_Granada_-_Pradilla.jpg (Erişim Tarihi 21.05.2020)

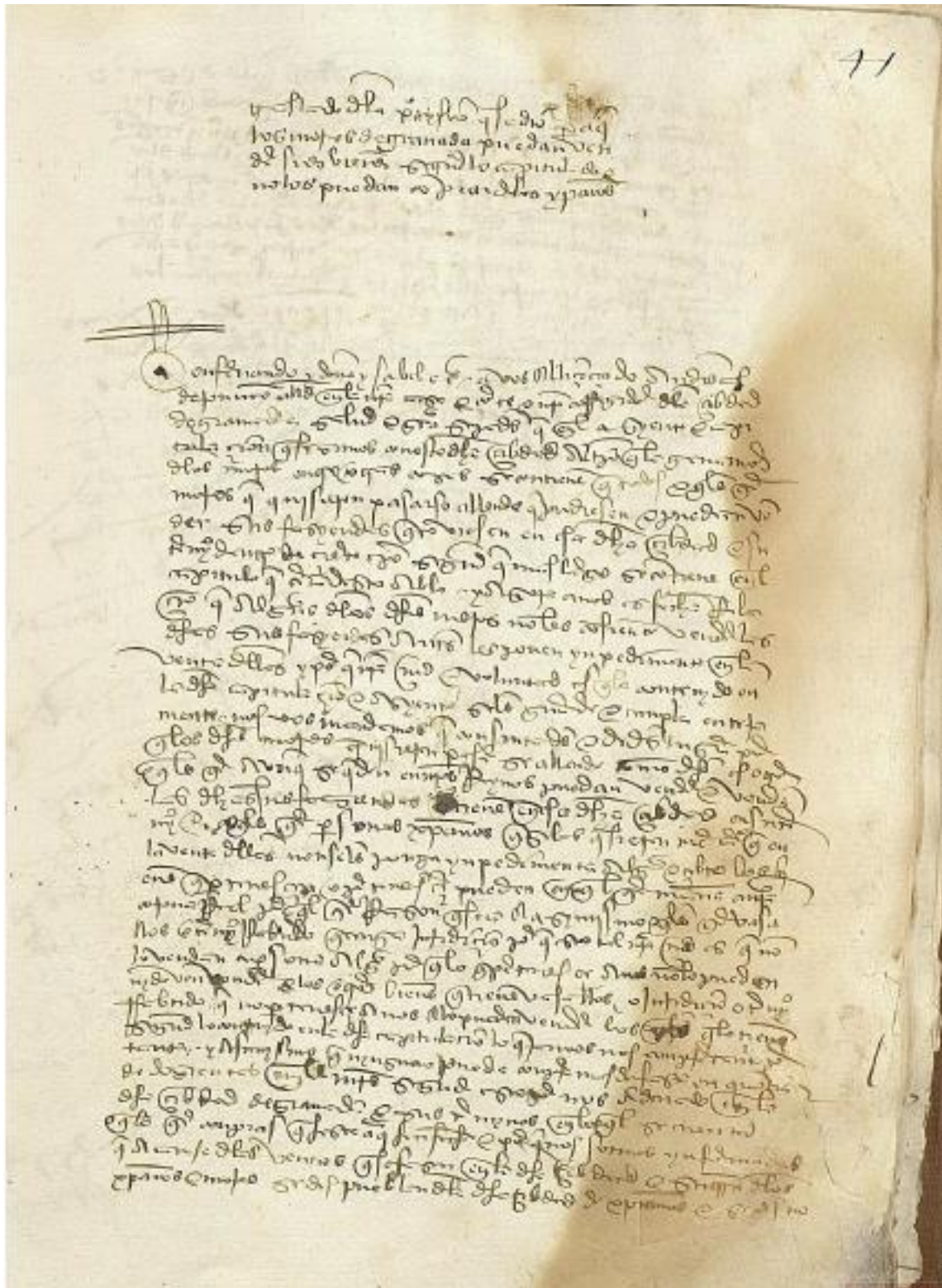
Sevillada Mahkumların Götürülüğü²⁴⁹

²⁴⁹ Gascon, s.609

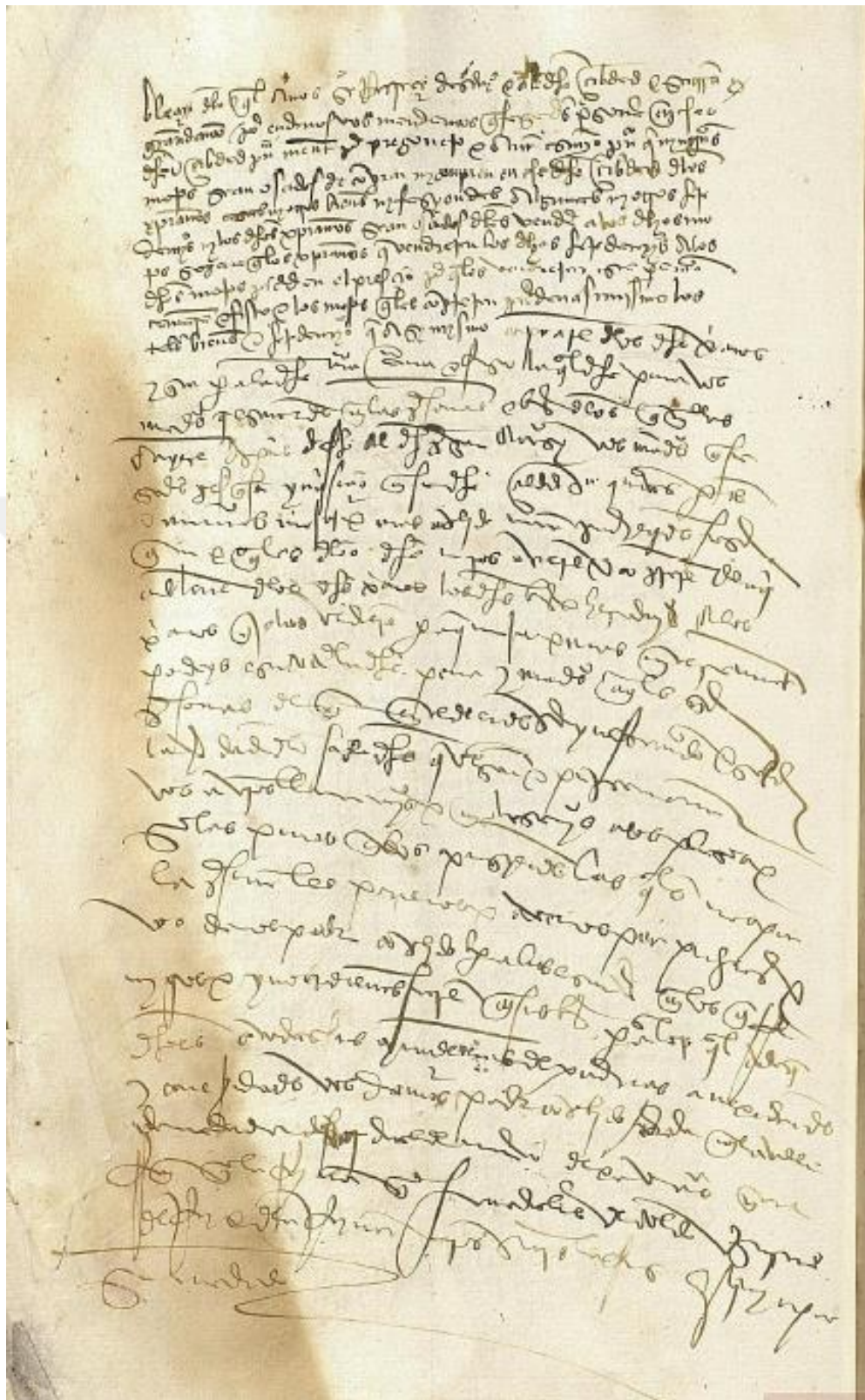
El yazması Poema de Yuçuf Sayfa 32,²⁵¹

²⁵¹<http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/MemoriaMoriscos/Exposicion/Seccion4/Obra52.html?origen=galeria> (Erişim Tarihi 19.05.2020)

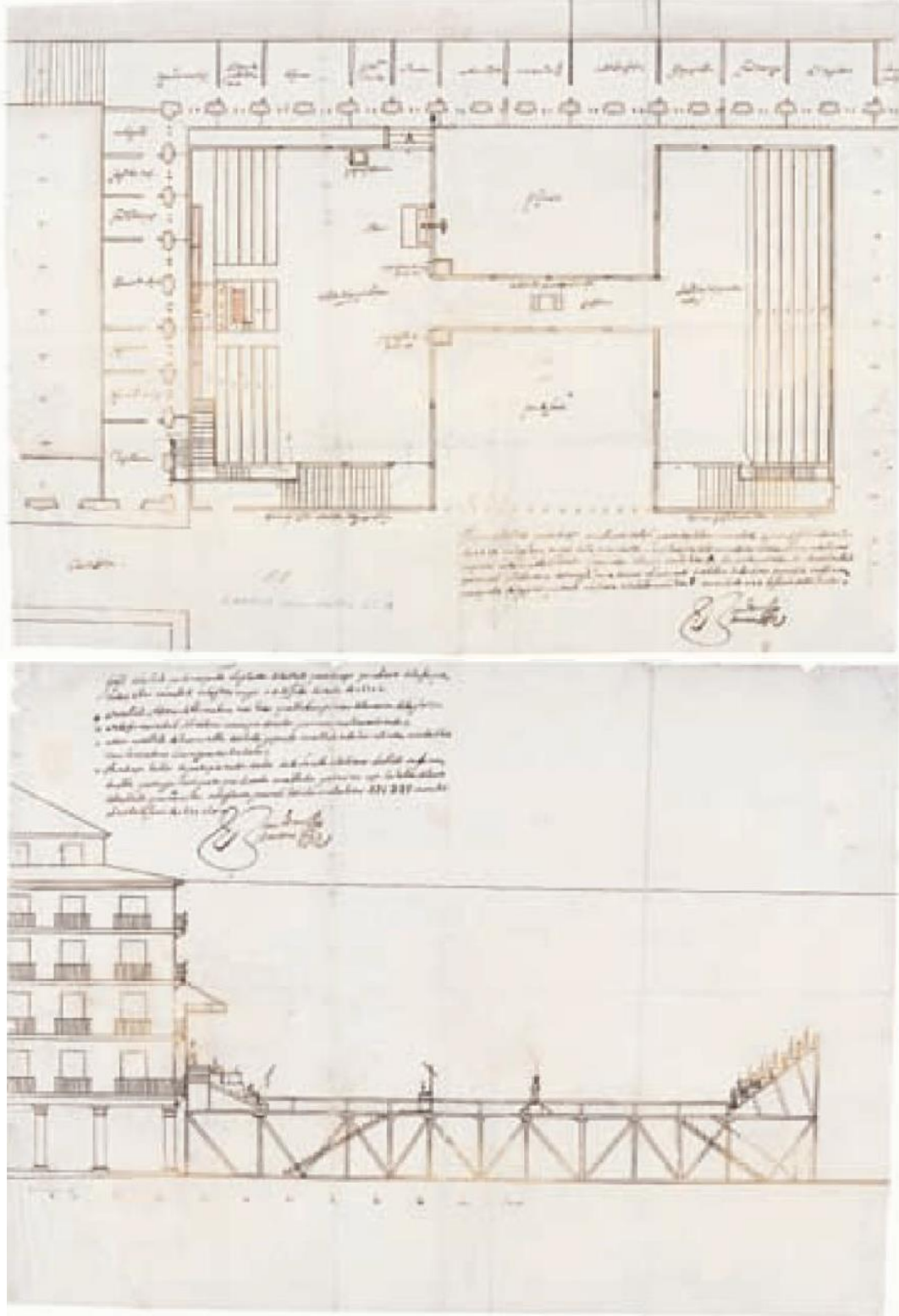

Müslümanların mal alım satımını düzenleyen 2 Mart 1495 tarihli belge sayfa 1, ²⁵²

²⁵² Archivo General de Simancas. Cámara de Castilla. CED, 2,2-1.41,1. Fols. 41r-v ve Nuria Follana Fernández, *LA CULTURA MATERIAL HISPANOMUSULMANA EN ÉPOCA DE LOS REYES CATÓLICOS: El ejemplo del Reino de Granada*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Granada 2017, s.286-287

Müslümanların mal alım satımını düzenleyen 2 Mart 1495 tarihli belge sayfa 2

1632 Plaza Mayorda yapılacak Auto de fe planı²⁵³

²⁵³ Gascon, s.604

PROCESIÓN DE LA SANTA CRUZ*

Tribunal de Granada

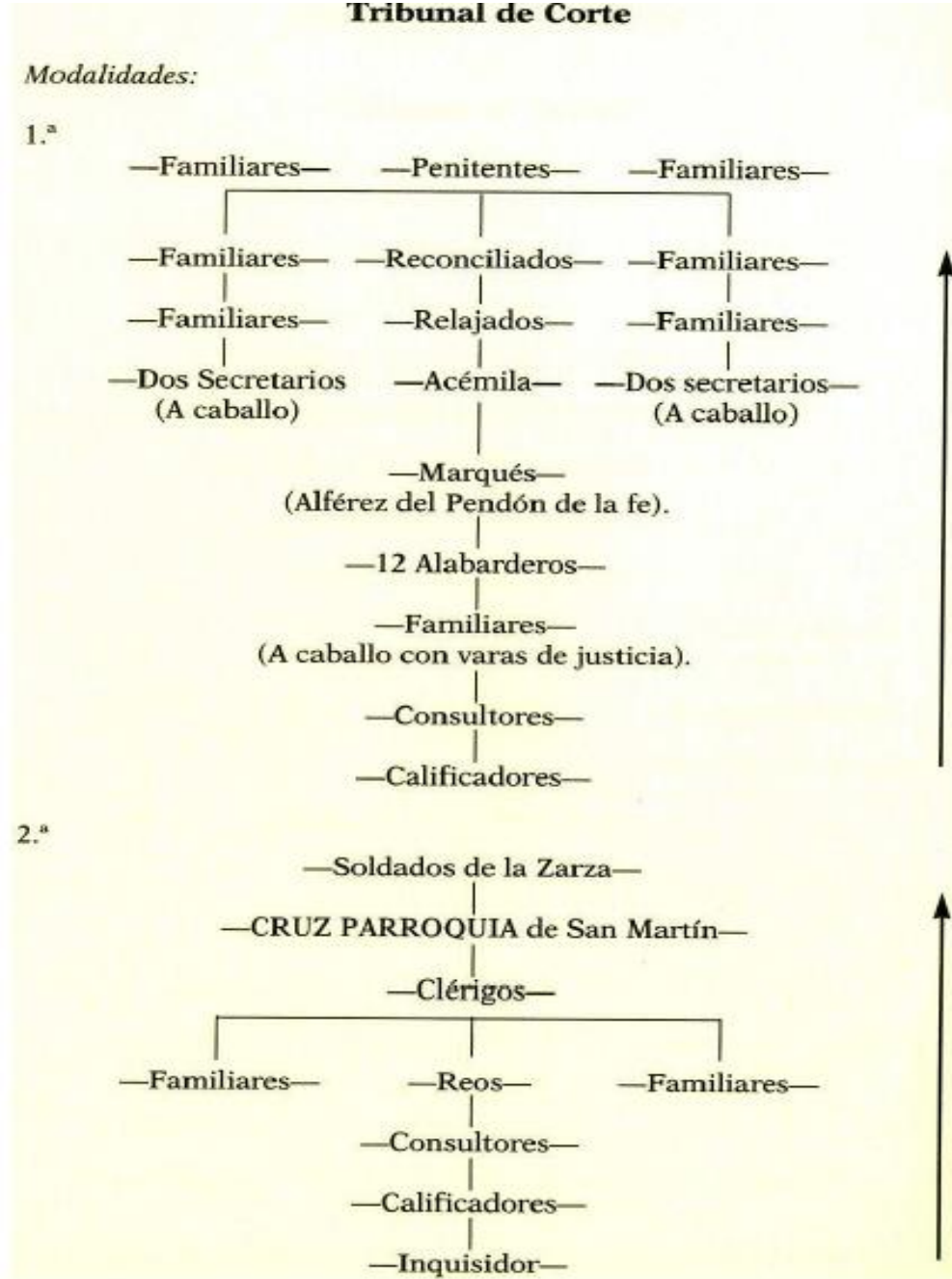
Recorrido: Calle de la Inquisición, de Elvira, Plaza Nueva desembocando en la Plaza Vibarrambla.

* En los tribunales en que ha sido posible descubrir el itinerario o algún punto de referencia al mismo se hace constar. La flecha que figura al margen de cada esquema indica el sentido de la marcha. Hemos respetado con exactitud las indicaciones, aclaraciones o denominaciones aplicadas a los distintos elementos de cada cortejo.

Granada Mahkemesinin Yeşil Haç Alayı²⁵⁴

²⁵⁴ Gascon, s.607

Madrid Mahkemesine Mahkumların götürülüşü²⁵⁵

²⁵⁵ Gascon, s.610

Número 150.

Este periódico sale todos los días, y se suscribe en Madrid en el despacho de la Imprenta Real, y en las provincias en todas las administraciones de Correos.

JUEVES 17 DE JULIO DE 1834.

PRECIOS DE SUSCRIPCION.

	Año.	Medio.	Tres meses.
Para Madrid.....	140	130	60.
Para el Reino.....	140	130	80.
Para Ultramar.....	180	170	90.
Para Indias.....	400	300	100.

GACETA DE MADRID.

ARTICULO DE OFICIO.

Oficio recibido en el ministerio de lo Interior.

Excmo. Sr.: S. M. la REINA nuestra Señora y su augusta Madre la REINA Gobernadora, continúan sin la menor novedad en su importante salud.

De igual beneficio disfrutan SS. AA. la Sra. Infanta Doña María Luisa, y el Sr. Infante D. Francisco de Paula.

De Real orden lo participo á V. E. para su satisfacción y efectos oportunos.

Dios guarde á V. E. muchos años. San Ildefonso 15 de Julio de 1834. = Francisco Martínez de la Rosa. = Sr. Secretario del Despacho de lo Interior.

REAL DECRETO.

Deseando aumentar las garantías del crédito público de la nación por todos los medios compatibles con los principios de justicia: teniendo en consideración, que mi augusto Esposo (Q. E. G. E.) creyó bastante eficaz al sostenimiento de la religión del Estado la nativa é imprescriptible autoridad de los M. RR. arzobispos y RR. obispos, protegida cual corresponde por las leyes de la monarquía: que mi Real decreto de 4 de Enero próximo pasado ha dejado en manos de dichos prelados la censura de los escritos concernientes á la fe, á la moral y disciplina, para que se conserve ileso tan precioso depósito: que están ya concluidos los trabajos del código criminal, en que se establecen las convenientes penas contra los que intenten vulnerar el respeto debido á nuestra santa religión: y que la junta eclesiástica, creada por mi Real decreto de 22 de Abril, se ocupa de proponer cuanto juzgue conducente á tan importante fin, para que provea Yo de remedio hasta donde alcance el Real patronato, y con la concurrencia de la santa Sede en cuanto menester fuere: en nombre de mi excelsa Hija Doña ISABEL II, oído el consejo de Gobierno y el de Ministros, he venido en mandar lo siguiente:

Artículo 1.º Se declara suprimido definitivamente el tribunal de la Inquisición.

2.º Los predios rústicos y urbanos, censos ó otros bienes con que se había dotado la piedad soberana, ó cuya adquisición le proporcionó por medio de leyes dictadas para su protección, se adjudican á la extinción de la deuda pública.

3.º Las tít. canónicas que estaban agregadas á la inquisición, se aplican al mismo objeto, con sujeción á mi Real decreto de 9 de Marzo último, y por el tiempo que expresan las bulas apostólicas sobre la materia.

4.º Los empleados de dicho tribunal y sus dependencias que posean prebendas eclesiásticas, ó obtengan cargos civiles de cualquiera clase con sueldo, no tendrán derecho á percibir el que les correspondía sobre los fondos del mismo tribunal cuando servían en él sus destinos.

5.º Todos los demás empleados, mientras no se les proporcione otra colocación, percibirán exactamente de la Caja de Amortización el sueldo que les corresponda según clasificación, que solicitarán ante la junta creada al efecto.

Tendrásis entendido, y dispondrás lo necesario á su cumplimiento. = Está rubricado de la Real mano. = En San Ildefonso á 15 de Julio de 1834. = A D. Nicolás María Garell.

MINISTERIO DE HACIENDA DE ESPAÑA.

Real orden.

Solicita S. M. en preaver por todos medios la propagación de la enfermedad que aflige á varias provincias, y desear de ahuyentar de los pueblos hasta la posibilidad de ser infestados: y teniendo en consideración los aciagos resultados que por otros títulos pudiera

experimentar la salud pública, si en lo caluroso de la presente estación permanecieran hacinados en las cárceles muchos infelices que incurrieron en ciertos delitos leves en sí de contrabando, defraudación ó sus incidencias: se ha dignado resolver, en nombre de su augusta Hija Doña ISABEL II, lo siguiente:

Artículo 1.º Los subdelegados de rentas, tan luego como reciban esta Real determinación, acompañados de sus asesores, practicarán una visita extraordinaria de todos los presos actualmente en las cárceles por delitos cometidos contra la Real Hacienda, ya estén pendientes de la sustanciación de sus respectivas causas, ó ya se encuentren estas fenecidas, y los pondrán en libertad, siempre que las penas personales que les correspondieran no excedan de cuatro años, pues que S. M. les indulta por esta vez de la expresada condenación.

Art. 2.º Aquellos que, por ser mas graves sus delitos, deban sufrir hasta seis años de pena aflictiva, quiere S. M. que se les rebajen tres, y dos á los que les correspondían ocho años.

Art. 3.º Para los que hayan de sufrir mayor condena, quedará esta reducida á solos ocho años.

Art. 4.º Si los contenidos en las dos disposiciones anteriores se conformaren en experimentar desde luego la Real clemencia de S. M., saldrán inmediatamente á cumplir su tiempo en el presidio peninsular de la provincia á que corresponda el juzgado.

Art. 5.º No aviniéndose los reos á las rebajas indicadas, seguirán sus causas con la celeridad que la ley previene, bajo la mas efectiva responsabilidad de las subdelegaciones.

Art. 6.º Para la aplicación de las gracias precedentes no se exceptúa delito alguno de los cometidos contra el fisco.

Art. 7.º No obstante de que los procesados han de experimentar en el momento la gracia que les quepa, remitirán los subdelegados á la superintendencia general de Real Hacienda un testimonio en relación de la causa y providencia que al tenor de esta resolución de S. M. haya recaído.

Art. 8.º Los reos que se encuentren presos tan solo por la insolvencia de condenaciones pecuniarias serán tambien puestos en libertad, quedando no obstante á salvo el derecho de tercero para reclamar contra ellos cuando mejoren de fortuna.

De Real orden lo comunico á V. para su mas exacto y puntual cumplimiento. Dios guarde á V. muchos años. Madrid 15 de Julio de 1834.

PARTE NO OFICIAL.
NOTICIAS EXTRANJERAS.

(Continuación del correo anterior.)

PRUSIA.

Berlín 22 de Junio.

Se ha dilatado hasta los primeros días del mes de Julio el viaje del Rey á Teopitz. Después de haber tomado los baños pasará el Rey á Pomerania en la Prusia occidental. Ya para entonces estará de vuelta el Príncipe Real. (Gaceta de Leipzig).

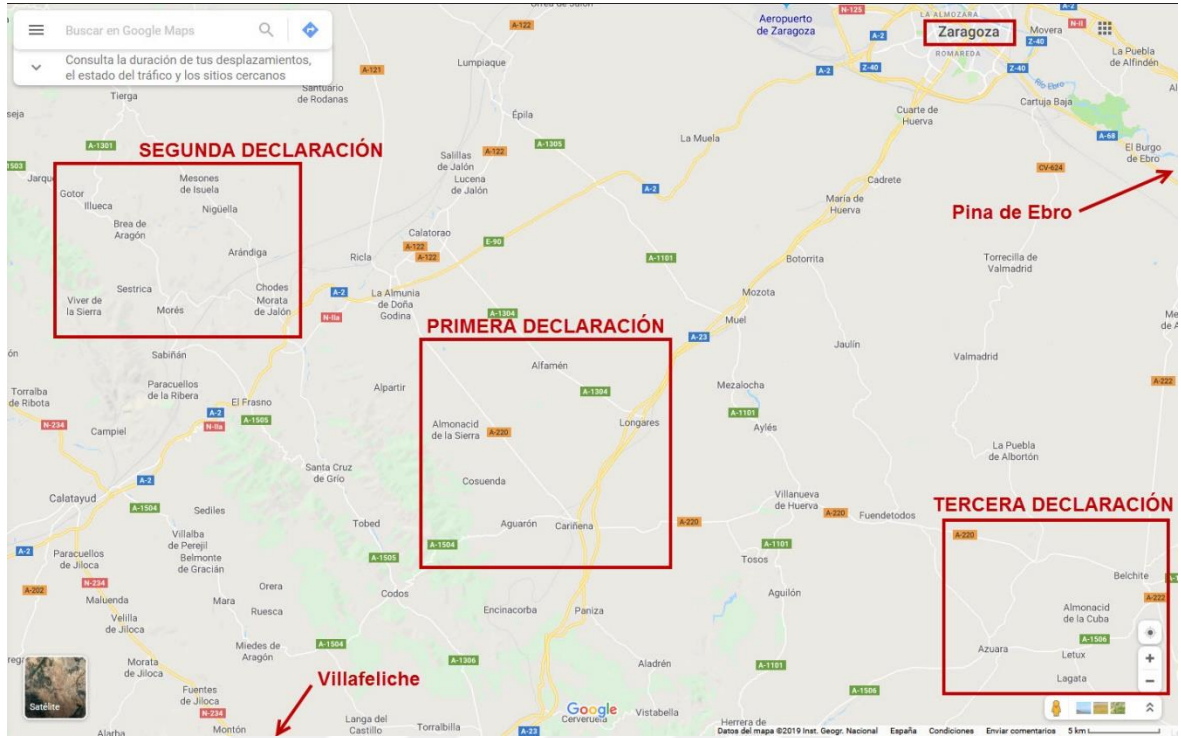
SUIZA.

Zurich 25 de Junio.

Hoy el gran consejo ha adoptado la proposición de la mayoría de la comisión relativa á que la diputación fuese autorizada para votar en la Dieta en favor del principio que establece que los refugiados que abusan del derecho de hospitalidad que les concedió la Suiza, turbando la tranquilidad pública de los demás Estados, sean arrojados inmediatamente del territorio suizo.

El doctor Keller propone que la Suiza se reserve la facultad de examinar en todos los casos particulares, si las quejas presentadas contra los refugiados son fundadas. Esta adición ha sido desechada como inútil. El congreso de Estado Hegetschweiler propone que se añada la expresión de los refugiados que notoriamente abusan de la hospitalidad. Esta proposición fue igualmente de-

Ek 15

Procesos de fe sobre moriscos del Tribunal de la Inquisición de Zaragoza kaynağında geçen yerlerin şu an ki konumları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Muhammet Kutluhan GÜNEŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Ankara, 1987

Yabancı Dili: İngilizce, İspanyolca

E-posta: m.kutluhangunes@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisâns: Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisâns: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı